

164

[illegible]

[illegible]

ANDREÆ LAVRENTII REGIS MEDICI, ET IN ACADEMIA MONſpelienſi Profeſſoris,

De Criſibus libri tres.

Adiecta eſt vniuerſalis quædam Methodus ad prognoſin, & criſes omnium morborum, ſed præcipue acutorum morborum conferens.

Cum Indice ſatis accommodo & vtili.

FRANCOFVRTI

Ex Officina Typographica Nicolai Hoffmanni, Sumptibus Ionæ Rhodii.

Anno M. DC. VI.

AMPLISSIMO VIRO D. A. HARLÆO, EQVITI, Senatus Parisiensis Principi, And. Laurentius.

S. P.

SVPERIORIBVS annis dũ Monspelij medicinam docerem publice, rogatus vt crisimorum dierum naturam multis difficultatum inuolucris implicitã enodarem, paucula quædam in vsum captumque studiosorum dictaui, quæ nunc maiore fruens otio, & polire, & illustrare cœpi. Ea cum doctis quibusdam communicassem, digna putarunt, quę statim in lucẽ ederentur, & vt typis excudenda darẽ sępe hortati sunt. Ego licet eorum consiliis morẽ non gerere nefas ducerem; tamen ne inanis cuiusdam gloriolæ viderer cupidus, recusaui, & distuli quantũ potui. Veniebat mihi in mentẽ egregiũ illud sapientissimi Poetæ Pindari, πολλὰ γὰρ πολλὰ λέλεκται, νεαρὰ δ᾽ ἐξευρόντα δόμεναι βασάνῳ ἐς ἔλεγχον, ἅπας κίνδυνος. Multa iam dicta sunt: Noua autem examini dare vt explorentur, periculi est plenum. Expertus eram nuper inuidiæ morsus & maligni liuoris dentem. Quos enim tumultus vera illa & Galenica de cõmunione vasorum cordis in fœtu demonstratio, non mouit? Audiebam, opera mea anatomica hoc anno in lucem edita, a quibusdam (qui nisi quod ipsi faciunt, nihil rectum putant) improbari. Sciebam extare quosdam, qui lucubrationes meas ex aliorum officina prodiisse iactitabant, cum tamen de

re anatomica nihil vnquam eos ſcripſiſſe ſciant docti omnes. Quos illa Erebi & noctis filia quãtumuis probos non mordet? Omnia hæc, fateor, ancipitem, fluctuantem & quaſi ſuſpenſum diu tenuerunt animum meum. Sed quemadmodum mare videmus tum, cum omnes vndique venti erumpunt ſæuique exſiſtunt turbines, agitari, idemque ſubito cœli ſerenitate ne minima quidem fluctus aura mouente ſedari: Ita cum multa eſſent quibus ego perturbarer, quæque antea pertimeſcerem, tua (vir Ampliſſime) auctoritate tanquam proſperæ & ſalutaris cuiuſdam ſtellæ fulgore illuſtratus, ſenſi ſtatim omnes omnium perturbationũ procellas ab animo meo diſſipari. Nota eſt omnib. ſingularis tua virtus, prudentia, & magnitudo animi pene incredibilis: Nã nec in mediis flammis, flamma ipſa te tangere vnquam potuit. Te plane ἀδέκαστον & vere Ægyptium iudicem, nihil præmio, nihil metu a iuſtitiæ ſemita digredientem prædicant & experiuntur omnes. Nõ heſperus, nõ ipſe Sol mundi oculus in cœlo ita nitẽt, vt tu in hoc clariſſimi Senatus theatro fulges. Te igitur fautore, te auſpice, quid non audeam? Quid non aggrediar? Libros ſcripſi de criſibus & diebus decretoriis: Tu iudicum princeps, de illis ſententiam fer & faue. Criſeos nomen e medio foro in artem medicã translatum fuiſſe putat Galen. Tu a grauiſſimis & forenſibus negotiis liber, deſcende aliquando in forum hoc medicum & tuæ auctoritatis ſcuto ſcripta noſtra defende. Hoc ſi feceris, Zoilus ilia rumpet, inuidi ſuo vitio (vt loquitur vetuſtiſſimus Poeta) punientur: Ego vero grates referam immortales, eroq; tibi in perpetuum deuinctiſſimus. Vale Cæſaroduni Turonum 4. id. Septem.

INDEX

H

IHS

INDEX CAPITVM TOTIVS OPERIS.

Liber primus, in quo crisis natura, differentiæ omnes & signa critica explicantur.

XVIII. De

Liber secundus, in quo dierum criticorum differentiae omnes explicantur.

XX. De

LIBER

LIBER PRIMVS, IN QVO CRISIS NATVRA, DIFFERENTIÆ omnes & ſigna critica explicantur.

Præfatio in qua hiſtoriæ criticæ vtilitas demonſtratur.

CVM multa ſint, eaque præclara, in hac, quam profitemur medendi arte, ad πρόγνωσιν & θεραπείαν affectuum medico neceſſaria, nullum tamen mihi vnquam vtilius, nullum feracius, nullum obſcurius viſum eſt argumentum, quam, quod circa criſeωn & criticorum dierum naturam verſatur. Nam cum medici officiũ ſit, morbos humani generis hoſtes infeſtiſſimos profligare, diæta, pharmacia, chirurgia: quiſquis critica ſigna & dierum criticorum hiſtoriam ignorauerit, is nec victus rationem præſcribet accommodate, nec remedia exhibere poterit oportune. Hippocrates 1. aphoriſm. & lib. de vict rat. in acut. diætam nunc tenuiorem, nũc pleniorem inſtituit pro diuerſis morbi temporibus. Aphoriſ. 7. 8. 9. 10. 11. ὁκόταν ἀκμάζῃ τὸ νόσημα quo tempore inſtat criſis tenuiſſimũ victum imperat, ne ab humoris morbifici coctione & eiuſdem excretione auocetur natura. Exſtat in epidemiis commemorabilis hiſtoria de Philonis filia, quæ cum ſeptimo die liberali ſuperueniente hæmorrhagia, mor-

Criſeon cognitio ad victum inſtituendum neceſſaria.

bi periculo defuncta videretur, quia eadem die lautius cœnauit, interiit. Diebus criticis nihil mouendum, nihil nouandum, nunquam purgandum aphor. 20. sectionis 1. & lib. 4. de morbis, dieb. imparibus, qui ferę omnes sunt critici, cathartica exhibere vetat Hippocrates. Qui (inquit) diebus imparibus validiore carthartico vsi sunt, nimium sunt purgati & multi perierunt. Neque vero ad curationem modo, sed etiam ad prænotionem acutorum morborum vtilis est criseωn & criticorum dierum dignotio: Prudentis enim est medici, tanquam è specula præuidere imminentes morborum tempestates. Instante crisi perturbatur natura, estque νὺξ δύσφορος ἡ πρὸ τοῦ παροξυσμοῦ aphorismo 13. sectionis 2. iactatio adest & anxitudo pene incredibilis, sitis inexplebilis, difficultas spirandi maxima pulsus inæqualitas, capitis dolor ingens. Hæc sane ægrum adstantes, & ignaros, metu mortis exterrere solent; Prudentem vero & expertem medicum, spe salutis ob futuram crisin consolantur. Est itaque criseωn διάγνωσις ad morborum prænotionem ac curationem medico & vtilis, & necessaria. Verum in hac criseωn historia multa obseruantur inuoluta summeq; ardua. Quot enim in dierum logismo dissentientium opinionum sese offerunt fluctus? Quot in causarum inuestigatione scopuli? Quot in signorum antecedentium, comitantium, consequentium perspicientia syrtes? Hæc tamen singula primus omnium, quorum memoria ad nos peruenit, Hippocrates sua fretus μεγαλοψυχίᾳ in prognostico, aphorismis, epidemiis, libello de iudicationibus, & de diebus decretoriis, ita accurate exposuit, vt posteris gloriam omnem præripuerit. Hunc longo post æuo sequutus est Galen. qui primus Hippocratis oracula aperuit, & quæ αἰνιγματώδως à summo dictatore tradita erant, scriptis illustrauit doctissimis, idque libris tribus de crisibus & totidem de diebus decretoriis. Nos, quæ ab antiquis & iunio-

Vtilitas historia critica ad prognosin.

Institutum nostrum.

iunioribus de crisis natura, differentiis & caufis, fufa verborum ferie funt animaducrfa, hic in epilogum, velut in certam fummam, colligemus. Totam autem hanc crifeωn doctrinam tribus complectar libellis. Primo crifis naturam, differentias, & critica figna aperiam. Secundo criticorum dierum numerum & eorundem vires patefaciam. Tertio caufas dierum criticorum examinabo.

Quid crifis dictio denotet?

Caput I.

Κρίσις dictio eft Græca, quam varii varie interpretantur. Sunt qui à verbo κρίνω, quod Latine, iudico, & fententiam fero, fignificat, nominis etymon deriuent, vt κρίσις idem fonet, quod iudicium. Placuit Galeno nominis hæc interpretatio. Nam commentario in tertium prognoft. τῆς κρίσεως nomen à plebeio quodam è medio foro in artem medicam fuiffe tranflatum fcribit. Et fane fimilia quodammodo funt, capitis caufam dicere, & acuto morbo laborare, ab actore in iudicium rapi, & à morbo in vitæ difcrimen trahi. Atque vt tria funt, quæ forum conftituunt, actor, reus, iudex; ita hic tria fpectantur, natura, morbus & dies criticus. Improbatur à doctis quibufdam nominis hæc notatio: Nulla fiquidem forenfis iudicii cum naturæ & morbi concertatione eft analogia, nifi inepta & infolens. Quis enim in hoc certamine iudex ftatuendus? Non medicus qui naturæ minifter eft & fpectator tantum; Non natura quæ pugnat cum morbo; Non dies criticus, quippe qui per fe agendi nullam vim habeat, vt docet Ariftoteles in Metaphyficis: Crifin ergo ἀπὸ τοῦ κρίνειν, quod fecernere eft, deriuare malunt, vt crifis humoris potius fecretionem denotet, quam iudicium. Hoc voluit Galenus commentario ad aphorifm. 13. fectionis fecundæ. γίνεται δὲ κρίσις τῆς

Crifis idem eft ac iudicium.

Crifis fecretio eft.

φύσεος διακρινούσης ἀπὸ τῶν χρηστῶν τὰ μοχθηρὰ καὶ παρασκευαζούσης πρὸς τὴν ἔκκρισιν, id est, sit crisis natura secernente humores noxios à bonis, eosque ad excretionem præparante. Alii crisin ab excretione dictam putant, quod perfecta crisis excretione fiat. Sic Aristoteles in problematis κρίνει τὴν πείτλωσιν, & Hippocrates sect. 4. libri de art. corrupt. ossi excretionem κρίσιν appellare solet. Sunt qui crisin certamen dicere malint; Est enim apud veteres κρίνω idem quod certo, vt διὰ μάχης κρίνειν τὸν πόλεμον. Et sane in crisi, aut saltem ea instante, maximum est naturę & morbi certamen. Sed nobis, qui aucupes verborum non sumus, nihil interest κρίσιν ne iudicium, certamen, secretionem aut excretionem voces: Maioris fortasse erit operæ criseos varias acceptiones indicare, eiusque naturam definitione οὐσιώδει explicare.

Crisis excretio est.

Crisis certamen denotat.

Quam variæ sint crisis apud Hippocratem & Galenum acceptiones.

Cap. II.

Τῆς κρίσεως nomen in Hippocratis & Galeni doctrina varium est ac multiplex. Sæpe crisis morbi cuiuslibet solutionem quouismodo factam denotat, sic in prognostico, κρίνεται δὲ τὰ τοιαῦτα ἐν ἡμέρᾳ τε καὶ νυκτὶ, iudicantur autem huiusmodi vno die & nocte, id est, vt vertit Celsus, finiuntur. Sic libello de perceptionibus & περὶ κρισίων crisin definit Hippocr. ἀπόλυσιν νόσου & libro περὶ παθῶν. Iudicari in morbis est cum augescunt, aut marcescunt, aut in aliam speciem transmutantur, aut omnino desinunt. Nonnunquam crisis violentos quosuis naturæ motus & conatus significat, sic libris de septimestri & octimestri partu, abortus & partus crises vocat Hippocr. Mulieribus, inquit, & abortus & partus ἐν τουτέῳ τῷ χρόνῳ κρίνονται, ἐν ᾧπερ αἱ νοῦσοι, id est, in eo tempore iudicantur quo & morbus,

Prima crisis acceptio.

Secunda crisis acceptio.

&

& mors omnibus hominibus. Interdum pro morbi temporibus & exacerbatione vſurpatur criſis, vt aphoriſmo 19. ſect. 1. His qui per circuitus acceſſiones habēt, nihil dare oportet, ἀλλ' ἀφαιρέειν πρὸ τῶν κρισίων: nec ſine ratione criſis pro acceſſione vſurpatur, quia in vigore tantum & exacerbatione fiunt criſes, nūquam aut ſaltem raro admodum in principio & declinatione. Aliquando criſis ſumitur pro perturbatione quæ criſis præcedit. Galen. vocat τὴν προηγουμένην ταραχήν. Solet etiam Hippocrates criſin pro euacuatione vſurpare. ſic libro de locis in homine, Medicamentum (inquit) bene ſanis non propinandum οὐ γὰρ κρίνονται εἰ μὴ σμικρόν, neque enim vacuantur niſi modicum. Annotauit Galenus tertio de criſibus & comment. 4. in librum de victus ratione in acutis, criſin ſimpliciter dictam eam ſignificare, quæ eſt ad ſalutem, aut ad melius, & commentario ad aphor. 13. ſectio. 2. Plures (inquit) criſes ad melius vergunt, quam ad deterius, pluresque ex ægrotis ſanantur quam moriuntur, niſi peſtilens fuerit conſtitutio. Reperio tamen criſeos nomen, ſæpe pro interitu à ſummo Hippocrate vſurpatum, vt in coacis prænotionibus, lingua, quæ multum nigreſcit criſin decimo quarto die futuram oſtendit, id eſt exitium. Et in prorhetico: Crebri cum vomitu relapſus nigrum cient vomitum, circa criſin ſunt etiam tremuli. Sunt hæ criſeos apud Hippocratem & Galenum acceptiones variæ. Sed proprie definitur criſis cap. 1. lib. 1. de diebus decretoriis cap. 7. libri 3. de criſibus comment. ad aphoriſmum 13. & 23. ſectionis 2. Subita & repentina in morbo mutatio, ad ſanitatem, aut ad mortem: cuius definitionis ſingulas particulas minutatim excutere placet.

Tertia.

Qarta criſis ſignificatio.

Qinta.

Sexta.

Septima.

Propria & vera criſis acceptio.

Crisis definitio eiusdemq; explicatio.

Cap. III.

Κρίσις ὀξύῤῥοπος ἐστὶ ἐν νόσῳ μεταβολὴ πρὸς ὑγείαν ἢ θάνατον. Crisis repentina est in morbo mutatio ad salutem aut ad mortem. In motu, quinque obseruat philosophus, Terminum à quo incipit motus (liceat vocabulis vti scholasticis) terminum per quem fit, terminum in quem desinit, mouens & mobili. Crisis motus est, aut saltem motu perficitur: Eadem ergo in crisi, quæ in motu obseruanda sunt nobis. Terminus à quo incipit crisis morbi est augmentum, fit enim ἐν νόσῳ: Pro varia itaque morbi natura, celeriores fient aut tardiores crises; Acuti celerius, Longi tardius iudicabuntur. Acutorum alii sunt extreme peracuti, alii peracuti, alii acuti simpliciter. Extreme peracuti primo quaternario iudicantur, aphor. 2. sect. tertiæ prognost. κακοηθέστατοι πυρετοὶ τεταρταῖοι κτείνουσιν, id est, febres malignissimæ horrendisque, comitatæ symptomatis quarto die interimunt & aphorism. 6. sect. 5. Qui distentione corripiuntur, intra quatuor dies intereunt. Morbi peracuti primo septenario iudicantur: Acuti vero simpliciter in quatuordecim diebus κρίνεται aphorism. 23. sect. 2. Morbi longi per septenarios à vicesimo ad 40. per vicenarios à 40. ad centesimum iudicantur, post 120. perit dierum vis, mensibus tunc & annis solui dicuntur. Plurimi affectus (ait diuinus senex tertio aphor.) pueris iudicantur, nonnulli quidem in quadraginta diebus, alii in septem mensibus, quidam in annis septem. Terminus in quem desinit crisis sanitas est, aut mors, aut status proximus, aut transitus in aliam morbi speciem libro περὶ παθῶν. Terminus per quem est totum illud tempus, quo coctioni, secretioni, & excretioni incumbit natura. Mouens natura est: ipsa enim crisin molitur. Hæc illa est, quæ humorem morbificum coquit, secernit, excernit. γίνεται δὲ κρίσις (ait Gale-

Quinque in crisi obseruanda.

1. terminus à quo incipit crisis.

Acutorum morborum diuisio.

Aphor. 28.

2. terminus in quem.

3. terminus per quem.

4. Mouens natura est.

Galenus) natura ſecernente humores noxios à bonis eoſq; ad excretionem præparante. Naturæ apud Hippoc. morborũ ſunt medicatrices ἀνευρίσκει ἡ φύσις τὰς ἐφόδους. Inuenit natura vias ſine conſilio, quib. morbos expellit. Hæc licet ἀπαίδευτος καὶ ἀμαθοῦσα tamen quod rectum eſt facit. Hanc prouidam libris de diæta & ordinariam Dei poteſtatẽ libro de aeribus, locis & aquis prædicat Hippocrates. Hæc illa eſt ſtoicorum πρόνοια, Hic ille eſt artificioſus Zenonis ignis. Mouet ergo natura & promouet criſes: Quod ſi debilior ſit, poteſt interdum iuuari à medico, propterea addidit Hippoc. in epid. in hanc autem hęc extrinſecus, cataplaſma, inunctio, fotus totius & partis. Sic primo epidem. Methodi cœpit die critico ſanguis è naribus ſtillare, fouit ſtatim Hippoc. caput aqua calida, tuncq; liberius multo ſanguis prorupit. Gal. comment. ad aphor. 20. ſect. 1. vult iuuari naturam, ſi imperfecta ſit criſis, quod ſi perfecta ſit nihil mouendum, nihil nouandum. Princeps Arabum Auicenna inſtãte criſi, ſi ſudoris ſigna appareant, ſudorificis vtitur totumq; vẽtrem oleo perfundit calido. Poſtremo in criſi ſpectandum eſt mobile: eiuſmodi eſt humor noxius & morbificus; Nam in ſolos humorales morbos cadit criſis. *5. mobile.*

De differentiis criſeωn.

CAP. IV.

HIPPOCRATES ſect. 3. lib. 1. epid. quatuor ſtatuit criſis differentias: vna eſt ad ſalutem, altera ad mortem: Quædam ad melius, quædam ad deterius. Totidem agnouit Galen. comment. in 3. progn. Criſis (inquit) quatuor fit modis, aut enim confeſtim à morbis liberantur, aut magnam in melius mutationem habent, aut ſtatim moriuntur, aut longe peius habẽt. Accuratius multo cap. 2. lib. 1. de dieb. decret. & c. 7. lib. 3. de criſ. criſeωn differentias omnes perſequitur. Quædã τελεία eſt ſeu perfecta, in qua nihil reliquiarũ *Criſis differentia ex Hippoc.* *Differentia criſis ex Gal.*

superest. Quædam ἀτελὴς, imperfecta, in qua non omnino vacuatus est humor noxius. Alia πιστὴ, id est, fida, in qua nullũ subest relapsus periculum. Alia ἄπιστος infida, quæ contra. Quædam manifesta est σαφὴ, quæ fit cum excretione, vel abscessu, Quædam ἀσαφὴς obscura, quæ citra excretionem, vel abscessum. Alia ἔνσημος, id est indicata, quæ diem suum habuit indicem, quartum in prima septimana, vndecimum in secunda, decimum septimum in tertia, Alia ἄσημος quę prænuntiata nõ fuit, Quædam κινδυνώδης periculosa, quæ cum grauissimis symptomatis, Quædã ἀκίνδυνος sine periculo, quæ cum mitioribus. Quædam postremo bona quæ ad salutem, quædam mala quæ ad mortem. Nos vnica diuisione has omnes crisis differentias complectemur. Crisis alia perfecta, alia imperfecta est. Perfectam appello, quæ perfecte indicat morbum, Hæc duplex, salutaris quippe & lethalis. Imperfecta etiam duplex, altera ad melius, quæ non omnino tollit morbũ, sed facit vt æger alacrius morbum ferat, altera ad deterius. Vt autem perfecta sit & salutaris crisis multa requiruntur. Primum debet esse εὔσημος, id est, bonis signis in dicata: signa hæc coctionis signa dicuntur, quæ & tempus crisis, & eiusdem celeritatem ac securitatem de nuntiant, si diebus suis, quos θεωρητὰς, contemplabiles & indices vocat Hippocr. appareant; Est autem index septimi quartus, decimi quarti vndecimus, vigesimi decimus septimus. Secundo debet esse salutaris & perfecta crisis manifesta, id est, cum causis criticis, excretione quippe vel abscessu. Aphor. 22. sect. 3. prog. Quibus febres cessant sine salutarib. signis, relapsus subest periculum. Sentẽtia 16. sect. 2. prior. porreti. Lethales morbi, qui sine signis (id est, causis criticis) leuationem habent mortem significant. & aphor. 27. sect. 2. His qui sine ratione leuantur (id est sine excretione aut abscessu laudabili) non est fidendum. In coac. prænot. ἅπαντες δὲ, οἱ ἄνευ ἱδρῶτος περὶ ψυχόμενοι ἀκρί-

Diuisio nostra.

Quæ requirantur ad perfectam & salutarẽ crisin.

Prima conditio.

χεῖτως, κακόν. Atque in vniuersum omnes qui sine sudore refrigerati sunt pessime habuerunt. Exstant ad huius rei illustrationem elegantes historiæ in epidemiis, sed vnica hæc mihi erit instar omnium, Æger secundus sect.1.lib.3.epidemion. Hermocrates 14. die liberatur à febre, non sudauit, 17. rursum febre corripitur. 20. febris expers, non sudauit 24. die rursum febricitauit, Tandem 27. die moritur. Si ergo sine causis & signis criticis, quod est apud Hippoc. ἀσήμως aut μὴ κατὰ λόγον soluatur morbus, periculo nō vacat: At si cum salutaribus signis & in signi excretione, aut abscessu leuationem persentiat æger, perfecta & salutaris crisis æstimanda erit. Tertio, ad perfectam crisin requiritur dies criticus. Quæ enim diebus non criticis contingūt suspecta esse solent. Sunt hi velut arbitri & iudices disceptationum naturæ morbi. Annotauit Aristot. cap. 6. lib. 5. Physic. febres quæ diebus non criticis iudicantur, alterationem habere παρὰ φύσιν, quæ v. diebus criticis, secundum naturam. Damnat perpetuo Hippocr. ea quę leuant diebus non criticis. Sect. 5. lib. 2. epidem. ἢν μὴ ἐν τῇ γονίμῃ μεθῇ ὁ πυρετὸς ὑποτεσπιάζειν ἀνάγκη. id est, febris nisi fœcundo die remiserit, recidiuam timere oportet. Fœcundos interpretatur Erotianus impares, quoniam αἱ περιτταὶ ἡμέραι ὡς ἐπίπαν κρίσιμοι τυγχάνουσι, id est, impares dies fere critici existunt, & aliquid adferunt commodi. Sentētia 22. sect. 3. prognost. Quæ febres diebus non criticis soluuntur, relapsum minantur. Quarto vt perfecta sit & salutaris crisis, debet esse ἀσφαλὴς καὶ ἀκίνδυνος, id est, fida & secura. Fidam appello, in qua nec vllæ supersunt morborum reliquiæ, nec ipse relapsus in metu est: Securam vero, quæ est sine periculosis symptomatis, & cum ægri tolerantia. Postremo debet perfecta crisis fieri pro morbi specie, & ægrotantis natura, ætate, temperie: Acuti enim morbi per excretionem, diuturni per abscessus iudicari solent: Febris ardens in iuuene, hæmorrhagia vt pluri-

Tertia conditio.

Quarta conditio.

Quinta conditio.

mum, in sene alui profluuio iudicatur. Erit igitur (vt rem in pauca contraham) perfecta & salutaris ea crisis, quę indicata fuit signis coctionis, quę manifesta est, cum excretione scilicet, vel abscessu, quæ die critico contingit, sine periculosis symptomatis, in qua noxius humor omnino vacuatus est, quæ denique ægrotantis naturæ, ætati ac morbo conuenit. Horum vnum si desideretur, imperfecta crisis exspectari debet. Criseωn porro differentias clarius sequens tabella indicabit.

Crisis repentina est ad salutem ad mortem mutatio, hæc duplex est.

- *Perfecta quæ omnino iudicat morbum, hæc duplex.*
  - *Salutaris quæ sex notas habet, debet enim esse*
    1. *indicata signis coctionis.*
    2. *manifesta cum excretione vel abscessu.*
    3. *die critico contingere.*
    4. *fida, in qua nihil reliquiarū superest.*
    5. *secura, id est, sine periculosis symptomatis.*
    6. *cōueniens morbo & ægrotantis naturæ.*
  - *Lethalis contraria habet omnia*
- *Imperfecta duplex*
  - *Ad melius, quæ non omnino morbum tollit, sed facit vt æger alacrius morbum ferat.*
  - *Ad deterius.*

Signo-

Signorum criticorum diuiſio.

Cap. V.

MAXIMA eſt hiſtoriæ criticæ in omnibus morbis acutis & dignitas & neceſſitas: Futuros enim morborum euentus prçuidere, admirabile eſt & quaſi diuinationi proximum. Quiſquis imminentem criſin belle indicauerit, is vulgi adſtantium calumniam vitabit, omnibus ſtuporem pariet, remediorum denique dignitatem conſeruabit: Indicari autem non poteſt criſis niſi per propria ſigna, quæ velut τεκμήρια ſunt & notæ, quibus mens in re condita penetrans, omnia quantumuis inuoluta ſic aperit, vt oculis ea cernere videatur. Critica ſigna primus quidem expoſuit Hippocrates, ſed ſparſim & αἰνιγματωδῶς. Ego in rudiorum gratiam obſcura hæc illuſtrabo, & in apertam lucem proferam breui hac methodo. *Criticorum ſignorum dignitas.*

Signorum criticorum, alia criſin præcedunt, alia comitantur, alia ſubſequuntur. Quæ criſin præcedunt duorum ſunt generum: Quædam diem & tempus criſeωs prænuntiant, eiuſdemque ſecuritatem, cuiuſmodi ſunt coctionis & cruditatis ſigna, quæ in excrementis apparent vniuerſalibus, vrina & deiectionibus: quædam ſpeciem criſis, ſudorem quippe iamiam futurum inſtantem, hæmorrhagiam, vomitum, alui & vrinæ profluuium quaſi digito indicant. *Diuiſio criticorum ſignorum. Antecedentia ſigna.*

Signa criſin comitantia ſunt ipſæmet cauſæ criticæ, excretio quippe vel abſceſſus. In excretione vt commode fiat quatuor ſpectanda ſunt, qualitas laudabilis, debet enim & peccans & coctus humor vacuari; Quantitas ſufficiens, nam vt nihil paucum eſt criticum, ita quod nimium eſt damnatur, Tempus oportunum & excernendi mo- *Comitantia.*

dus naturæ familiaris, quæ omnia his verbis expressit Hippocrat. 6. epidem. & qualia, & quando, & qua parte, & quantum opus est. Abscessus vero legitimi conditiones sunt vt fiat deorsum, secundum rectitudinem morbo à natura concocto, & pro dignitate morbi, quod tribus verbis designauit sectiõ. 2. lib. 6. epidem. ὅπῃ, ὅθεν καὶ διότι, quo, vnde & propter quid. Signa quæ crisin consequuntur, factam iam crisin perfecta ne sit an imperfecta nobis commonstrant, ea ex actionibus naturalibus, vitalibus, animalibus, ex qualitate corporis & excrementis vniuersalibus petenda sunt.

Signa omnia critica sunt.

- *Antecedentia duorũ generũ*
  - *Alia tempus, diem & celeritatem crisis pranuntiant eiusmodi sunt coctionis & cruditatis signa.*
  - *Alia speciem crisis indicant.* Excretionẽ, cuius species sunt
    - *Sudor, vomitus, diarrhœa, vrinæ profluuium.*
    - *Sãguinis fluxus*
      - *nares,*
      - *vterum*
      - *hæmorrhoidas.*
    - *Abscessum*
- *Comitãtia causa ipsa sunt critica*
  - Excretio, quæ vt commode fiat 4 requiruntur:
    - *Qualitas, vt coctus & peccans humor vacuetur.*
    - *Quantitas vt nec paucus nec copiosus.*
    - *Tempus. dies criticus*
    - *Excernendi modus.*
  - *Abscessus, qui vt legitimus sit debet fieri.*
    - *deorsum,*
    - *procul*
    - *κατίξιν*
    - *pro dignitate*
- *Consequentia petũtur ex*
  - *Qualitate corporis in*
    - *figura*
    - *colore*
    - *mole.*
  - *Actionibus*
    - *Naturali*
    - *vitali.*
    - *animali.*
  - *Excrementis.*
    - *Vrinis, Deiectionibus.*

De signis antecedentibus quæ tempus & diem crisis prænuntiant signis quippe coctionis.

CAP. VI.

SIGNA tempus & diem crisis indicantia, sunt coctionis & cruditatis signa: Hæc enim, quo die iudicaturus sit morbus, & an celerior, vel tardior sperari debeat crisis, certo demonstrant. Quod diem crisis indicet coctio, docet Hippocr. in progn. & aphor. Quibus (inquit) septimo die crisis venit, illis sub quartum in vrina nubecula fuit rubra. & alibi, Si quarto die vrina hypostasin habeat albám, læuem, æqualem solutionem morbi septimo fieri ostendit. Est enim τῶν ἑπτὰ ἡ τετάρτη ἐπίδηλος, id est, septenorum quartus index: Addit Gal. modo nihil extrinsecus erratum fuerit, id est, si neq; medicus quid peccauerit in victu instituendo, neq; æger, neq; ministrorum quisquam; imo si neque error vllus extrinsecus admissus sit: quod etiam disignauit Hippocrat. aphor. citato, dum subiungit, καὶ τ᾽ ἄλλα κατὰ λόγον & in coacis prænotionibus τῶν λοιπῶν κατὰ λόγον ἐχόντων, id est, si cætera conuenienter sint constituta: Fieri enim potest ob externam aut internam aliquam causam, vt quartus septimum semper non indicet, vt fusius lib. 2. explicabitur, dum dierum indicantium vires aperiemus. Neq; vero diem tãtum, sed etiam securitatem & celeritatem crisis indicare solent coctionis signa: Locus est perelegans apud Hippocr. sectione 2. lib. 1. epid. Coctiones (ait) celeritatem & securitatem crisis denuntiant, cruda vero incocta & in prauos abscessus conuersa, aut diuturnitatem, aut dolorem, aut mortem, aut relapsus minantur, & prognost. 26. sect. 2. vrina quæ albam & leuem habet hypostasin securitatem & breuitatem morbi ostendit, quia (vt interpretatur Gal.) coctio non nisi valentissimi caloris opera suscipitur, calor autem natura est particu-

Coctio diem crisis indicat.

Aphor. 71. sect. 4.

Coctio securitatem & celeritatem crisis denũtiat.

ticularis, quæ morbos curat. Obiiciet hic fortasse argutiolus quidam Hippocratis auctoritatem section. 2. lib. 2. epidem. τὰ κρίσιμα μὴ αὐτίκα ἐπιφαινέσθω, id est, iudicatoria ne statim appareant: Non igitur primis morbi diebus, neque perpetuo laudanda sunt coctionis signa. Expedita responsio est ex Galen. lib. de crisibus per κρίσιμα Hippocra. non intelligere coctionis signa, (de his enim exstat solemne illud edictum πεπασμοὶ πάντες πάντοτε ἀγαθοί, coctiones semper opportunæ.) Sed aut signa perturbationis criticæ, aut causas ipsas criticas excretionem scilicet vel abscessum: hæc enim si principio morbi appareant, humoris potius feritatem quam naturæ contentionem indicant. Dices sputum in pleuritide si statim appareat morbi & breuitatem & securitatem significare aphorism. 12. sectione 1. Cur non eadem sudoris, vrinæ, sanguinis & reliquorum humorum in acutis febribus erit ratio? Respondet Galen. pleuritim peculiarem esse membranæ, quæ costis subtenditur affectum, quo ergo celerius exsudat, excluditurque humor distendens, eo celerius mitescit inflammatio: At febrium acutarum materia in toto venoso genere continetur quæ mitificanda, coquenda, secernenda est priusquam excernatur, hoc autem primis morbi diebus fieri nequit. Stet igitur inuicta summi Dictatoris sententia, coctionis signa, quouis morbi die appareant, semper bona esse. Verum pro theorematis huius veritate adhibendæ sunt distinctiones quædam: Non enim quælibet cuiusque humoris coctio securitatem arguit, nam pleuriticos, peripneumonicos, anginosos plerosque cum sputo laudabili & cocto interiisse obseruauit Hippocrat. in epid. Duo itaque ad perfectam coctionem requiruntur. Debet primum esse cõtinua, deinde vniuersalis. Continuam voco cum Hippocrat. eam quæ constans est ἰδρυμένως καὶ διὰ πάντα τὸν χρόνον. Vniuersalem v. quæ in excremẽtis apparet vniuersali-

Responsio.

Obiectio.

Solutio.

Duo requiruntur ad perfectam coctionem.

Prima conditio. bus, vrinis quippe & alui deiectionibus. Quod requiratur in coctione constantia & continuitas demonstratur progn. 26. sect. 2. Optima (inquit) est vrina cum sedimentum fuerit album, læue & æquale per totum tempus, donec iudicatus fuerit morbus: Quod si intermiserit & aliquando quidem pura (id est cruda) meiatur, nonnunquam subsideat quid album ac læue, diuturnior fit morbus & minus securus. Auctoritas ratione confirmatur. Continuitas coctionis naturæ validam vim & caloris coquentis imperium denotat: At si interrupta sit coctio, vt mane coctionis signa appareant, vesperi delitescant, nunc crudæ, nunc coctæ fundantur vrinæ, nulla ex ea coctione crisis securitas sperari potest, quia pari contentione certant natura & morbus, vnde manet victoria anceps, incoat coctionem natura, sed debilior perficere nequit, aut fortasse humoris efferri tanta est malignitas, vt coctionem admittere non possit, hinc *δυσκρισία*. Debet præterea coctio hæc esse vniuersalis, id est, in excrementis apparere vniuersalibus, eiusmodi sunt vrinæ & alui deiectiones, sed ex vrinis certiora quam ex deiectionibus petuntur indicia. Qualia ergo ea sint & quid prænuntient iam explicare aggredior. *Altera conditio.*

Qualia esse debeant coctionis signa in vrinis, & quomodo ex vrinæ inspectione crisis totusque morbi euentus præsentiri possit.

CAP. VII.

SIGNA omnia siue sint lethalia, siue salutaria ex tribus quasi fontib. haurienda sunt, actione læsa, qualitate corporis & excrementis. Excrementorũ licet varia sint genera, plura tamen & certiora ab vrinis, quam cæteris omnibus, salutis aut mortis, coctionis & cruditatis indicia petuntur. Nulla prognosis medica recte instituitur, nulla *τέκμαρσις* in medendo præclare initur,

initur,nulla crisis tuta & certa præsagitur, quæ vrinarum διάγνωσιν non admittat: Inique igitur Erasistratus & Quintus vrinarum inspectionem ad pictores tantum spectare arbitrabantur. Nos celeritatem,tarditatem,securitatem & periculum criseωs totumque morbi euentum ex vrinis ita coniiciemus.In vrina duo obseruanda sunt χῦμα,id est,liquor & ἐφιστάμενον,id est contentum: Ex liquore igitur & contentis coctionis signa,quæ vere sunt κρίσιμα petenda sunt. In liquore duo spectantur,substantia & qualitas: Substantiæ nomine duo complector,corpus & perspicuitatem. Si liquoris corpus inspicias, vrina omnis aut tenuis erit, aut crassa, aut mediocris. Si perspicuitatem, alia erit perspicua,quam visus acies facile penetrat, alia turbulenta seu obscura, per cuius medium non cernimus. Ad qualitatem liquoris refero colores tantum, tum extremos,tum medios,& odores: Nam vrinas gustare (vt solebant Arabes) sordidum est ac medici dedecet dignitatem.

Quæ in Vrinis obseruandæ sint.

Vrina tenuis cum febre acuta cruditatem & natiui caloris imbecillitatem perpetuo arguit:Quã diu ergo talis apparuerit, perfecta & salutaris crisis sperari nequit,aphor.30.sect.2.prognost.Vrina tenuis σημαίνει τὸ νόσημα ἄπεπτον εἶ, morbum incoctum esse significat. Statuam hoc pro theoremate. Vrinas tenues in acutis febribus si summa adsit virium imbecillitas, mortem aut periculum ingens minari:Sin autem constent vires,aut morbi longitudinem, aut abscessum imis in partibus prænuntiare: Quod si post crisin tales appareant,relapsus periculum sub est. De longitudine morbi exstat hæc prognosis in Coacis, Vrina tenuis & vix sedimentum habens, tum quæ in melius, modo in peius mutatur, diuturnitatem morbi significat, quia dubium naturæ & morbi certamen ostendit. Quod abscessum prænuntiet docuit Hipppocr. progno.34. sect.2. Qui tenuem crudamque vrinam diutius mingũt τουτέοισιν ἀπόστασιν δεῖ προσδέχεσθαι ἐς τὰ κάτω τῶν φρενῶν

Quid indicet Vrina tenuis.

Theorema de Vrinis tenuibus:

χωρεία abscessus exspectare oportet in partes diaphragmate inferiores: Quod vero relapsum minetur vrina tenuis, Hermocratis historia illustrari poterit. Is 14. die liberatur à febre, decimo septimo vrinæ tenues apparuerunt, vigesimo septimo mortuus est. Ne longum faciam hæc summi Hippocr. auctoritas sufficiet de tenuium vrinarum iudicio sect. 3. lib. 3. epid. οὖρα τὰ λεπτὰ οὐδὲν κρίσιμον, οὐδὲ χρηστὸν, id est, vrinæ tenues criticum nihil nec salutare præ se ferunt, quia tenuitas aut coloris imbecillitatem arguit, qui homogenea cogere nequit, aut caloris excessum qui nimium attenuauit. Dignoscitur vtraq; causa colore. Quæ enim tenuis est & decolor, à debili est colore, quæ tenuis & colorata ab igneo. Cæterum vrinas tenues hic intelligo, quæ febré continuam habent comitem. Nam si sine febre minguntur, aut ea mitiore, hepatis tantum, lienis & meatuum vrinæ dicatorum obstructionem arguunt: ita enim quod tenue est tantũ percolatur, quod crassius est remanet. Contra vrinæ mediocriter crassæ salutarem & perfectam crisin perpetuo pollicentur, quia natiui caloris robur ostendunt, vnde crisis celeritas & securitas. Debet ex Hippoc. doctrina aphor. 16. sect. 2. progn. omne excrementum crassescere, eunte ad iudicationé morbo, & apud Philosophos, coctio omnis incrassando perficitur: Sit autem vrina hæc mediocriter crassa. Nam si crassissima sit, prauorum humorum permistionem arguit, aut natiui caloris oppressionem, vnde aut dolor, aut diuturnitas morbi, aut praui abscessus, aut relapsus. Solet porro vtraq; vrina nunc perspicua, nũc turbulenta excerni, vnde cruditatis & coctionis, salutis & mortis certa petuntur indicia. Vrinarum turbidarum, tria statuit genera Gal. Quædam claræ mingũtur & postea turbantur, indicant primũ coctionis impendere rudimentum: Quædam turbatæ minguntur, sed postea euadunt limpidæ, naturæ victoriã demonstrant, & tantillum flatulenti spiritus superesse. Quædam

Vrina crassa quid denotent.

Vrinarum turbidarum tria genera.

dam postremo perturbatæ minguntur & perturbatæ remanent, arguunt maximam humorum in venis agitationem & naturæ ac morbi certamen ambiguum. Hæ vrinis iumentorum sunt similes & in Hip. doctrina capitis dolorem, delirium, conuulsionem ac mortē prænuntiant. De capitis dolore exstat apho. 70. sect. 4. Quibus vrinæ perrurbatę iumentorum similes, his capitis dolor vel adest, vel aderit. De delirio obseruaui quamplures historias in epid. Philini vxor quæ filium pepereat, cum vrinis perturbatis delirauit, tandē mortua est. Eualicedæ famula phrenitica interiit, ac toto morbi decursu vrinæ perturbatæ apparuerunt. Polyphantus cum vrinis iumētorum similibus mente motus est, randem conuulsus moritur. Cur autem hæc omnia indicent vrinæ perturbatæ, demonstrat eleganter Gal. commentario ad apho. iam citatum, quia perturbatio hæc maximam humorum in venis agitationē & flatulenti spiritus permistionem arguit, hinc vapores quam plurimi suscitātur, qui sua tenuitate sursum elati caput replenr, & pro varia partium quas obsidēt infestantq; natura diuersa pariūt symptomata, si enim sacram palladis arcem occupent, id est, si cerebri temperiem (quam mentem solet appellare Gale.) immutent, delirium excitant, si biliosa acrimonia neruorum principium pungant, conuulsionem pariunt, si venas & arterias capitis, nec non eiusdem membranas, quæ sunt exquisitissimi sensus, distendant, cephalalgiam: Quod si perspicuæ meiantur, natiui caloris robur & spirituum per vniuersum vrinæ corpus æqualiter diffusorum copiam arguunt. Atq; hæc sunto κρίσιμα & salutaria & lethalia, quæ ex liquoris substantia, tenuitate quippe aut crassitiæ, perspicuitate aut turbulentia peti possunt: Nunc quid qualitas liquoris, color nimirum indicet, breui aperiamus.

Vrinæ iumentorum similes quid prænūtient.

Quæ coctionis signa in liquoris vrinarum qualitate luceant.

Cap. VIII.

AD qualitatem liquoris refero colores: Eorum alii sunt extremi, alii medii. Extremi duo sunt albus & niger: Intermedii quamplures pro varia extremorũ permixtione: Eorum tamen quidam ad album magis accedunt, alii ad nigrum. Vrina alba, aquosa, pellucida si sit sine febre, lethalis per se esse non potest; arguit enim tantum, aut cruditatem, aut hæpatis lienisue, & meatuum vrinæ secernendæ, deducendæ, excipiendæ, dicatorum obstructionem, aut aquæ & vini albi liberaliorem potum: At si cum febre sit continua, eaque acuta, nisi ad hemorrhagiam criticam aut dysenteriam appareat, perpetuo lethalis est aut saltem periculo non vacat, quia vel summam natiui caloris imbecillitatem ostendit, quæ potum & humores nec alterare, nec permiscere potuit, aut vniuersæ bilis translationem ad caput, aut magnum incendium hepatis, quo sanguis vna cum bile absorbetur. De vrinarum albarum cum febre acuta periculo multa scripsit Hippocr. in coacis prænotionibus, quas doctissimis & elegantissimis commentariis illustrauit Ludouicus Duretus Regius Medicus & Professor eximius, Præceptor olim meus obseruantissimus, qui multa Hippoc. oracula nobis aperuit & quæ ad prog. spectant ita explicuit, vt cum prioris seculi tenebras discusserit, pósteriori lucem splendoremque attulerit eximium. Ex quibus hæc annotare placet periculosas quidem esse in vniuersum vrinas albas, sed in phreniticis perpetuo lethales, quod etiam aphor. 72. sect. 4. ita scriptum legitur. Quibus albæ & pellucide apparent vrinæ prauæ sunt, maxime vero in phreniticis, quia humor qui deberet esse κατάῤῥοπος fit ἀνάῤῥοπος, qui per inferiora reuellendus erat, ad partem inflammatione obsessam cur-

Quid indicet vrina alba.

sursum inflectit, vnde augetur cerebri & membranarum erysipelas. Æger quartus sect.2.lib.3. epid. secundo die surdus cum vrinis albis, tenuibus & pellucidis circa meridiem delirauit, quinto die mortuus est. Æger quartus sect.3.lib.3.epid.cum vrinis tenuibus & albis quarto die moritur phreniticus. Dealcis vxor phrenitica cum tenuibus & albis vrinis vigesimo interiit. Nulla ergo in vrinis albis & tenuibus coctionis signa lucent, sed cruditatis tantum nullaque proinde salutaris crisis speranda est. Contrarius vrinarum color, niger quippe magis nos terret grauiusque minatur periculum, aph.32.sect.2.prog. θανατωδέστερα δ᾽ τῶν οὔρων τὰ δὲ μέλανα, id est, vrinæ nigræ omnium pessimæ sunt & lethales magis, aphor.21. sect. quartæ damnat in vniuersum deiectiones nigras. Ratio in promtu est quia aut maximum indicant incendium omnia torrefaciens, perurens & quasi in cineres vertens, aut natiui caloris exstinctionem: Sic iamiam morientium partes omnes liuent nigricantque vitalis spiritus radiis non amplius illustratæ. Hoc docuit Galen.lib. 1. de crisibus & commentar.2.prog.exemplo partium nostri corporis, quæ ab immodico solis æstu & ambientis frigore nigredinem contrahunt; sic sanguis dum refrigeratur aut exuritur ater fit. At vtraque causa lethalis est. Cæterum dum vrinas nigras exitiales dico, eas intelligo, quæ tales sunt liquore & generatione: Nam quæ nigræ sunt permistione humoris cuiusdam atri, salutares plerumque esse solent & criticæ, tum in acutis, tum in diuturnis morbis. Solet (inquit Galen.) natura deponere πλεονεξίαν τῶν μοχθηρῶν χυμῶν prauorum humorũ abundantiam per vrinas. Mulieribus quibus suppressi sunt menses si nigræ appareant, refluente ab vtero ad renes, aut vesicam sanguine, nihil malum. Obseruauimus sæpe spleniticos & quartanarios vrinarum nigrarum liberali profusione sanatos: Quomodo autem & per quos ductus id fiat lib.1. controuersiarum nostra-

Distinctio vrinarum nigrarum.

rum anatomicarum exposuimus: Sępe etiam ab epoto medicamento vrinæ nigræ minguntur salutariter, vt docet Actuarius longa historia serui sui lib. 1. de iudiciis vrinarum: Sed hæ omnes vrinæ tales sunt permixtione γενέσει, non liquore. Vrinæ prærubræ initio morbi longitudinem arguunt, in statu vero mortem. Atq; hæc sunt, quę in liquore spectare debet medicus, vt diem & tempus crisis, eiusdemque securitatem & celeritatem tuto prædicere queat: Nunc quæ in contentis luceant coctionis aut cruditatis signa explicemus.

Vrina prærubra.

Qualia apparere debeant in vrina contentis coctionis & cruditatis signa.

Cap. IX.

Ex contentis, quæ Græci ὑφιστάμενα vocant, plura apud Hippocrat. coctionis & cruditatis, salutis & mortis, celeritatis & tarditatis criseωn indicia petuntur, quam ex liquore: Raro enim liquoris meminit, sępissime contentorum in Aphor. prog. epid. coacis. Cōtentum appello quicquid crassius & corpulentius in vrinis consistit. Hoc duplex statui solet: Aut enim de vrinæ substantia est, id est, cum vrina ortum perfectionemque nanciscitur, communiori vocabulo ὑπόστασις dicitur, aut aliunde aduenit, vt ab vniuerso corpore, vel ab aliqua parte, hepate, renibus, vesica. Hypostasis pro varia loci & situs ratione triplex statuitur: vel enim in imo subsidet & proprie hypostasis dicitur, vel in medio propendet & ἐναιώρημα vocant, id est, suspēsum, sublimamentum: vel summa facie innatat, νεφέλη καὶ ἐπινεφέλον nubes, nebula, nubecula dicitur: solet tamen sæpissime Hippoc. in prog. coacis & epid. tria hęc confundere. Hypostasis si in vrinis appareat celerem crisin ostendit, estque certissimum futuræ criseωs argumentum. Exstat illud Hippo. οἷσιν οὖρα ταχέως ὑφίσταται ταχέως οὗτοι κρίνονται, id est, Quibus vrina cito hypo-

Quid sit contentum.

Contentorū duplex genus.

Hypostasis differentia triplex propositu vario.

hypostasin habet, celeriter illi iudicantur, ad salutem aut mortem, ad salutem, si laudabilis sit, ad mortem, si praua. Laudabilis hyostaseos notas ex Hippoc. doctrina quatuor reperio. Debet esse alba, læuis, æqualis & moderate crassa. Albedo robur arguit solidarum partium: Hæ enim partes cum albæ sint & spermaticæ, crassam hanc alimenti partem assimilare conātur: hoc cum omnino præstare nequeant ob substantiæ dissimilitudinem, saltem in colore & qualitatibus id moliuntur: omne siquidem alimentum, omne excrementum (vt docet Gal. primo de facultatibus naturalibus) referre debet naturam, ideam & colorem partis, à qua manat: manat à solidis partibus hypostasis earumque excrementum est. Debet igitur alba esse, si omnia *κατὰ φύσιν* se habeant. Secundo debet laudabilis hypostasis esse *λείη*, id est læuis, vt omni ex parte vnica sit planities, vnicum corpus continuum, & sibi cohærens, nihil habens asperitatis, nulla ex parte fissum rugosum aut diuulsum. Tertio debet esse *ὁμαλὴ*. id est, æqualis, similaris: indicat hæc ęqualitas vim natiui caloris, qui in omnes materiæ partes æqualiter sese diffudit. Cæterum æqualitatem hanc duobus modis interpretor. Primū æqualem intelligo eam, quæ vniusmodi est, id est, cuius partes omnes & crassitie & colore sui vbique similes sunt vt hac parte crassior non sit, illa tenuior. Præterea æqualem voco eam, quæ constans est & similis toto morbi decursu, vt si semel alba & læuis apparuerit sequentibus diebus eadem permaneat, eam his verbis designauit Hippo. in prog. *περὶ πάντα τὸν χρόνον ἐς τ' ἂν κριθῇ ἡ νόσος*. Quod si intermiserit morbus, diuturnior erit & minus securus. In coacis prænotionibus vrina bonum sedimentum habens & de repente non habens laborem & mutationem significat: Quia hæc inæqualitas, aut materiæ arguit inæqualitatem, cuius portio coquitur, portio propter malignitatem & contumaciam coctionē prætersugit, aut natiui caloris im-

Laudabilis hypostaseos notæ omnes.

Prima conditio vt albasit.

Secunda conditio vt læuis sit.

Tertia conditio vt æqualis sit.

Quarta cōditio vt sit moderate crassa. becillitatem. Postremo debet laudabilis hypostasis esse moderate crassa: Ex ea namque crassitie caloris robur indicatur, cuius imperio τὰ ὁμογενῆ congregantur & τὰ ἑτερογενῆ segregantur: His quatuor dotibus exornata hypostasis quocunq; morbi die appareat, perpetuo salutaris & expetenda venit: Huic prima salutis & securitatis debetur laus: Hæc vt præclare annotauit Hippoc. aphor. 26. sect. 2. progn. ἀσφαλείαν τε καὶ νόσημα ὀλιγοχρόνιον ἔσεσθαι σημαίνει, id est, morbi securitatem & breuitatem significat. De nubeculis & encoremate albis æqualibusque idem fere esto iudicium: coctionis enim inchoatæ, sed aliquantulum debilioris signa in *De rubro sedimēto quid denotet.* his lucent. Proximum huic sedimento albo est rubrū, quod prognosi 27. sect. 2. salutarem quidem morbum, sed paulo diuturniorem indicat, salutarem, quod à salutari humore, sanguine quippe exsuperante fiat, diuturniorem, quod serosus ille sanguis non tam cito coctionem admittat. De sedimento rubro scripsit etiam aphor. 71. sect. 4. aphor. his verbis. Quibus die septimo morbi iudicantur, iis vrina rubram die quarto nube-*Hypostasis nigra.* culam habet. Hypostasis nigra, aspera, inæqualis, semper pessima. Nigra vel maximum denotat incendium, vel exstinctionem caloris natiui. Id autem intellige in febribus acutis. Nam hypostasis nigra sine acuta febre, nec mortem, nec periculum promittit, denotat plerumque quartanam febrem eiusque prænuntia esse solet. Hoc docuit me diuinus senex in coa. prænotionibus, τὰ δὲ ἐν πλανώδεσι πυρετοῖσι μέλανα νεφέλια τεταρ-*Aspera hypostasis* ταῖα, Sedimentum nigrum in erraticis febribus, quartanam denuntiat. Aspera hypostasis morbifici succi *Inaequalis.* contumaciam indicat. Quod si inæquails sit & dissimilaris, coctionis difficultatem arguit. Inæqualem hanc hypostasin solet Hippocr. variegatam appellare. Historia prima lib. 1. epid. Philiscus variegatam & ni-*Inaequalitas triplex.* gram minxit vrinam, sexto morbi die interiit. Variegatum porro & inæquale sedimentum tribus modis inter-

interpretor, in colore, in figura, in conſiſtentia, in colore, cum modo album, modo rubrum, modo nigrum apparet, in figura, nunc στρόγγυλον, id eſt, rotundum, nũc διεσπασμένον, id eſt, diuulſum diſperſumue, in conſiſtentia nunc craſſum, nunc tenue: omnis illa inæqualitas δυσκρισίαν perpetuo indicat. Atque hæc de contentis quæ cum vrina ortum perfectionemque habent & de illius eſſentia ſunt. Sunt alia contenta quæ aliunde veniunt & ipſi vrinæ permiſcentur: Adueniunt, aut ab vniuerſo corpore, vt à colliquatione ſolidarum partium, hinc contentum multiplex, pingue, oleaceum, pultaceum, eruoſum, lamineum, furfuraceum: aut ab aliqua parte, vt hepate, liene, renibus, veſica. Sunt autem ea, quæ permiſcentur, varia, ramenta, pili, carunculæ, arenulæ, ſquammæ, ſanguis, pituita, craſſus humor, pus, ſemen, telæ aranearum & ſimilia. Horum omnium cauſa vniuerſalis eſt calor liquefaciens, torrefaciens, putrefaciẽs: A calore liquante & diſſoluente, vrinæ pingues ſunt, oleoſæ, pultaceæ, lamineæ: A calore vrente arenulæ, calculi, pili: A putrefaciente fœtidæ & purulentæ. Pingues vrinæ vt plurimum ſunt lethales, quia συντήξιος. id eſt, colliquationis ſigna ſunt & Hippoc. eas vrinas peſtilentes ſolet appellare, in prog. πονηρὸν τὸ ἐλαιῶδες οὐρούμενον praua eſt vrina, quæ oleoſa meiendo emittitur. Pultaceum ſedimentum, ſi ſit à colliquatione carnoſi generis, perperuo eſt lethale: ſin ab ingenti calore ſanguinem perurente, morbi longitudinem prænuntiat. aphor. 31. ſect. 7. Quibus febricitantibus in vrinis ſubſidentiæ craſſiores polentæ ſimiles fiunt, longum morbum ſignificant. Æger ſecundus ſect. 3. lib. 1. epid. Silenus pultaceum minxit, apparuit illi ὑπόστασις κριμνώδης, ἐνδεκάτῃ ἀπέθανεν vndecimo die interiit. Lamineum ſedimentum aut à colliquatione fit, aut ab eroſione, illud lethale, hoc vlceris tantum indicium eſt, illud ſine fœtore eſt, hoc fœtidiſſimum eſſe ſolet, aphor. 81. ſect. 4. Furfuraceum aut ab ingenti

Contenta quæ aliunde veniunt.

Vrina pingues.

Pultaceum ſedimentũ.

Lamineum.

Furfuraceũ.

feruore fit, estque θανάσιμον, aut ab vlcere, & scabie vesicæ, aphor. 77. sect. eiusdem. Sunt hæc igitur χείσιμα omnia & lethalia, & salutaria, quæ ex vrinæ contentis & liquore peti possunt. Quoniã vero multa sunt quæ vrinam immutãt, ne in prognosi decipiatur medicus, aut præceps & temerarium sit eius de coctione & cruditate iudicium, cautiones hæ adhibendæ sunt, quæ sequenti capite describentur.

Priusquam de vrinarum coctione & cruditate suum proferat iudicium medicus, Quid obseruare debeat.

Cap. X.

EXcipiatur ex Galeni mandato comment. 2. progn. eius qui acuta febre laborat vrina, quauis die hora, eaque tota mox in matulam pellucidam, æqualem, tersam, alieni coloris expertem, magnam & oblongam immittatur. Exceptæ vrinę liquor statim conspiciatur, turbidus ne an perspicuus sit, non tamen de morbi euentu statim sententiam ferat medicus, quia inest adhuc alienus color nullaq; apparent contenta à calore diuulsa. Quiescat vrina & resideat p horã, idq; in loco tẽperato, nõ ventis perflato, ne quid permisceatur, non frigidissimo, ne crassior euadat, nõ radiis solaribus exposito, ne immutetur eius color. Inspiciatur autem quauis diei hora. Hippoc. in historia Endemici sub ortũ solis vrinam conspexit, si quid interdiu meieret seruari iussit, si forte turbetur vrina, aut sponte, aut frigoris vi, igne dissoluatur. Quod si dissolui nequeat, verisimile est talem excretam fuisse. Rhazis 23. continentis hæc tradit signa, quibus vtraq; vrina internosci possit. Quæ mingitur clara & postea turbatur, alba est: & cõcreta pinguedinis instar, nullam habet perspicuitatem, parietibus matulæ adhæret, illosq; maculis quibusdam non obscuris inficit, quæ omnia vrinæ, quæ tur-

De Vrinis perturbatis nota.

turbida meiitur, non conueniunt. Dum vrinam inspicit medicus, manum ponat ex aduerso matulæ, vt radii omnes colligantur tãquam in speculo; sit autem visio in mediocri distantia: remotior enim tenuiores, propinquior crassiores visui ostendat. Si tenuis appareat vrina & alba cũ nubecula aut eneoremate diuulsis, vel cum nullo contento, crudum esse morbum tuto pronuntiet, sin mediocriter crassa, cum hypostasi alba, lęui, æquali, securitatem & celeritatẽ criseos polliceatur. Interea caueat medicus ne decipiatur ab his quæ vrinæ liquorẽ & contenta immutare solent: sæpe enim à causis nõ naturalibus, naturalib. & p̃ter naturã alteratur vrina, quæ nihil lethale, nec sinistri p̃ se fert. Inter causas non naturales agnosco cibum & potum: sæpe ab vsu pulticulæ siligineæ aut lactis, vrinæ albæ funduntur, vt ab vsu pulticulæ leporinæ nigræ: Rheubarbarum, crocus, rubia tinctorum suo colore vrinam inficiunt: Asparagus, terebinthina alieno perfundunt odore, liberalior aquę potus tenuem crudamque profundit vrinã. Hæc omnia sinistri nihil, nec δυσχερὸν præ se ferunt, peruertunt tamen iudicium medici, iisque præsentibus de morbi euentu nihil certum statui potest. Ad naturales causas refero ætatem, sexum, temperiem, vnde vrinarum varietas: Puerorum vrinæ albæ sunt; crassę & cum multo sedimento, iuuenum, tenues & flauę, senum albę, tenues, virorum vrinæ coloratiores sunt quam mulierum, sanguineorum, mediocriter crassę, biliosorum tenues, cum eneoremate potius qui hypostasi, pituitosorum crassæ, albæ, cũ crasso & multo sedimento, melancholicorum, crassiusculę. Postremo ab iis quę pręter naturam sunt immutatur vrina, vt ab vlcere renum & vesicę: ita enim nunc crassę, nũc cruentę, nunc purulentę effluunt. Hęc omnia si attente obseruet prudens medicus vix in prognosi decipietur.

Cautiones adhibendæ ne in vrinarum iudiciis fallatur medicus.

Causæ non naturales quæ vrinam immutant.

Causæ naturales.

Sequitur tabella de coctionis signis.

Coctionis signa in vrinis maxime lucet: in vrina autem duo obseruãtur.

- *Liquor in quo hac spectanda*
  - *Substãtia ad quã refero*
    - *Corpus cuius ratione vrina dicitur*
      - *Tenuis arguit*
        - *in imbecillitate virium, mortem,*
        - *inconstantia, longitudinẽ, abscessum, relapsum,*
      - *Crassa*
        - *Mediocriter securitatem*
        - *in excessu, dolorem longitudinem indicat.*
    - *Perspicuitatẽ hinc vrina*
      - *Perspicua, quam visus acies penetrat*
      - *Turbida triplex*
        - *Aut clara mingitur, deinde turbatur, coctionis rudimentum arguit.*
        - *Aut, turbata mingitur & mox fit limpida, signum vincentis naturae.*
        - *Aut turbida mingitur aut manet, dolorem capitis, delirium, mortem minatur.*
  - *Qualitas, qua in colore lucet maxime: colores autẽ sunt*
    - *Extremi*
      - *Albus*
        - *Sine febre, nihil lethale prae se fert*
        - *Cum febre, arguit hepatis incendium, translationem bilis & caloris imbecillitatem*
      - *Niger talis est*
        - *Generatione, arguit aut incendium, aut exstinctionem*
        - *Mixtione alieni humoris, salutaris interdum est.*
    - *Medii sunt*
      - *viridis*
      - *ceruleus*
      - *praeruber, &c.*
- *Cõtentum vide B.*

Con-

B. Contentū est quicquid crassius in vrinis consistit. Hoc duplex

- Aut de vrinæ substantia: triplex pro vario situ statui solet.
  - Hypostasis in imo subsidet, ea duplex
    - Salutaris cuius notæ sunt 4. Debet enim esse
      - Alba, quia manat à solidis partibus.
      - Læuis & sibi cohærens, vt materiæ bonitatem indicet
      - Aequalis seu similaris Moderate crassa vt caloris imperium denotet
    - Lethalis quæ est
      - Nigra
        - incendio
        - exstinctione
      - Aspera
      - Inæqualis
        - In colore cum modo nigra, modo rubra
        - In figura nunc rotunda, nunc diuulsa.
        - In consistentia, nunc crassa, nūc tenuis
  - Eneorema in medio pro pendet
  - Nubes summa facie innatat
- Aut aliunde aduenïens scilicet
  - Ab vniuerso corpore hinc contentū
    - Pingue oleaceum
    - Pultaceū
    - Lamineū
    - Eruosum.
    - Horū omniū causa vniuersalis est calor
      - Liquefaciēs à quo pingues, oleosæ, pultaceæ vrinæ
      - Torrefaciēs à quo arenulæ, calculi, pili.
      - Putrefaciēs à quo fœtidæ & purulentæ.
  - Ab aliqua parte
    - Hepate
    - liene renibus vesica.

De aliis signis tempus & diem indicantibus.

Cap. XI.

EX coctionis & cruditatis signis celeritatem ac securitatem criseωs tuto prænuntiari posse iam à nobis confectum est: Nũc quibus notis criseωs dies indicari queat & pari ne an impari iudicaturus sit morbus, breuiter aperiamus. *Tria in morbo spectanda.* In morbo tria considerantur, idea morbi, mores & motus: Ideam seu speciem detegunt signa παθογνωμονικά, mores ἐπιφαινόμενα, motum ἐπιγενόμενα. Qui morbi celeriter & vehementer mouentur, hi celeriter iudicantur. Extreme peracuti primo quaternario, peracuti primo septenario, acuti simpliciter 14. die, quod longissimum est acuti ἐκ μεταπτώσεως, id est, ex decidentia ad quadragesimũ vsq; diem prorogari possunt. Itaq; ex morbi motu tarditas aut celeritas criseos prænũtiatur. *Motus morbi indicat pari ne an impari die crisis contingere debeat.* Idem motus, diem crisis, pari ne an impari contingere debeat, certo indicat. Nam cum in statu tantum & paroxysmi exacerbatione fiant crises, nunquam in principio nec in declinatione; Sane si parib. diebus exacerbetur morb⁹, pari die speranda erit crisis, si imparib. impari. Hoc docuit Hipp. sect. 3. lib. 3. epid. τὰ δὲ παροξυνόμενα ἐν ἀρτίῃσι κρίνεται ἐν ἀρτίῃσιν. ὧν δὲ οἱ παροξυσμοὶ ἐν περισσῇσι κρίνεται ἐν περισσῇσιν, id est, Quę parib. diebus exacerbantur, paribus iudicantur: at quorum exacerbationes in imparib⁹ fiunt, ea imparibus iudicantur. Philiscus sexto die ad mortem iudicatus est. *Sect. 3. lib. 1. epid. æger primus.* οἱ παροξυσμοὶ ἐν ἀρτίῃσιν, inquit Hippoc. erant illi acerbationes diebus paribus. Larissea virgo sect. 3. lib. 3. epid. 6. die perfecte ad salutẽ iudicata est, at huic dolores paribus diebus contigerunt. *Aeger 11. sect. 3. lib. 3. epid.* Pythion dieb. paribus exacerbationes habuit, decimo die mortuus est. *Demonstratio.* Huius rei euidens demonstratio est. Cũ enim in crisi validum sit naturæ & morbi certamen, pugnentque mutuo, exemplo gladiatorum pariter dimicantium, necesse est eo die crisin contingere, quo vires acquirit morbus,

morbus,id auté in exacerbatione ſit. Hoc apertiſſimis verbis expreſſit Gal. lib.3. de criſib. Criſis (inquit)in idem tempus incidit cum acceſſione, & raro accidit vt leuiori die fiat criſis, vt videatur bis tantũ Archigenes toto ætatis ſuæ decurſu id obſeruaſſe, ego vero ad hãc horam ſemel tantum, & capite decimo eiuſdem libri, optimæ criſes in ſtatu fiunt,in augmento vero, ſi ſalus ſit ſubſequutura, vel imperfectæ, vel non ſecuræ, in principio nunquam fiunt. Addamus nos ad huius rei illuſtrationem duo ad perfectam criſin requiri,ſtimulum,& coctionem,at in morbi exacerbatione duo hęc contingunt, irritatur enim in paroxyſmo natura,circa ſtatũ vero coctus eſt humor. Sunt hæc igitur ſigna antecedentia ad tempus & diem criſis apparentia,quæ ex vrinarum coctione & morbi motu petũtur.coctio celeritatem & ſecuritatem, motus paritatem & imparitatem criſeωs prænuntiat. Diem vero proximum,ipſamque iam inſtantem criſin indicant ſigna perturbationis criticæ quæ pro varia excretionis ſpecie varia exſiſtunt,ſolent tamen in vniuerſum hæc omnia criſin præcedere,capitis dolor ingens,ἀλυσμὸς,id eſt,iactatio & anxitudo incredibilis, ſitis inexplebilis, difficultas ſpirandi, púlſus inæqualitas, quæ omnia τῆς δυσφορίας nomine deſignauit Hip.aphor.13.ſect.2.ὁκόσοισιν ἡ κρίσις γίνεται, τουτέοισι ἡ νὺξ δύσφορος ἡ πρὸ τοῦ παροξυσμοῦ, id eſt, Quibus criſis ſit, his nox grauis ante acceſſionem. Quod ſi interdiu hæc appareant, criſis nocturna ſperanda eſt.

Signa quæ iam inſtantem criſin indicant.

De ſignis antecedentibus quæ ſpeciem criſis in vniuerſum prænuntiant.

Cap. XII.

Non ſatis eſt ex morbi motu & coctionis ſignis, tempus diemque criſeωs prænuntiaſſe. Periti eſt

artificis speciẽ crisin propriis signis quasi digito indicare. Species crisis duplex omnino est, excretio & abscessus, excretio in acutis, accessus in diuturnis sæpius cõtingit. Excretionis differentiæ sunt, sanguinis fluxus per nares, vterum, hæmorrhoidas, vomitus, sudor, alui & vrinæ profluuium. Abscessus nomine φύματα etiam complector & quæ sub cute erumpunt. Excretionis & abcessus signa prius tradam vniuersalia, mox cuiusque speciei propria. Vniuersalia, ex morbi specie, motu, parte affecta, ægrotantis natura, ætate, temperie petenda sunt. Si speciem morbi consideres, calidi per excretionem iudicari solent: Frigidi vero per abscessus, quia in calidis affectibus omnes excretionis opportunitates lucent: Frigidi & difficilius coquuntur & ad motum pigri esse solent. Si causus apud Hippocrat. sudore aut hæmorrhagia soluitur, non abscessu. Si motum spectes morbi, acuti per excretionem, diuturni per abscessus iudicantur. Acutorum siquidem natura in celeri & vehementi motu consistit vt diuturnorum in tardo. Obiicies diuturnos morbos sæpe excretione iudicari: sic tertio epid. Nicodemus 24. die per vrinas, virgo Abderitana per sudores septuag. Anaxion per sudores 34. Cleanatides octogesimo riguit, multum sudauit, perfecte iudicatus est. Expedita responsio est, solutiones eas quæ in morbis longis per excretionem fiunt, non fieri continuato morbi acumine sed dummodo remittit, modo exacerbatur, vnde accessiones interdum acutæ fiunt, in quibus excretionem fieri nihil prohibet. Pars affecta excretionis etiam speciem solet indicare. Si hepatis connexa inflammatione obsideantur, exspectanda erit crisis, aut per hæmorrhagiam è nare dextra κατ' ἴξιν, aut per vrinæ profluuium; sin caua afficiantur, alui fluxu, aut vomitu, aut sudore potius soluetur morbus. Inflammationes cerebri & capitis totius, prorupto è naribus sanguine sæpe iudicantur, eo enim desinunt extrema vasorum: Mesenterii &

Signa vniuersalia ex quibus petenda.

Motus morbi indicat speciem crisis.

Obiectio.

Solutio.

Pars affecta speciem indicat.

tii & ventriculi phlegmonas vomitus & alui fluxus superuenientes sanant. & apud Hippocra. lypiria febris, quæ ab erisipelate & inflammatione ventriculi excitatur, cholera superueniente exsoluitur, id est, prægnandi & citra bilis vacuatione sursum deorsumque. Postremo ex ægrotantis ętate & temperie excretionis speciem præsagiet Medicus. Nam iuuenibus febre ardente correptis hæmorrhagiæ vt plurimum contingunt, senibus vero alui profluuia. Id confirmat Hipp. historia tertia vniuersali lib. I. epid. αἱμοῤῥαγίαι, inquit, ἢ τοῖσι πλείστοισι, μάλιστα δὲ μειρακίοισι καὶ ἀκμάζουσι, πρεσβυτέροισι ἢ κοιλίαι ταραχώδεες, id est, proruptæ sunt plurimis hæmorrhagiæ, potissimum vero adolescentibus & ætate florentibus: senibus autem perturbationes aluinę & dysenteriæ. Rationem affert Galenus, quia iuuenũ humores biliosi sunt, tenuissimi & acerrimi proptereaque ἀνάῤῥοποι, senum vero pituitosi & κατάῤῥοποι. Atque hæc sunt excretionis futuræ signa vniuersalia, nunc quæ sint cuiusque speciei propria explicemus.

Aegri natura speciem crisis demõstrat.

Signa quæ apparent ad futuram hæmorrhagiam.

CAP. XIII.

CRiseωs species omnes, vnico apho. complexus est mirus Hippocr. his verbis. τὰ δὲ ὀξέα κρίνεται αἵματος ἐκ ῥινῶν ῥυέντος καὶ ἱδρῶτος πολλοῦ γενομένου, καὶ οὔρου πυώδεος, καὶ κοιλίης μυξώδεος καὶ ἐμέτων, καὶ ἀποστήματος ἀξιολόγου, id est, Morbi acuti iudicantur sanguine è naribus prorupto, sudore item multo, vrina purulenta, aluo muccosa & cruenta, vomitionibus & abscessu commemorabili. Hæmorrhagia prima est species crisis, quæ febres ardentes, præcordiorum & viscerum omnium phlegmonas perfecte iudicat, constitutione tertia lib. I. epidem. Quibus acute febricitantibus sanguis per nares erupit, hi periculo morbi defuncti sunt, nec quę-

quam eorum vidi (inquit Hippocr.) qui in ea constitutione interierit. Methon quinto die prorupto è naribus sanguine ad salutem iudicatus est. Laryssea virgo febre correpta καυσώδει, sexto die quantúuis tyranno, per liberalem hæmorrhagiam è naribus, febris ex peis perfecte iudicata est. Huius hæmorrhagiæ criticæ iam iam futuræ signa, primus omnium aperuit Hippoc. historia secunda vniuersali sect. 2. libr. 1. epid. nec non in coacis prænotionibus, & progn. Si cui (inquit) febricitanti rubore suffundatur facies, capitis adsit dolor prægnandis & vna venarũ emicet pulsus, profluuium sanguinis è naribus exspectare oportet addit in epid. ὑποχονδρίου ξύντασιν, τραχήλου πόνον, κροτάφων βάρος καὶ σκότωμα, id est, hypochõdrii distẽtionem, colli dolorem, temporũ grauitatem & caliginosam vertiginem. Quæ singula ad lydium, vt aiunt, lapidem & veritatis libellam reuocare placet. Rubet primum faces, quia transfertur humor ab inferioribus partibus ad superiores qui mox per nares exitum sibi parat: Excurrunt enim ad extimas vsque nares venarum internarum & externarum riuuli. Rubor hic sanguinis arguit præsentiam, quia ex libello περὶ χυμῶν, Qualis humor, talis color in cute efflorescit. Dolent caput & collum, ob eandem humoris morbifici translationem, qui membranosas partes exquisitissimi sensus diuellens distendensque, doloris sensum parit, sed dolor ille grauis est & lancinans grauis quia ab humore benigno, lancinans ratione membranarũ. Pulsant venæ temporũ, id est, micant arteriæ (solet enim sæpissime arterias venas appellare Hippoc. vt tertio de morbis φλέβες σφύζουσι & in progn. φλέβες οὐχ ἱδρυμέναι venæ non conquiescentes: At certum est venas diastoles & systoles motu non agitari.) Pulsant inquam arteriæ dum in procinctu & hæmorrhagia, extraordinario motu, propter earum compressionem, quæ à particulari venarum repletione fit: Sic phlegmone omnis ob eandem arteriarũ compressionem,

Aeger 7. sect. 3. lib. 1. epid.

Aeger 12. sect. 3. lib. 3. epid.

Cur rubet facies.

Cur dolet caput.

Vnde pulsus arteriarum.

nem, pulsum aspectabilem & tractabilem habet perpetuo comitem. Est & aliud iamiam futuræ hæmorrhagiæ signum ἀμβλυωγμὸς visus hebetudo, lucem tunc auersantur oculi, lacrymæ profundūtur inuolūtariæ, & vt scripsit Hippocr.progn.33.sect.3. μαρμαρυγαὶ προφαίνονται marmariges ante oculos obuersantur: Appello marmariges minutula & diuulsa quædam corpuscula maculis marmorū similia: Hebetudinis porro causa est, quia copiosus & crassus ad superiora elatus spiritus meatus obstruit, vnde fit vt denegato aditu spiritui animali, hebescat visus: Apparent autem in aere corpuscula & permixti colores varii, qui tamē intra corneam sunt & crystalloidē, ex humoris sursum trāslati vaporibus, qui licet interni sint, externi tamen apparēt, quia crystallinus humor externæ assuetus visioni, quæcūq; intus sunt, extra esse iudicat: Neq; vero oculis tantū sed etiam cerebro & imaginationi visa apparent mendacia, ex quibus iamiam futuram hæmorrhagiam prędicere potest medicus. Sic Gal.lib.de prænoscendo iuueni cuidam acute febricitanti prædixit erupturū è naribus sanguinem, cū medici de sanguinis missione contenderent, iuuenem scilicet è lecto exsilientem subito viderat, rogatus autem qua de causa ex siliret, cum nihil adesset metuendum: respondit rubrū serpentem ex tegula irrepentem se vidisse, ideoq; aufugisse ne aberrans super ipsum delaberetur. Postremum hęmorrhagiæ instantis signum est ὑποχονδρίου ξύντασις, hypochondrii distentio fugax, & sine dolore cū spirandi difficultate. Distenditur porro hypochondrium, id est, hepar & intumescit ob sanguinis motum, qui in suo fonte & venarū radicibus moueri incipit: at hepar θησαυρισμὸς est sanguinis, αἱματώσιος officina, τῶν φλεβῶν ῥίζωμα Hip. libello de alimēto: Difficilis autem redditur spiratio quia dum ad superiores partes viam affectat sanguis, diaphragma princeps liberæ respirationis organum premit, sed fugax est ea respi-

Cur oculi caligant.

Hypochondrii distentio cur.

ratio, vt & hypochondrii tensio, si enim perseuerarét hæc duo, cum dolore, hepatis inflammati indicia essent. Addit & alia signa Gal. aurium tinnitum, ex vaporibus sursum elatis, ceruicis tensionem, narium titillationem, adde iuuenibus à decimo octauo ad trigesimum ætatis annum, biliosis, febre acuta correptis.

De signis quæ sudorem criticum prænuntiant.

CAP. XIV.

EST altera criseωs species naturæ maxime familiaris & consueta, quæ febres ardentes viscerumque omnium phlegmonas sæpe soluit, sudor quippe calidus, copiosus, vniuersalis: Huic si κατὰ λόγον suscipiatur, maxima debetur salutis laus. Sudoris huius critici iamiam futuri signa duo sunt apud Hippoc. vrinæ suppressio & rigor: De vrinæ suppressione critica meminit sæpe in prog. sed eam elegãter descripsit sect. 1. lib. 6. epid. his verb. πρὸ ῥιγέως αἱ ἐπισχέσιες τῶν οὔρων ἢν ἐκ χρηστῶν ἴωσι, id est, Ante rigorem (id est sudorem qui proxime rigorem sequitur) vrinarum suppressiones si ex bonis fuerint. Cur autem suppressio hæc sudoris prænuntia sit, hæc mihi videtur ratio, quod vrinæ & sudoris eadẽ sit materia, ὀῤῥὸν, scilicet, τῶν κατὰ τὰς φλέβας χυμῶν, serum eorum, qui in venis continentur humorum: si ergo serosi humoris fiat in vniuersum corporis habitum translatio, aut supprimetur vrina aut saltem exigua erit illius quantitas, propterea qui multum sudant, parum meiunt & contra. Alterum futuri sudoris signum est rigor: Rigoris causa est seri acrimonia panniculum neruosum (vulgus carnosum vocat improprie) exquisitissimi sensus vellicans, Rigorem hunc tandem sequitur sudor. De eo rigore critico ita scripsit Hippocr. aphor. 58. sect. 4. ὑπὸ καύσου ἐχομένῳ ῥῖγος ἐπιγενόμενον λύσις, id est, febre ardẽte occupato rigor superueniens

Sudoris critici signa duo.

1. Vrinæ suppressio.

Alterum signum est rigor.

eam

eam soluit. Addunt recentiores pulsum mollem, fluctuantem & vndosum, extima omnia his calent, facies rubescit, sentiturque è corpore calidus quidam vapor copiosus efferri. Signa hæc critica ex pulsibus non descripsit Hippoc. (vt annotauit Galen. 3. de crisibus, vel quia ignorabat vel quia non existimabat magni momenti. Sunt qui ex insomniis sudoris mox erumpentis signa colligant. Nonnulli, (inquit Galen. libello de dignotione ex insomniis) quibus per sudores morbus finiendus erat, lauari & in aquæ calidæ lacu natare se somniarunt. Somnia hæc naturalia sunt & συγκριματικὰ sequuntur quippe κρᾶσιν & humoris prædominantis naturam. addit Auicen. prærubrum vrinæ colorem. *Alia signa sudoris.*

De signis futuræ vomitionis & deiectionis aluinæ.

Cap. XV.

Ventriculi, intestinorum, mesenterii & hypochondriorum phlegmones superueniente vomitu aut alui deiectione sæpe curantur. Est igitur vtraque vacuatio inter species criseon numeranda. Vtriusque imminentis signa hæc sunt apud Hippocratem. vomitionis quidem ἆσαι, καρδιωγμοὶ, πτυαλισμοὶ, τὸ ὀρφνῶδες, id est fastidia cordis morsus, crebræ saliuæ, tenebricosa visio. Iactatio primum adest eaque cum nausea, ob bilem in ventriculo stabulantem ὅταν (inquit Galen.) τὸ στόμα τῆς γαστρὸς ὑπὸ μοχθηρῶν δάκνηται χυμῶν, id est, cũ ventriculi os à prauis vellicatur & mordetur humoribus: Ab eadem causa καρδιωγμὸς excitatur, morsus cordis, id est, oris superioris ventriculi, quod veteres Græci καρδίαν appellauerunt, quia maxima est eius cũ corde συμπάθεια, & symptomata inuehere solet cardiaca, id autem refero ad sensum eius exquisitissimum, quẽ nerui duo insignes stomachici dicti à sexta coniuga- *Vomitionis signa.* *Primum.* *Secundum.*

Tertium. tione orti impertiuntur. Est tertium iamiam futuræ vomitionis signum πτιαλισμὸς sputatio freques, quę fit exundante humore à ventriculo in os, idque per interiorem tunicam, quam ventriculo & ori continuam esse docet anatome. Apparet etiam præ oculis obscurum quidpiam ob fumidum vaporem, qui ab impuro ventriculo exhalat. Addamus nos alia signa, labri scilicet inferioris palpitationem, linguæ amarorem, crebram horrescendi & subsusandi vicissitudinem, partes infra hypochondrium frigidiores, cordis παλμὸν, spirandi difficultatem, durum pulsum & inæqualem, acutū capitis dolorem, cuius causam refert Gale. ad vaporis biliosi acrimoniam, nec non ad sympathiam membranarum cerebri & totius neruosi generis Di-

Signa diarrhœa. arrhœæ vero signa aperuit Hip. in coacis pręnotionib. his verbis, ὅισι ἢ ἐρευγμοὶ, φῦσαι, ψόφοι κοιλίης καὶ ἐπάερσις, ἐκ τάραξις κοιλίης, id est, Quibus ructus, flatus, crepitus ventris, eiusdemque inflatio, his rapide fertur aluus: Arguunt enim hæc omnia translatum humorem à maioribus vasis & à toto corpore in mesenterii venas, & ab his in intestina, vnde rugitus & inflammatio vētris. Addit in Epid. Hipp. lumborum dolorem: Est autem dolor ille sympathicus per mesocoli cōtinuitatē, quodā ligamentis, quæ lumborum vertebras connectunt, oritur. Ex pulsu & vrina, signa diarrhœæ instantis petunt Arabes, pulsum paruum & frequentem esse volunt, vrinas vero tenues & albas apparere, translata quippe ad aluum & intestina copiosissima bile: Supprimitur etiam quandoq; vrina: quia vt mictio noctu plurima facta paruam deiectionem denotat, apho. vltimo sect. 4. ita si profusior futura sit aluus, aut supprimetur vrina, aut exigua illius erit quantitas.

De signis perirrhiæ, id est, vrinarum profluuii.

CAP. XVI.

PER vrinas vniuersum corpus expurgari & grauissimorum virorum auctoritas & experientia ipsa fidem faciunt. Multos acuto morbo laborantes vrinæ *Multiplex*
profluuio superueniente perfecte sanatos sæpe obser- *Vrina materia.*
uauimus. Non enim vnicam vrinæ agnoscimus mate- *Quid Vrina.*
riam, potum scilicet (vt voluerunt quidam) sed, nunc
serum quatuor, qui in venis continentur, humorum,
(propterea οὖρον definit Gal. ὀῤῥὸν τῶν κατὰ τὰς φλέβας χυ-
μῶν.) nũc humores omnes biliosos, pituitosos, melan-
cholicos. Solet (inquit) Gal. commentario in primum *Vrina pro-*
epid.) vniuersum corpus deponere περιουσίαν τῶν μο- *fluuium cri-*
χθηρῶν χυμῶν, id est, prauorũ humorum varietatem & *ticum.*
abundantiam per vrinas. Est ergo περίῤῥοια quædam
critica, eaq; vniuersalis, per quam vniuersum corpus
totumq; venosum genus expurgatur, cuius meminit
Hippo. sect. 2 lib. 1. epid. πολλοῖσι (inquit) δὲ περίῤῥοιαι μετὰ
πόνου χολώδεες ὑδατώδεες ξυσματώδεες οὐ νεφριτικά, ἀλλὰ
ἰδιόεσσιν ἀντ᾽ ἄλλων ἄλλα, id est, multi vrinas profundebãt
cum dolore biliosas, aqueas, abradentes, quæ tamen
non erant nephriticæ, sed his alia pro aliis. Est & περίῤ- *Lienosi pe-*
ῥοια quædam critica particularis, quæ partis cuiusdam *rirrhœa cu-*
affectum sanat. Sic lienosos multos vrinarum nigrarũ *rantur.*
liberali profusione sanatos vidimus: Erant autem eo-
rum vrinæ nigræ, non γενέσει, (quia tales cũ aut incen-
dium maximum denotent, aut natiui caloris exstin-
ctionem, perpetuo sunt lethales, (sed permissione hu-
moris atri, quem lien expurgabat & deponebat in re-
nes. Thoracis affectus quamplurimi per vrinas saluta- *Thoracis affectus per*
riter iudicantur: Pleuritidis, peripneumoniæ, empye- *Vrinas in-*
matis, materia per renes & vesicã sępe expurgatur. Hoc *dicantur.*
obseruauit Hip. sect. 3. lib. 3. epid. in cõstitutione pesti-
lenti. τῶν inquit περὶ πλεύμονα πάντων διάβασις κάτω, id

est,omnium quæ circa pulmonem erant, in inferiora erat decubitus.Galen. eam thoracis per vrinas expurgationem confirmat cap.4. lib.6. de locis affectis.Negant (inquit) quidam abscessu in pulmone orto pus expurgari posse per renes. Nos vero pulmonis vomicā per vrinas expurgari vidimus sæpe,& ante Galeni tempora eam puris per renes expurgationem agnouerat Diocles:Mesueus vero & Rhazius eius meminere. Quomodo autem & per quas vias id fiat, lib.3 controuersiarum nostrarum anatomicarum aperuimus: docuimus enim per arterias & sinistrum cordis ventriculum expurgationem eam fieri posse: id clarissimorum virorum auctoritatibus & historiis fide dignis illustrauimus. Statuatur ergo πεῖῤῥοια species quædam crisis.Eius autem signa nulla tradidit Hippocrat. Nos ex reliquarum specierum priuatione ea colligemus,ita monente Galen.si enim hæmorrhagiæ, sudoris, vomitus, deiectionis aluinæ, nulla signa luceant, præcesserint autem & coctionis & perturbationis criticæ signa, verisimile est, per vrinæ profluuium morbum iudicatum iri, maxime vero si grauitas in hypogastrio & ardor in extremo pudendi persentiatur, si item toto morbi decursu copiosas & crassas minxerit vrinas, adde senilem ætatem, & tempestatem hybernam.

Expurgatio empyicorū per vrinas.

Signa vrinæ profluuii.

De sanguinis expurgatione per vterum & per hæmorrhoidales venas earumque signis.

CAP. XVII.

SVpersunt excretiones duæ criticæ,profluuium mēstruale & hæmorrhoides: illud mulieres plerasque acuto morbo laborantes perfecte iudicare solet. Testem habeo locupletissimum Hippocr.const.3.lib.1.Epidem. Mulieres, inquit, quibus die critico menses erupe-

ruperunt omnes periculo morbi defunctæ sunt, nec vllam ex his quibus recte id contigit, mortuam vidi. Aphor. 158. Coa. prog. febrem soluunt sanguinis profluuia è naribus, aluus biliosa, copiosa vrina, genuum dolores, ἐν γυναικὶ δὲ καὶ ἐπιμηνίων ῥύσις, idem quoq; facit in fœmina profluuiũ menstruale. Mulier Thasia copioso exitu mensium à febre, conuulsionibus & graui periculo liberatur. Larisseam virginem, acuto morbo laborantem, prima menstruorum eruptio ab interitu vindicauit. Ne longum faciam, salutaris & critica est hæc excretio, si iure & loco perficiatur. Eius autem signa hæc tradidit Hippoc. in Prorrh. æstum & grauitatem lumborum, hypogastrii dolorem & tensionem. Addit Galen. 3. de cris. certissima hæc esse indicia, si aliarum excretionum nulla apparuerint. Æstum porro & grauitatem lumborum præsentiunt, ob copiam sanguinis eo confluentis, qui venam cauam lumborum vertebris superstratam distendit, à qua spermaticus & hypogastricus ramus vniuersum vteri corpus rigãtes, scaturiunt. Sanguinis quæ per hæmorrhoidas fit vacuatio, non ita familiaris est, soluit tamen plerumque melancholicos omnes affectus, nec non totius venosi generis & viscerum inflammationes. De melancholicis exstat aphor. 56. sect. 6. Insanientibus varices & hæmorrhoides superuenientes insaniam soluunt. Venarum autem plethoram, per hæmorrhoidas vacuari sæpe obseruarunt medici. Hæmorrhoidum namque alias statuunt internas, alias externas, Illę à ramis portæ, hæ à ramis cauæ oriuntur: illas cacochymiæ vacuatrices vocant: Illæ mesenterii & hypochondrii sinistri: Hæ totius venosi generis affectus plerumque sanant. Huius excretionis quæ per hæmorrhoidas fit, signa nulla traduntur, si tamen coctionis suo die, & perturbationis criticæ signa apparuerint, nullaque sudoris vomitus, hæmorrhagiæ, diarrhœæ, perirrhœæ indicia obseruet medicus, & consueuerit æger hæ-

Menstrua vacuatio plures ab interitu vindicauit.

Signa profluuii menstrualis.

Hæmorrhoidale profluuium.

morrhoidas pati, huic verisimile est mox esse fluxuras.

De altera specie crisis quæ fit per abscessus & quæ sint illius signa.

Cap. XVIII.

Diuturnitatis morbi causa duplex.

Abscessus causa duæ.

Abscessus significationes variæ.

Prima, Abscessus duplex.

MOrbi omnes aut per excretionem, aut per abscessus iudicari solent. Excretio in acutis, Abscessus in diuturnis sæpius contingit, acutorũ namq; materia tenuis est, & natura satis valida. Itaq; humorem morbificum nunc ἔξω per sudores, nunc εἴσω per vrinas, deiectiones, hæmorrhagiam excernit. At diuturni morbi causam agnoscũt, aut naturæ imbecillitatem, quæ humorem morbificũ coquere, secernere, excernere nequit, aut humoris crassitiem. In his ergo sperabilis nõ est excretio, sed vel abscessus vel transitus in aliã morbi speciem, Abscessuũ enim duæ sunt causæ, altera ex parte agentis, altera ex parte materiæ. Agens natura est debilior, materia humor est crassus, aut copiosus, qui à natura regi non potest: ex eorũ alterutro abscessus fiunt. Si tenues sint & calidi humores, non opus est facultate valida, sin frigidi, validum naturæ robur requiritur. Quod si vtrumq; iũgas, humoris scilicet crassitiem & naturæ imbecillitatẽ maximam, nec fiet excretio, nec abscessus, sed aut morietur æger, aut in aliã speciem transmutabitur morbus. Excretionis species omnes earumque signa exposuimus, nunc quibus notis abscessum iamiam futurum indicare possit medicus, aperiamus. Quoniam vero abscessus nomen in Hippocrat. doctrina varium est ac multiplex, ne nobis homonymia imponat, singulę eius acceptiones distinguendæ sunt prius. Abscessus Græcis ἀπόςασις si nomen spectes omnem humoris ab vna parte in aliam translationem denotat. At quicunque humor transfertur, aut effluit, aut decumbit. Erit itaq; duplex abscessus, alter

alter καθ' ἔκκρισιν, id eſt, per excretionẽ, alter κατ' ἀπόθεσιν, id eſt, per decubitum. Hac fuſa & ampla ſignificatione omnis excretio abſceſſus appellabitur. Meminit abſceſſum qui per excretionem fiũt Hipp. in epid. ſect. 1. lib. 2. epid. Optimi (inquit) ſunt abſceſſus, qui per effluxionem fiunt, velut ſanguis è naribus, pus ex aure, ſputum, vrina. Sect. 2. libr. 1. epid. Multi abſceſſus oriebantur aut maiores quam ferre poſſent, aut minores quam vt quicquam prodeſſent; erant autem dyſenteriæ, lienteriæ, teneſmi, ſudores. Nonnunquam abſceſſus tranſmutationem morbi in morbum ſignificat, vt ſect. eadem. ἔστι δ' οἷς καὶ ὀλίγοισιν ἐξ ἄλλων πυρετῶν, καὶ νοσημάτων ἀποστάσιες ἐς τεταρταίους ἐγένοντο. Quibuſdam inquit non paucis, ex aliis febribus & morbis abſceſſus in quartanas fiebant. Interdum abſceſſus nomen pro ſuppuratione vſurpatur, vt aphoriſm. 36. ſect. 1. progn. τὰς δ' ἀποστάσιας ἧσσον τὰ ἐν τῇ γαστρὶ οἰδήματα ποιέεται, id eſt, Tumores in ventre minus faciũt abſceſſum quam in præcordiis. Abſceſſum interpretatur Galenus ſuppurationem. Sæpe abſceſſus, vitiũ omne cutaneũ, & quicquid ſub cute erumpit à cauſa interna denotat, vt eius tam late pateat ſignificatio quam phymatis. Hoc nomine tubercula omnia, exanthemata, ecthymata, furunculi, abſceſſus dicuntur. ſic ſect. 1. lib. 2. epid. τὰ ὑπὸ δέρμα ἀφιστάμενα ἐς τὸ ἔξω φύματα, ἀποστάσιες vocat. Sed proprie abſceſſus pro humoris decubitu, qui tumorẽ facit vſurpatur. Ita abſceſſum hic intelligendum putamus, cuius ſigna primum tradam vniuerſalia, deinde particularia. Quæ abſceſſum in vniuerſum prænuntiant, deſcripſit Hippo. ſect. 3. Progn. aphor. 23. 24. 25. 26. Si vigeſimum diem exceſſerit morbus, tũc exſpectandus abſceſſus, adde eodẽ auctore, ſi nullus dolor affligat, ob inflammationem, aut ob aliam manifeſtam cauſam. Cum enim (vt interpretatur Gale.) triplex ſit cauſa prorogationis febrium, pars affecta curatu difficilis, humor crud⁹ & craſſus, aut aliquis error cõmiſſus

Secunda acceptio.

Tertia.

Quarta.

Quinta & propria abſceſſus ſignificatio.

Signa abſceſſus vniuerſalia.

ab ægro, medico, astantibus, externis: Si nec affecta sit ea pars, nec error vllus contigerit, sane lõgus erit morbos ob humores crassos, quos cum per excretionem foras trudere nequeat natura, eos in partem ignobiliorem pellere solet. Hoc idem in Coac. prænot. scriptum legitur: Quibus inueteratio est morbi, abscessum dolorificum imis in partibus exspectare oportet, potissimum vero iunioribus. Et alibi: in diuturnis febribus aut phymata fundi solent, aut in articulis abscessus oriri. Et aphor. 44. sect. 4. quibus febres longæ, iis tubercula ad articulos, vel dolores fiunt. Est aliud futuri abscessus signum, vrinæ scilicet tenues & crudæ, toto morbi decursu cum salutaribus signis apparentes. Aphor. 34. sect. 2. Prog. Qui tenuem crudamque vrinam diutius mingunt, τουτέοισιν ἀπόστασιν δεῖ προσδέχεσθαι ἐς τὰ κάτω τῶν φρενῶν χωρία, abscessus exspectare oportet in partes diaphragmate inferiores. Inspicere etiam oportet anni constitutionem. Hyeme inquit Hippocr. Progn. 29. sect. 3. abscessus frequentius contingunt, tardius cessant & minus recurrunt, frequentius contingunt, quia tunc temporis frigidus humor dominatur, tardius desinunt, ob humoris naturam & aeris circundantiis frigus, minus recurrunt, quia frigidus humor ad motum omnino ineptus est. Sed & abscessum præsagiet Medicus, si excretionem incoatam viderit non omnino perfectam: consueuit enim sæpe natura excretionem criticam in abscessum conuertere: Quod ita docet Hippo. 6. epid. partic. 2. καὶ ἢν μὲν τῶν ῥυέντων ἐγκαταλείπηται, ἕτοιμον τὸ νόσημα πρὸς ἀπόστασιν, id est, Si eorum quæ excernuntur supersit pars aliqua, tunc in abscessum morbus est facilis. Atque hæc sunt abscessuum signa in vniuersum, nũc quę pars, quis articulus, superior, an inferior abscessum suscipere debeat, videamus. Exoriuntur (inquit Hippocrat. Prog. 66. sect. 2.) ad inferas quidem partes, quibus hypochondria incandescunt, ad superas autem, quibus hypochon-

Aliud signũ futuri abscessus.

Tertium signum.

Quartum.

chondrium quidem molle est & doloris expers, ipsi vero paulisper suspiriosi quiescunt sine causa, verum hæc de peripneumonicis tantum intellige. Nos ex humoris motu, naturæ impulsu & meatuum sursum deorsumue spectantium conditione & situ, superos, aut inferos abscessus certo coniiciemus. Si tenuis sit humor, ad superiores partes potius, si crassus ad inferiores viam affectabit. Si validum sit naturæ robur *κάτω, προσωτάτω* & *ἀξίως τῆς περιβολῆς*, deorsum, procul & pro dignitate morbi fiet. Quinetiam si ante morbum pars quæpiam laborauerit, in eam morbus decumbet, aphor. 33. sect. 4. Aphor. Spectare etiam debet Medicus meatuum sursum deorsumque spectantium conditionem & situm. Nam peculiaris est partium *κοινωνία* & rectitudo, per quam humoris decubitus non tam naturæ roboræ, quam à forma humoris elementari fieri solet: fit autem motus qui elementarem formam sequitur ad perpendiculum & *κατ' εὐθυωρίαν*. *Signa particularia abscessuum.*

Sequitur Tabula de signis futuræ excretionis criticæ.

- **Excretionis futuræ signa sunt**
  - Vniuersalia quæ petuntur ex
    - Specie morbi
      - Calidi, per excretionem iudicatur
      - Frigidi, per abscessus.
    - Motu
      - Acuti, per excretiones
      - Diuturni, per abscessus
    - Parte affecta vt
      - Hepatis
        - Connexa, hæmorrhagia, vrinæ profluuio
        - Caua, vomitu, alui fluxu, sudore
      - Cerebri inflammationes hæmorrhagia soluuntur sæpius.
      - Ventriculi & mesenterii
        - vomitu
        - Alui fluxu
    - Ægrotãtis natura
      - Iuuenibus hæmorrhagiæ
      - Senibus, disenteriæ contingere solent
  - Particularia
    - Hæmorrhagiæ
      - Rubor faciei.
      - Capitis & colli dolor.
      - Arteriæ temporum micantes.
      - Hypochondrii distensio fugax
      - Oculi caligantes.
    - Sudoris
      - Vrinæ suppressio, ob translationem fieri.
      - Rigor vellicato panniculo.
      - Pulsus vndosus.
    - Vomitus
      - Cordis morsus.
      - Nausea.
      - Sputatio frequens.
      - Oris amaror.
      - Labri inferioris palpitatio
    - Diarrhœæ
      - Ructus.
      - Flatus.
      - Ventris inflatio.
      - Lumborum dolor.
    - Menstrui & vrinæ profluuii signa ex reliquarum excretionum priuatione colligendæ.

De signis crisin comitantibus. Ac primum quæ signa sint laudabilis excretionis dum fit.

CAP. XIX.

HActenus quæcunque crisin præcedere solent signa & quomodo tempus, diem & speciem crisis præsentire possit Medicus ex Græcorum & Arabum doctrina videor explicasse. Nũc ad alterum signorum genus transeundum est; Signa hæc comitantia voco, quod cum ipsa specie crisis simul appareant, crisinque ipsam dum fit, bona ne, sit an mala, perfecta, an imperfecta, quasi digito indicent. Signa hæc non aliunde quam ex criticis causis petenda sunt & ipsæmet causæ sunt criticæ. At criticas causas duas tantum agnouit Hippocr. excretionem scilicet & abscessum: Quæ igitur excretio bona sit, aut mala, quis abscessus legitim⁹ aut illegitimus videamus. Excretio ea salutaris & bona dici debet, quæ commode fit. Vt autem commode fiat, quatuor requiruntur, qualitas laudabilis, quantitas sufficiens, tempus opportunum, & excernendi modus naturæ familiaris. Qualitas humoris qui excernitur laudabilis erit, si & pecccans, & coctus humor vacuetur. Quod peccans humor excerni debeat, docet Hippoc. Aphor. 2. sect. 1. ἢν οἷα δεῖ καθαίρεσθαι καθαίρωνται, ξυμφέρει τέ καὶ εὐφόρως φέρουσιν, ἢν δὲ μὴ τοὐναντίον. In alui perturbationibus & sponte factis vomitionibus, siquidem talia purgentur, qualia purgari oportet, confert & leuiter ægri ferunt: sin minus contra. Quod humoris excernendi coctio requiratur, sexcentis locis scripsit Hip. Nulla vnquam in cruditate salutaris crisis exspectanda est: Quicunq; diebus criticis riguerũt, indeq; meraca vomuerunt, pessime omnes habuerũt Si cui bilis atra sursum deorsumue exeat θανάσιμον. Damnãtur nigræ, æruginosæ & crudæ omnes, id est, à natura non domitæ deiectiones: Eorũ enim humorum effera vis non minus exitiosa est partib. per quas repit,

Excretionis laudabilis cõditiones 4

Qualitas.

Peccans humor excerni debet.

Coctus excernendus.

quam earum partium à quibus manat exitium ostendit. Secundo vt Salutaris sit excretio requiritur quantitas. Debet humor noxius totus vacuari, non per partes. Quæ enim relinquuntur in morbis relapsus facere consueuerunt. aphor. 12. sect. 2. Debet etiam moderata esse quantitas: Vt enim nihil paucum est criticum, ita quod nimium est damnatur. De eo quod paucum est, exstat solemne Gal. edictum commentario ad aphor. 47. sect. 2. prioris Prorrhetici τῶν κρισίμων (inquit) οὐδὲν σμικρὸν τί) φέρσινει, id est, eorum quæ critica sunt nihil conuenit esse paucum. Rationem subiungit eodem loco: Quia quod paucum excernitur, aut malignos & multos humores naturæ dominatu regi non posse, aut summam naturæ fatiscentis exsolutionem denuntiat. Suspectę sunt apud Hippoc. sudatiunculæ, substilla sanguinis, exigui vomitus. De sudatiuncula hæc scripsit in prog. οἱ κεγχροειδέες καὶ μοῦνον περὶ τὸν τράχηλον γινόμενοι πονηροί, id est, sudores miliares, quo ceruix & clauiculæ tantum exsudant, pessimi sunt. In coacis prænotionibus οἱ ἐφιδροῦν τις ἐν πυρετῷ κακοήθεες. Qui exiguo sudore madēt cum febre, male se habent. De substillo sanguinis exstat Aphor. 58. Coacarum prog. Στάξιες αἱ ἐλάχισται κακαί, id est, perexigua sanguinis stillicidia sunt praua. Sectione 3 lib. 1. epid. Philisco. Epaminoni & Sileno, σμικρὸν ἀπὸ ῥινῶν ἔσταξεν καὶ ἀπέθανεν, pusillum quid è naribus stillauit & interiere. Mulier puerpera febre ardente correpta, decimo quarto die è naribus sanguinem profudit, interiit tamen, quia euacuationis quantitas, magnitudini morbi non respondebat. De exiguo vomitu legite aphor. 47. sect. 2. prioris prorrh. τὰ, inquit, σμικρὰ ἐμέσματα χολώδεα κακὸν, Pauci vomitus biliosi, mali sunt. Exigua igitur omnis excretio, siue per sudores fiat, seu per vomitum, aut hæmorrhagiam, aut alui profluuium, suspecta esse debet, Quod vnico aphor. complexus est mirus Hippoc. his verbis. Exigua apparere, vt sanguinis stillicidia, vrinas,

Secunda conditio. Quantitas humoris.

Nihil paucum criticū.

Ratio.

Sudatiuncula damnatur.

Substillum sanguinis prauum.

Exigui vomitus pessimi.

nas, sudores, vomitus, deiectiones, est quidem omnino malum, sed eo peius quo frequentius reuerterint. Immodica etiam excretio periculosa est, πᾶν γὰρ (ait Hippocrat. aphor. 51. section. 2. τὸ πολὺ τῇ φύσει πολέμιον, id est, omne nimium naturæ est inimicum & aphor. 11. section. 2. prioris prorrhet. In acuta febre, qui copioso sudore diffluunt, male se habent. In epid. profusior omnis hæmorrhagia terrifica est, liberalior vrinæ & alui profusio multos ante diem ad exitium præcipitauit. Hæc itaque excretionis laudabilis secunda lex sanciatur, vt moderata & sufficiẽs eius sit quãtitas. Tertio requiritur tempus, id est, dies criticus: Quæcunque enim diebus non criticis contingunt, suspecta sunt. Sunt hi velut arbitri & iudices disceptationum naturæ & morbi propterea eos γονίμους, id est, fœcundos appellare solet Hippocrat. Postremo in excretione laudabili ipse excernendi modus considerandus est. Debet primum confertim fieri, non sensim & paulatim. Debet etiam fieri per loca conferentia & legi naturæ commoda, quæ ξυμφέροντα χωρία vocat Hippocrat. vt autem per loca conferentia fiat vacuatio, tria sunt necessaria. Primum vt locus non sit loco morbi dignior, deinde vt habeat rectitudinem, postremo vt transitus patentes habeat. Primum ita interpretor, vt per nobiliora loca non fiat excretio: Nam quę ab ignobilioribus ad nobiliores fit μετάστασις periculo non vacat. Empyicorum, pleuriticorum & peripneumonicorum materia in thoracis cauitate contenta, sæpe per arterias & sinistrum cordis sinum expurgatur in renes, vnde vrinæ abradentes & stranguriosæ, sed in ea expurgatione multi moriuntur, & hoc plerisque imponit, qui abscessum in corde fuisse clamitant. Fieri autem per sinistrum cordis sinum & arterias eam puris expurgationem, primus omnium Diocles prodidit, & post eum Galen. cap. 4. lib. 6. de locis affectis: Nos vero lib. 3. controuersiarum nostra-

Immodica vacuatio periculosa.

Tertia conditio laudabilis excretionis.

Quarta.

Vt fiat excretio per loca conferentia tria requiruntur: Primum.

rum anatomicarum, vias eas aperuimus & historiis fide dignis illustrauimus. *Secundum.* Debet secundo fieri excretio κατ' ἴξιν ϗ κατ' ἐυθυωρείαν, id est, secundum rectitudinem è directo. Nam quæ fit ἀνάπαλιν, id est, è diuerso, damnatur ab omnibus, sic apho.33. sect.3. prioris prorrhet. τὸ ἀνάπαλιν αἱμοῤῥαγέειν πονηρόν, id est, sanguinem è diuerso fluere malum est, vt in liene magno, si è dextra nare fluat & de hypochondriis eodẽ modo. Arguit excretio hæc quæ fit è directo, validã naturæ cõtentionẽ, vt quæ è diuerso sit humoris malignitatem & obsessæ partis imbecillitatem. *Tertia conditio.* Tertio requiritur vt locus transitus habeat patentes, id est, vt meatuum adsit libertas: sitque εὔροον τὸ σῶμα, quod ita expressit Hippocr. sect. 3. lib. 6. epid. τὰς ἐφόδους ἀνεστομῶσθαι, οἷον ῥῖνας ϗ τὰς ἄλλας ὧν δεῖ, id est, transitus apertus esse oportet, & alia quibus opus est: Vbi notabis Hippoc. laudabilis excretionis notas omnes indicasse his verbis ὡς δεῖ ϗ οἷα, ϗ ὅτε, ϗ ὅπῃ, ϗ ὅσον δεῖ, id est, vt oportet, & qualia, & quando, & qua parte, & quantum opus est. Prima particula, excretionis modum designat, secunda qualitatem, tertia tempus, quarta rectitudinem, postrema quantitatem. Loca porro naturæ familiaria & ordinaria, per quæ excretiones fiunt sunt aures, nares, intestina, vterus, pudendum, venæ narium, hæmorrhoidum & cutis ipsa. Nam per hæc effluunt pus, sanguis, sputum, vrinæ, deiectiones, sudores. Sunt hæc omnia laudabilis excretionis signa vniuersalia: Particularia vero cuiusque vt sudoris, vomitus, deiectionum, vrinæ, hæmorrhagiæ, ex Hippocr. progn. petenda sunt, Quæ nos vno capitulo ad finem huius operis in rudiorum gratiam complectemur. Adde his omnibus, morbi speciem, ægrotantis naturam, ætatem, anni tempus.

De

De signis laudabilis & legitimi abscessus.

Cap. XX.

Legitimi & salutaris abscessus conditiones, paucis verbis ita expressit diuinus senex, sect. 2. lib. 6. epid. σκεπτέα πῶ, τὰ ὅπη, καὶ ὅθεν, καὶ δι' ὅ τι, id est considerandum quo, vnde, & propter quid. Quo, partem denotat in quam decumbit, vnde partem ex qua, propter quid, causam designat, ob quam oboritur abscessus, id est, num à natura cocto morbo, aut à materia cogente & diuexante adhuc humore crudo. De partis in quam decumbit humor conditione, primum dicam. Debet esse inferior, ignobilior, remota ab affecta parte & totius materiæ morbificæ capax. Itaque ratione partis suscipientis debet legitimus abscessus fieri κάτω πορρωτάτω καὶ ἀξίως τῆς περιβολῆς deorsum, procul à morbi foco & pro dignitate morbi. Quod deorsum & procul fieri debeat docet Hippocrat. senten. 17. sect. 1. lib. 6. epid. Si infra vmbilicum superiora cōstiterint in inferioribus articulis bonum. & progn. 67. section. 2. Progn. αἱ δὲ ἀποστάσιες αἱ ἐς τὰ σκέλεα λυσιτελέες μὲν πᾶσαι, Abscessus qui erumpunt ad crura in peripneumonia vehementi vtiles omnes sunt. Apertius sect. 1. lib. 2. epid. Optimi, inquit, sunt abscessus αἱ κάτω, καὶ αἱ κάτω τάτω κοιλίης, καὶ πορρωτάτω ἀπὸ τῆς νούσου qui infra fiunt, & longissime infra ventrem, & remotissimi sunt à morbo. Quod partis recipientis capacitas requiratur docet idem auctor in epi. prorrh. & coa. section. 1. lib. 2. epid. Debet abscessus legitimus fieri pro morbi dignitate; id autem contingit dum in partem totius humoris morbifici capacem decumbit, sin secus contingat periculum est recursus ad nobiliores partes, vnde cita mors venit. Partic. 2. libr. 1. epidem. exanthemata apparebant parua, nec digne morborum excretioni respondentia, inde mox rursum euanescētia, eadem sectione

Conditiones partis recipientis.

Debet fieri deorsum & procul.

Debet fieri in partem capacem.

multi abscessus oboriebantur, aut minores quam vt quicquam prodessent aut maiores quam ferre possent. In prorrh. Quæ apud aures extuberant in paraplecticis suspecta sunt, quia magnitudini morbi nō respondent. Exstant ad huius rei illustrationem elegantes historiæ in epid. Æger nonus sect. 3. libr 1. Crito abscessum habuit in magno pedis digito, nocte delirauit, postridie interiit. Historia quinta particulari sect. 3. libr. 1. epid. Caluus Larisseus fœmur dextrum doluit, quarto die circa meridiem mortuus est, celerrime & acutissime. Sect. 1. lib. 2. Temeni neptis ex vehementi & acuto morbo abscessum habuit in digitu, cumq; pars totius materiæ non esset capax, recurrēte eadē ad superiores & nobiliores partes interiit. Considerandū igitur in abscessu laudabili ex summi Hipp. mandato, Quo, id est, in quam partem fiat decubitus: spectandum etiam est vnde, id est, à qua parte dextra ne an sinistra: si dextra laboret pars, in dextram fiat decubitus, si sinistra in sinistram. Atq; vt in excretione requiritur τὸ κατ' ἴξιν, ita & in abscessu. Sic Herophonti cum intumuisset lien obortus est in crure abscessus κατ' ἴξιν & præter spem cōualuit. Postremo considerandū est propter quid, id est, vt interpretatur Gal. nū cocto à natura morbo fiat, aut eadem irritata: Si crudo existente morbo oboriātur abscessus, praui sunt, & morbum perfecte nō iudicant: Cruda enim (inquit Hip. sect. 2. lib. 1. epid.) & incocta, & in prauos abscessus conuersa, aut morbi longitudinē, aut periculū, aut mortem minantur & apho. 67. sect. 2. prog. Si sputū nō facile excernatur, neq; vrina hypostasin habeat laudabilem, periculum est ne ab abscessu articulus claudicet, aut multum molestiarum exhibeat. Est igitur vt rem in pauca contraham salutaris & legitimus ille abscessus qui fit deorsum, procul à parte affecta, pro dignitate morbi, secundum rectitudinem & morbo à natura concocto.

Historia elegantes.

Altera conditio abscessus legitimi.

Tertia.

Tabula signa omnia crisin comitantia concludens

Signa

Signa crisin comitãtia sunt ipsemet causa & species criticæ quæ duæ omnino sũt.

- *Excretio quæ vt salutaris sit quatuor requiruntur*
  1. *Qualitas laudabilis, vt coctus humor & peccans vacuetur*
  2. *Quantitas moderata Nam*
     - *Exigua lamnatur*
       - *Substilla sanguinis*
       - *Sudatiuncula*
       - *Vomitꝰ exigui*
     - *Immodica periculo non vacat*
  3. *Tempus, vt die critico contingat: Quæ enim aliis diebus contingunt suspecta esse solent*
  4. *Excernendi modus in quo hæc spectanda vt*
     - *Fiat confertim, non sensim & paulatim*
     - *Fiat per loca conferẽtia, vt autem id fiat triæ requiruntur*
       - *Locus non sit loco morbi dignior.*
       - *Locus habeat rectitudinem*
       - *Locus transitus habeat patẽtes.*
- *Abscessus vt legitimꝰ sit tria spectanda*
  1. *Quo, id est, pars in quam decũbit, qua debet esse.*
     - *Inferior.*
     - *Ignobilior.*
     - *Remota ab affecta parte.*
     - *Totius materiæ morbificæ capax, alioqui periculũ refluxus.*
  2. *Vnde, id est, a qua parte fiat, dextra ne an sinistra, debet enim fieri decubitus secundum rectitudinem.*
  3. *Propter quid, num fiat cocto a natura morbo, aut eadem irritata: Nam si crudo existente morbo fiat prauus erit abscessus.*

tate, actiones omnes percurrere debet medicus, primumque naturales. Nam si peracta crisi, cibum appetit ex animi sententia, belle coquit & deiicit atque vt breuius dicam bene ingerit, digerit egerit, de relapsu non est quod metuamus. Quod si nausea, cibi fastidium, ructus acidi, aut nidorulenti, sitis hypochondriorum tensio, remāserint, signa sunt impuritatis aluinæ & reliquiarum, vnde relapsus. Vitalis facultas in respiratione, pulsu, colore & calore totius conspicua est. Si itaque pulsus æqualis, remissior & temperatus sit, si spiritum ducat ex facili, si color sanorum similis, si denique omnis alieni caloris sit expers, planeque ἄπυρος, perfectam & salutarem omnino crisin exclamet medicus: Quod si frequens sit pulsus, calorque acrimonia quantumuis leui tactum feriat, recidiuam polliceatur. Remansit enim ἐμπύρευμα quod superesse cuiusdam visceris intemperiem testatur, a qua, noua humoris generatio fieri potest: At quæ relinquuntur in morbis, relapsus facere consueuerunt aphorism. 12. section. 2. Ex animalibus facultatibus, signa hæc petenda sunt, si absoluta crisi mens tranquilla sit, non deliret, sensus integerrimi sint, decumbat in alterutrum latus, manibus, pedibus, cruribusque modice reflexis, perfecta fuit crisis, sin minus imperfecta. Postremo, ex vniuersalibus excrementis, vrinis scilicet & deiectionibus, indicia quædam perfectæ, aut imperfectæ criseos peti possunt: Si post crisin vrinæ tenues appareant relapsus periculum subest. Æger secundus section. 1. lib. 3. epidem. Hermocrates decimo quarto die liberatur à febre, decimoseptimo vrinæ tenues apparuerunt, vigesimoseptimo mortuus est. Vrinæ etiam rubræ post crisin, reliquiarum aliquid superesse arguunt. Sunt hæc omnia crisin consequentia signa: Sed inter ea principatum obtinet somnus: quando quis nuper morbo defunctus suauiter

Naturalis.

Vitales.

Animales facultates.

dormit, signum est firmissimæ, perfectæ & absolutæ criseos. Hoc docuit Hippocrates in Coac. præno. ὕπνοι βαθέες μὴ ταραχώδεες βεβαίαν κρίσιν σημαίνουσιν, οἱ δὲ ταραχώδεες μετὰ ἀλγήματος σώματος, ἀβέβαιοι, id est, Somni profundi nec turbulenti firmam & stabilem crisin significant, turbulenti vero & cum dolore corporis, inconstantes sunt. Atque hæc sunt signa omnia critica & antecedentia, & comitantia & consequentia.

Finis libri primi.

Signa

Signa crisin consequentia, cã iam factã secura ne sit an infida, nobis commonstrant, spectantur in

- *Qualitate quæ cernitur in*
  - *Colore*
    - *Si facies bene sit colorata salutaris excretio.*
    - *Si color liuidus, citrinus, niger, symptomatica.*
  - *Figura*
    - *Si te repente detumescat facies quæ prius intumuerat perfecta est crisis.*
    - *Si turgidula remaneat, periculum est relapsus.*
  - *Mole*
- *Actionibus quæ res sunt*
  - *Naturalis*
    - *Si bene ingerit, digerit, egerit, relapsus non subest periculum.*
    - *Si fastidiat cibos, ructusq; acidi, sitis hypochondriorum tensio remanserint, metuendus est relapsus.*
  - *Vitalis lucet in*
    - *Pulsu qui si æqualis & remissior sit perfectam indicat crisin*
    - *Respiratione facili*
    - *Colore sanorum simili*
    - *Calore temperato*
  - *Animalis*
    - *Sensifica, si sensus integerrimi & somnus placidus sit nec turbulentus, perfecta fuit crisis.*
    - *Motrix si belle decumbat in alterutrum latus*
    - *Princeps si mens tranquilla sit*
- *Excrementis*
  - *Deiectionibus coloratis, figuratis.*
  - *Vrinis quæ*
    - *Si sanorum similes sint salutarem crisin testantur.*
    - *Si tenues appareant aut rubra relapsum minantur*

LIBER SECVNDVS, IN QVO DIERVM CRITICORVM DIFFErentiæ omnes, & eorundem vires explicantur.

Quomodo dies critici à medicis inuenti sint.

CAP. I.

Dierum obseruatio apud antiquos.

TANTA apud Antiquos fuit olim superstitio, vt certo quodam dierum numero omnia constare, ab his pendere singula, his vitam hominis dispensari existimauerint. Sanctissimos Ægyptiorum sacerdotes in priuatis, & politicis actionibus peculiares dies obseruasse legimus. Græci suos habuerũt dies, quos ἀποφράδας, id est, nefandos appellarunt. Fuerunt apud Romanos atri & infausti quidam diem dies, qui ex Pontificum decreto, neque præliares, neq; puri neque comitiales erant. Rustici & agricolę in plantarum amputatione ac satu dies peculiares obseruant. Astrologi & Genethliaci in suis natalitiis maximam dierum rationem habent. Sunt & nautis suspecti quidam dies, quibus mari se non audent committerere. Tales notantur Martii primus, septimus, quintusdecimus, septimus & decimus, vigesimus quintus: Aprilis quintus, sextus, duodecimus, vigesimus, Februarii sextus, quintusdecimus, septimusdecimus, nonus & deci-

Dies suspecti.

decimus, vigesimus. Sunt & felices in mari dies, quibus venti omnino consilescunt, summaque in mari notatur tranquillitas, Alcyonios vocant. Verum superstitiosa hæc omnia, incerta, fallacia. Præclarius Medici, certa & longa experientia edo-cti, philosophicam dierum contemplationem, medicæ artis exercitationi subiecerunt. Cum enim in morbis dies alios, aliis potentius decernere, & imparibus fere omnibus, naturam aduersus morbum insurgere, insignique aliqua excretione, aut abscessu ἀξιολόγου, humorem morbificum nunc ἔξω, nunc εἴσω, nunc ἄλλῃ ὅπῃ δεῖ, id est, foras, aut intro, aut alio quo oportet trudere obseruarent, Dies quosdam statuerunt, quos in vniuersum, κρισίμους, κριτικὰς καὶ κρινούσας ἡμέρας, id est, criticōs, decernentes, iudicatorios, decretorios vocarūt, eorum alios salutares & faustos, alios lethales, infaustos, & nefandos statuentes. Hos admirandus Hip. primus omnium quorum memoria ad nos peruenit in epid. aphor. prog. & lib. de iudicationibus accurate describsit, salutares passim γονίμους, id est, fœcundos appellans. Hunc sequuti sunt Archigenes, Diocles, Heraclides Tarentinus, Philotimus. Neque vero summo illi Philosopho & naturæ genio Aristoteli, incognita fuit dierum criticorum vis. Nam cap. 6. lib. 5. Physic. morbi solutionem quæ diebus vere criticis contingit vult fieri, κατὰ τὴν ἀλλοίωσιν φυσικήν, id est, secundum naturalē alterationem. Quæ vero diebus non criticis, κατὰ τὴν βιαίαν ἀλλοίωσιν, id est, per violentam alterationem. Tandem subsequutus est Gal. qui dierum omnium naturam, differentias & vires libris tribus ita accurate & eleganter descripsit, vt nihil fere desiderari possit. Nos secundo hoc libro dierum criticorum differentias omnes & quæ sit cuiusque diei dignitas atque in decernendo vis clarius explicabimus.

Quomodo dies critici à medicis inuenti.

Quid sit dies Medicus, & quænam eius sint partes.
Cap. II.

Dies duplex. Antequam dierum criticorum differentias aperiamus, videamus primum quid dies sit medicus, & quot sint eius partes. Diem Astrologi duplicem faciunt naturalem & artificialem. *Naturalis.* Naturalis viginti quatuor horis constat æqualibus, quæ ἰσημεριναὶ, id est, æquinoctiales dicuntur Galen. 7.8. method. Eius diei partes sunt duæ, dies, id est, sol lucens super terram, & nox, id est, vmbra terræ in solis oppositum diametraliter extensa. *Artificialis.* Artificialis dies dicitur quandiu sol est supra terram, hic inæqualis esse solet, nam æstate longior est, hyeme breuior, & eius horę inęquales sunt καιρικαὶ id est, temporales appellatæ. Dies medicus & criticus naturalis est constatque 24. horis. Hoc docuit Galen. *Quid dies medicus.* 1. & 2. de crisi. lib. de septimestri partu. Diem, inquit, appello interuallū 24. horarum æquinoctalium: sic & annum trecētis & sexaginta quinque diebus & quarta insuper diei parte constare dicunt. Diem porro Athenienses, Persæ & Boæmi à solis occasu incipiunt, Vmbri & Arabes à meridie, Babylonii ab exorto sole, Ægyptii & Galli à media nocte, Medici ab ea hora qua cœpit æger decumbere & manifeste laborare, vt post hac fusius demonstrabitur. *Diei naturalis partes 11. apud Romanos.* Diem naturalem veteres Romani in partes vndecim secuerunt, mediam noctem, Gallicinium, conticinium, crepusculum, matutinum, diluculum, auroram, diem clarum, meridiē, tempus occiduum, supremam tempestatem & vesperam. *Diei naturalis partes 4. apud Medicos.* Medici diei naturalis quatuor tantum statuunt partes, matutinum tempus, meridianum, vespertinū, & nocturnum. Hoc primus indicauit Hippocr. sect. 1. lib. 2. epid. & sect. 1. lib. 6. dum scribit, vesperi exacerbari & annum ad vesperam & ascarides Gal. in comment. diem toti anno proportione responderi vult, vt enim

enim quatuor sunt anni partes, ver, æstas, autumnus, hyems, ita & diei. Matutinum tempus veris analogiam præ se fert, æstati assimilatur meridies, Autumno vespertinum tempus, nox autem hyemi. Horis matutinis dominatur sanguis. Circa meridiem quæ æstuosa est bilis. Circa vesperam melācholicus humor. Noctu pituita. Obseruarunt Arabes, morbos à sanguine obortos mane exacerbari, quia, tunc temporis mouetur sanguis, & ea ratione matutinis horis mittendum sanguinem præcipiunt, melancholici omnes affectus circa vesperam magis affligunt, pituitosi noctu, vnde nocturnæ febres fere omnes sunt pituitosæ: Ita ergo diei naturalis quatuor sunt partes in Græcorum & Arabum Medicorum doctrina, quibus singulis crises contingere possunt, sed nocturnæ periculosiores esse solent. Iam vero criticus dies is dicitur, qui decernit, qua fusa & ampla significatione omnis dies criticus dici potest, quia quolibet die iudicari potest morbus: Sed proprie & vere criticus dies is dicitur, qui frequenter & secure decernit, cum excretione vel abscessu.

Respondent diei partes quatuor anni temporibus.

Quid dies sit criticus.

Differentiæ dierum Criticorum ex Hippocrate.

CAP. III.

Dierum criticorum numerus, eorundem vires & differentiæ multis quidem difficultatum inuolucris sunt implicatæ: Nos tamen singula hæc explicare & in perspicuam lucem proferre conabimur: Atque vt ordine progrediatur disputatio nostra, quid admirandus Hippocr. quid Galen. ea de re scriptis mandarint, primum aperiemus. Deinde quid sentiamus paucis explicabimus, Hippocrat. criticorum dierum differentias, aliter in epid. aliter in prog. & aphor. tradidit. Sect. 3. lib. 1. epid dierum alios impares alios pares statuit. Pares sunt quartus, sectus, octauus, deci-

Differentiæ dierum Criticorum ex Hippoc.

Pares qui.

mus, decimusquartus, vigesimusoctauus, trigesimus, quadragesimus octauus, sexagesimus, octogesimus, centesimus. Impares sunt tertius, quintus, septimus, nonus, vndecimus, septimusdecimus, vigesimus primus, septimus & vigesimus, trigesimus primus. Interea emendandus Hip. locus. Nã in Græcis codicibus ita legitur: Ἐκ τῶν δ' ἐν τῇσι περισσῇσι κρινόντων περιόδων. α. γ. ε. id est, circuituum qui iudicant imparibus diebus, primus, tertius, quintus, vt ita videatur primus dies esse criticus: Quod tamen falsum est. Nam apud eũdem Hipp. (vt suo loco demonstrabitur) primus & secundus dies non sunt decretorii, cùm nullus morbus, cuius coctionẽ exspectamus, finiri vno die possit, quamquam eadem die sępe mori cõtingit vt ex angina, &c. Legendum ergo loco α. πρώτη vt sit auctoris hic sensus. Primus dies impar est tertius, vel circuituum qui iudicant imparibus dieb. primus est tertius, vt eorum qui decernunt diebus paribus, primus est quartus, neque etiam secundi diei meminit eo loco. Itaq; vt eo redeamus, vnde digressi sumus, in Epidemiis dies omnes, quibus crises contingunt perfectæ, criticos appellauit, quia tunc temporis, quæ singulis ægrotis cõtingebant bona, aut mala obseruabat Hippocrates, neq; certa erat adhuc & explorata crisimorum dierum cognitio. Et sane (vt annotauit Galenus Epidemiorũ libri sunt ὑπομνήματα & velut obseruationes quas sibi ad memoriam, non aliis scribebat. Accuratius in progn. & Aphor. aureis & plane diuinis libris, criticorum dierum differentias proposuit, & eos tantum, qui vere sunt critici, quibus frequentes, fidæ & securæ contingunt crises, descripsit. Itaque quaternarios omnes in acutis morbis potenter decernere voluit, acutorum autem terminum statuit vigesimum diem. Sunt hæc Hippocrat. verba sect. 3. progn. Primus acutorum impetus quarto die finitur, secundus ad septimum producitur, tertius ad vndecimum, quartus ad decimum quartum, quintus

Impares qui

Emendatur locus Hippo.

Differentia criticorum dierum ex progn. & aphor.

tus ad decimum septimum, sextus ad vigesimum. Hi igitur impetus ex acutissimis morbis per quatuor ad viginti ex additione desinunt. In aphoris. eadem fere scripsit, aphor. 24. sect. 2. Septenorum quartus est index, Alterius septimanæ octauus principium. Est autē & vndecimus spectandus, ipse enim quartus est alterius septimanæ. Rursus vero septimus decimus spectādus. ipse siquidem est quartus à quarto decimo, septimus vero ab vndecimo. Itaque à primo ad vigesimum sex sunt quaternarii & tres septimanæ, quæ ita numerandę sunt, vt secūda à prima omnino separetur, id est, vt octauus dies secundæ principium sit: Tertia vero cū secunda copuletur, id est, quartus decimus dies bis numeretur, vt ita in vigesimum diem, non primum & vigesimum cadat crisis. Intercidētium dierum non meminit in prog. & aph. quoniā quæ his dieb. contingūt crises, imperfectæ sunt, & ab ἰατρῶν potius, aut ob aliquod extrinsecus adueniens irritamentum contingunt, quam ex lege & præscripto naturæ. Hæc est admirandi Hippocrat. de criticorum dierum differentiis doctrina.

Differentiæ criticorum dierum ex Galeno.

CAP. IV.

GAlenus, quæ paulo obscurius à summo Hippocrate tradita erant, scriptis illustrauit elegantissimis, libris tribus de Crisibus & totidem de diebus decretotiis. Itaq; dierum duos statuit ordines. Alii benè & perfecte iudicant. Alii male & imperfecte. Eorum qui bene iudicant, tres sunt differentiæ. Alii principes dicuntur, qui eas omnes habent notas, quæ ad perfectam crisin requiruntur, decernunt quippe secure, perfecte, manifeste, cum indice, tales sunt septimus, decimus quartus, vigesim⁹. Alii ad eos accedūt proxime, vt nonus, vndecimus, septimusdecimus. Alii min⁹

perfecte iudicant, vt tertius quartus, quintus. Qui imperfecte & male iudicant, suos etiam habent dignitatis, aut potius malitiæ gradus: Alii namque frequenter decernunt, vt sextus qui Tyranno confertur: Alii rarius vt octauus & decimus: Alii rarissime, vt duodecimus & sextusdecimus. Itaque ex Hippocr. & Gale. scriptis hæc colligo: tres esse ordines circuituum, primus ad vigesimum diem, Alter ad quadragesimum, Tertius ad centesimum extenditur, Primus sex constat quaternariis, Secundus tribus septenariis, Tertius tribus vicenariis. Quaternarii omnes, à primo ad vigesimum critici sunt, Septenarii omnes à vigesimo ad quadragesimum, vicenarii à quadragesimo ad centesimum. Statuantur ergo tres dierum criticorum circuitus: vnus minor ex quaternionibus; Alter maior & ἡμιπλὴς ex septimanis, Tertius maximus & perfectissimus ex vicesimo in se aucto & multiplicato. Sed hæc iunioribus obscuriora fortasse videri poterunt, nostra igitur diuisione illustriora clarioraq; euadent.

Tres ordines circuituum.

Tres circuitus dierum, vnus minor, maior, maximus.

Perfecta & vera dierum criticorum diuisio.

Cap. V.

Dies criticos appello, in quibus mutationes contingunt plurimæ ac firmæ. Eorum in morbis acutis tres omnino statuo differentias, Alii sunt vere & perfecte critici: Alii indices, Alii intercidentes. Perfecte critici, absolute κρίσιμοι dicuntur aut principes, Barbari radicales dicunt, quoniam quæ his diebus cõtingunt crises, omnes perfectæ criseωs notas habent. Eiusmodi sunt septenarii tres, septimus, quartus decimus, vigesimus. Debet perfecta crisis esse εὔσημος, id est, indicata, At quilibet septenarius, suum habet indicem, septimus quartum, quartusdecimus vndecimum, vigesimus septimumdecimum. Debet esse σαφὴς, id est,

Dies verè critici & principes.

id est, manifesta, cum excretione laudabili, vel abscessu ἀξιολόγου: At solet natura sponte nullo lacessita pharmaco, septimo die, decimoquarto, vigesimo humores excernere. Debet esse ἀκίνδυνος, id est, sine periculo: At illis diebus plures sanantur, quam moriuntur, vt obseruatit Galen. cap. 7. libr. 2. de diebus decretoriis plures quam quadringetos homines acuto morbo laborantes æstate vnica septimo die perfecte iudicatos fuisse. Hi ergo tres vere & absolute critici ac principes dici debent. Secundus criticorum dierum ordo eorum est, quos θεωρητὰς καὶ ἐπιδήλους vocat Hippocrat. nos contemplabiles, indices, internuntios, cōtemplabiles, quod eorum obseruatio ad crisis præsentionem Medico necessaria sit; Indices quod crises die principi futuræ, signa in his luceant, indicentque diem crisis, si coctionis signa in excrementis appareant vniuersalibus vrinis præsertim: sic in progn. & apho. vrina quæ quarto die hypostasin habet albam, læuem, æqualem, solutionem morbi septimo fieri ostendit, Sunt autem indices dies numero tres, quartus, vndecimus, septimusdecimus quia tres tantum septimanæ, & quilibet septenarius suum habet indicem, primus quartum, secundus vndecimum, tertius septimūdecimum. Tertius superest criticorum dierum ordo, quos Græci παρεμπίπτοντας, Latini intercalares, intercidentes, interrepentes, appellant, quia inter vere criticos & indices, intercidunt, intercalantur. Quidam prouocatorios dicunt, quod naturam proritent & ante tempus excernere cogant. Eiusmodi sunt in prima septimana tertius & quintus, in secunda nonus & tertiusdecimus, in tertia decimusnonus. Sunt autē hi in morbis acutis ea prærogatiua critici, quia impares, & quæ illis diebus crises contingunt, imperfectæ sunt, quia naturæ motum & ordinem non sequuntur, sed irritata ac lacessita natura fiunt. Tot ergo à nobis crisimorum dierum statuuntur differentiæ, vt alii sint

Dies indices

Dies intercalares.

Dies vacui & medicinales.

principes, alii indices alii intercidétes. Reliqui omnes vt sextus, octauus, decimus, duodecimus, sextusdecimus, octauusdecimus à Doctis quibusdam vacui & medicinales dicuntur: vacui, quia nec decernunt, nec indicant, nec prouocant. Medicinales vero quia illis diebus ægris mederi eisque cathartica citra periculum exhibere potest medicus. Hoc apertissimis verbis expressit Diuinus senex lib. 4. de Morbis, Quicunque, inquit, febre continua correpti cathartico diebus paribus vsi sunt, hi nimium purgati sunt nunquam: At qui diebus imparibus cathartico sunt vsi, nimium sunt purgati & multi perierunt. Dies hos, quidam criticos artificiales vocant, quod arte medica morbos iudicent, id est, soluant.

Tabula

Tabula dierum differentias omnes comprehendens.

Dierum in morbis acutis quatuor statuimus differentias.

- Alii sunt vere & perfecte critici principes dicuntur aut radicales, eiusmodi tres tantum sunt.
  - Septimus.
  - Decimus quartus.
  - Vigesimus.
- Alii sunt indices seu contemplabiles qui crisin septenario futuram indicāt, solentq; in illis signa coctionis apparere Tres tantum sunt quia tres septimanæ.
  - Quartus septimū indicat si nihil magnum & rarum superuenerit.
  - Vndecimus index est quarti decimi,
  - Decimus septimus vigesimi.
- Alii sunt intercidentes intercalares. qui inter principes & indices intercidūt & quæ illis diebus contingunt crises irritata natura fiunt. Sunt autem hi.
  - In prima septimana tertius & quintus.
  - In secunda nonus & 13.
  - In tertia 9.
- Alii sunt vacui & medicinales qui nec iudicant nec indicant nec prouocant, & illis cathartica tuto exhibere potest medicus, Tales sunt 6.8.10. 12.16.18.

Quodnam sit morbi principium & à quo die numerare debeat medicus.

Cap. VI.

Principii multiplex acceptio.

Antequam dierum criticorum vires, & quæ cuiusque sit in decernendo dignitas aperiamus, videndum prius quid sit morbi principium: Eo enim ignorato quis primus, quis quartus, aut septimus dies dici debeat, statui non potest. Principii apud Hippocrat. & Galen. multiplex est acceptio, vt colligo ex commen. in 1. progn. ex comment. ad aphor. 12. sect. 1. ex lib. 1. de crisi. cap. 6. 7. 8. & ex lib. de totius morbi temporibus.

Prima. Sæpe principium denotat τὴν πρώτην εἰσβολὴν τοῦ νοσήματος οὐδὲν ὔπω πλάτος ἔχουσαν, id est, primum morbi insultum, nullam adhuc latitudinem obtinentem. Principium illud momentaneum est & fere indiuisibile, consistit, ἐν τῷ νῦν, in puncto. *Secunda.* Secundo, principium sumitur pro primo die decubitus, vt dicatur tunc morbus incipere cum decumbit æger. *Tertia.* Interdum significat eum insultum, qui ad aliquod tempus, tertium scilicet vel quartum diem extenditur, vt primus quaternarius principium morbi dici possit. *Quarta.* Quin etiam primum morbi tempus denotat, cum morbum in quatuor diuidentes tempora, principio, incremento, statu & declinatione constare pronuntiamus. *Quinta.* Nonnũquam principium pro toto cruditatis tempore vsurpatur, vt tandiu dicatur morbus esse in principio, quandiu humorum adest cruditas, licet ad decimum quartum diem extendatur. Hac principii significatione vtitur passim Hippocr. in Aphor. Aphor. 22. sect. 1. Cocta medicari atq; mouere non cruda, μήτε ἐν ἀρχῇσιν, id est, nec in principiis & Aphor. 24. eiusdem sect. In acutis morbis raro & principiis medicamentis purgantibus vtendum, quamdiu scilicet crudus est humor. *Sexta.* Postremo vsurpatur principii nomen pro eo tempore quo manifestam persentit æger actionum læsionem, & febris

adeo

adeo σαφῶς facultates lædit, vt rectus stare amplius nequeat, sed coactus decumbat, si per tempus, occasionẽ & locum liceat. Hæ sunt principii omnes apud Hipp. & Galen. acceptiones. Nunc quomodo in historia critica principium intelligi debeat videamus. Non à primo quaternario, neque ab humorum cruditate principium incoandum, ita enim tertius dies non esset criticus, & aliquando decimusquartus primus esset morbi dies, quia potest ad decimumquartum extendi naturæ opppressio & humorum cruditas. Non à primo insultu primum morbi diem numerare debet Medicus, quia principium hoc est insensile & momentaneum: At Medicus sensualis est artifex. Non à primo die decubitus, fieri enim potest vt delicatior quispiam leui de causa & sine febre decumbat: Contra sæpe contingit robustos, vel grauioribus negotiis occupatos, licet febricitent, tardius decumbere quam deberent. Quid igitur statuendum? Soluit eleganter quæstionẽ hanc Galen. primo de diebus decret. docetque ab ea hora principium morbi incoandum, qua sentit æger manifestam actionum læsionem, & qua febris adeo σαφῶς facultates lædit, vt rectus stare nequeat. Id confirmat summi Hippocrat. auctoritate. Scribit enim in epid. Lotos plerosque, cœnatos ac bene cibum capientes, de repente morbo correptos fuisse. Sect.3.lib. 1.epid. Erasinus statim à cœna igne correptus. Pythion primo die tremore manuum cum febre acuto vexatus est, Caluum Larissæum femoris dextri dolore cum acuta febre de repente prehensum legimus, contr. epid. 1. scribit Hippocr. multis ad alteram aurem obortos tumores, plurimis ad vtramque sine febre & rectis, & sect. 1. lib. 3. epid. Eum qui in Dealcis horto iacebat, diu capitis grauitate laborantem dextroque tempore dolentem, cum occasione, igne prehensum fuisse & iacuisse scribit. Ex quibus planum fit & apertum ab eo die principium morbi numerandum, quo cepit

Quomodo principium hic intelligi debeat.

æger febricitare non dolere, nec aliis symptomat. infestari.

An in partu principium morbi à die partus numerandum sit, an à die febris.

Cap. VII.

Contra nostræ conclusionis veritatem obiici multa solent quæ diluenda sunt. Nam si principium morbi ab eo die incoandum, quo cepit febricitare. E. & in partu & in capitis vulneribus, & in viscerum inflammationibus, principium à die febris numerandũ. At contrarium suadent ratio, experientia & grauissimorum virorum auctoritas. De partu primum dicam. Constans est Hipp. Gal. Aui. omnium denique Medicorum assertio, non à die febris, sed a die partus principium morbi numerandũ. Sententia 10. sect. 3. progn. hæc scripsit Hipp. κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ τῇσι γυναιξὶν αἱ κρίσιες ἐκ τῶν τόκων γίνονται, id est, iuxta vero eandem rationem mulieribus quoq; iudicationes fiunt à partu. Gal. in com. clarius Hip. sententiam enarrat. Principiũ (inquit) numerationis tibi fiat, non quo die cœperint febricitare, sed quo pepererint. Sect. 2. lib. 3. epid. in ægris decimo 11. 12. supputationẽ à die partus facit Hip. Huius rei est euidens demonstratio. Nã ab eo die numerandũ morbi principium, quo incipit moueri humor, At in die partus moueri incipit humori. Est enim ex summa Hip. doctrina lib. de septimestri partu, part⁹ velut quædam crisis, & eo die maxima est naturæ contentio, quo tempore qui laritãt humores exagitari incipiunt. Itaq; ex eo humorum motu & naturę contentione supputatio fieri debet, non à die febris. Sic in omni inflammatione, non à die febris, sed à die inflammationis supputatio facienda, quia febris illa symptomatica est. Verum sibi ipsi aduersari videtur Hip. Nam sect. 3 lib. 1. epid. in Philini vxore morbi principiũ numerat

Auctoritates Hippo. de partu.

Auctoritas Galeni.

Demonstratio.

Obiectio.

merat à die febris, non à die partus. Huic (inquit) decimoquarto à partu die superuenit febris, sexto die delirauit vigesimo interiit. Erat autem vigesimus ille dies trigesimus quartus à partu. Expedita responsio est, si febris post sextum aut septimū diem superuenerit iam non à partu, sed à die febris computationem faciendā, quia febris hæc non sequitur humoris motū, qui paulo ante partum, aut etiam in ipso partu contingere solet, sed forte ab aliqua causa externa, vt ira, metu, intēpestiua victus ratione aut simili alio errore excitatur. *Solutio.*

Opponet nobis fortasse argutiolus quidam historias duas, quibus secundo à partu die febris oborta est, & tamen à die febris, non à die partus principiū numerauit Hipp. Sect. 3. lib. 1. epid. Epicratis vxorē & Dromeade febris corripuit secundo à partu die. Legite eas historias apud auctorem, Nam singula hic transcribere, hominis esset otio ac literis abutentis. *Obiectio.*

Respondet Petrus Aponensis, partum alium esse naturalem, alium non naturalem, si naturalis sit partus, à die febris computatio fiat, verisimile enim est, febrem non ab agitatione partus excitari, quia omnia κατὰ φύσιν se habent, sed ab aliqua causa externa: Quod si non naturalis sit partus, fiat computatio à die partus, quia tunc temporis partus morbi rationē habet, & febris superueniens symptomatis, vel dicamus cū Gal. Hipp. in epid. multa sparsim & confuse annotasse, non vt ederentur, sed vt essent velut aduersaria & ὑπομνήματα ad memoriā iuuandam: In prog. vero & aph. singula paulo accuratius explicasse, & ad certam veritatis regulam accommodasse. Itaque his libris computationem à die partus incoandam censet, si modo ab alia causa non contingat febris, quam ab eo humorum motu, quem pariendi conatus excitauit. *Responsio.*

Quæ autem de Partu à nobis dicta sunt ad capitis & reliquarum partium vulnera, aut inflammationes accommodari posse existimamus. Principium namq; nō à die febris, sed ab eo quo inflictum *In vulnerib. capitis quo modo fieri debeat computatio.*

est vulnus numerandum, sic solet Hippoc. lib. περὶ τῶν ἐν κεφαλῇ τρωμάτων dies numerare. Multi (inquit) æstate ante septimum diem, hyeme ante decimum quartum moriuntur. Cæterum ne quid prætermissum à nobis videatur, quod ad morbi principium & dierum λογισμὸν spectet, hæc pro disputationis coronide annotanda sunt, dum morbus redit, recidiuam cum priore morbo iungendam esse, si modo relapsus ex morbi reliquiis, non ex alia causa contingat. Testem habeo locupletissimum Hippocr. qui primarios affectus cum recidiuis coniungere solet. Æger secundus sect. 2. libri tertii epid. Hermocrates, decimo quarto die liberatur à febre, septimodecimo rursum febricitauit, vigesimo febris expers, quarto & vigesimo rediit. Tandem septimo & vigesimo moritur. Æger octauus sect. 3. lib. 3. epid. Anaxion vigesimo die sudauit, febre liberatus est omnino, septimo & vigesimo rediit febris, quarto & trigesimo totum illi corpus calido sudore diffluxit, cessauit febris, perfecte iudicatus est.

Residua numeranda quomodo.

Cui diei attribuenda sit crisis.

Cap. VIII.

Quoniam sæpe contingit crisis multos dies occupare, adeo vt incertum sit, ad quem eorum referri debeat, ne quid fluctuantes rudiorum animos remoretur, ea paucis explicare non erit studiosis (vt opinor) ingratum. Statuatur exempli gratia vacuatio quædam critica, vt sudor, qui septimo morbi die erumpere incipiat, sequente autem 8. desinat, cui horum attribuenda est crisis? 7. ne an 8.? Nos ad quæstionis dissolutionem, tria in die critico Medico diligenter obseruanda volumus, morbi παροξυσμὸν id est, accessionem, Diei naturam & temporum criticorum numerum. Paroxysmorum hæc est ratio. Si diebus imparibus exacerbetur morbus, diei impari potius crisis

Tria in die critico spectanda.

1. Paroxysmus.

attri-

attribuenda, etiamsi in parem sæpe incidat, quoniam ex summi dictatoris doctrina iisdem diebus iudicantur morbi, quibus exacerbantur & sectio.3.lib.3.epid. τὰ παροξυνόμενα ἐν ἀρτίῃ κρίνεται ἐν ἀρτίῃσιν. Quæ paribus diebus exacerbantur, paribus iudicantur, at quorum exacerbationes in imparibus fiunt, ea imparibus iudicantur. Secundo dierum vis & natura consideranda, Alii enim, aliis potentius decernunt, quibusdam diebus fidæ & perfectæ, aliis infidæ & imperfectæ contingunt crises. *2. dierum vis spectanda* Demus exempli gratia nono & decimo diebus sudasse ægrum, si crisis perfecta fuerit & salutaris, noni erit non decimi diei, si imperfecta ad decimum referenda potius. Postremo spectandus est numerus temporis critici. Sunt autem critica tempora tria ἡ ἀρχὴ τοῦ κριτικοῦ παροξυσμοῦ, ἡ ἀρχὴ τοῦ κριτικοῦ κινήματος, τὸ τέλος τῆς κρίσεως, id est, principium accessionis, principium motionis criticæ & finis criseωs solutio scilicet morbi. *3. Numerus temporum criticorum.* Qui dies duo in se tempora cōplectitur, is magis crisin sibi vēdicat, vt si septimo die ceperit perturbari natura, octauo autem & excretio, & solutio contigerit, octaui erit non septimi diei crisis. Quod si tria hæc in tres dies distribui contingat, illi maxime tribuenda erit crisis, in quo cepit excretio, siquidem is maximus est naturæ impetus. Cæterum obseruatione dignum est, peracutos morbos & vere acutos vnica die crisin absoluere, eos vero qui decimum quartum excesserunt duobus, qui vigesimum tribus. *Obseruatio.* Hoc videtur in historiis suis particularibus tacite indicasse Hippoc. vt eleganter obseruauit Galen. cap.5.lib.2.de diebus Decretoriis. Nam dum crisis vno tantum die absoluitur (quod ante decimum quartum diem fieri solet) hac dicendi formula vtitur Hippoc. Morbus huic quinto, septimo, nono, vndecimo, iudicatus est, nec reperias dixisse Hippocra. quemquam circa quintum vel septimum diem iudicatū, sed ἁπλῶς πεμπταῖον, ἑβδομαῖον ἐκρίθη: At vbi morbus decimumquartum excess-

sit diem, quia plures dies occupare solet crisis, mutat dicendi formulam,& ita loqui consueuit, Circa vigesimum, aut trigesimum, aut quadragesimum iudicatus est, innuens tacite, huic aut illi diei posse crisin attribui. Ita ex his dierum paulo spinosioribus senticetis euadendum putamus. Nunc quæ sit cuiusque diei dignitas,& in decernendo facultas, aperiamus.

De diebus vere criticis qui principes appellantur, ac primum de septimo die & eius dignitate,

Cap. IX.

Dierum non eadem esse vim, sed alios aliis potentius decernere, longo vsu& certa experienta, iam à multis seculis obseruatum est: septenarios autem eiusmodi esse, & primus prodidit Hip. & ratio ipsa suadet. Habet enim perfecte ac salutaris criseos notas omnes. Debet perfecta crisis esse εὔσημοι, σαφὴ, τελεία, ἀσφαλὴς, id est, indicata, manifesta, absoluta & secuta. At solis septenariis hæ insunt omnia: Merito itaque principes & absolute κρίσιμοι dicendi sunt. Septenarii porro in acutis tres sunt, 7. 14. 20. quorum historiam primum describere postulat dignitatis & naturæ ordo: Sed 7. primum debetur laus criseos propterea cũ Gal. c.4.l.1.de dieb. decret. primum inter decret. appellat, non numero & ordine, sed δυνάμει καὶ ἀξιώματι, id est, viribus & dignitate. Eum Regi confert clementissimo, & sexto opponit tanquam Tyranno: vt enim Rex clementissimus multis parcit & pœna liberatos dimittit, ita septimus dies insigni facta excretione, multos ab interitu vindicat. De septenarii præstãtia multa, à sanctissimis Ægyptiorum Sacerdotibus à Chaldæis, Græcis & Arabibus sunt prodita quæ hic lubens sciensque prætereo: fateor enim multas nugas numerorum prætextu circumferri, vt in nostra de septimestri partu disputa-

Septenarii vere critici.

putatione annotauimus. Quid enim sapienti curæ est si pleiades septem sunt, si vtraque vrsa ἑπτάστερος, si septem in orbe miranda, septem orbes planetarum, septemHyades, septem lunæ facies, septem Triones maiores, minores, septem vocis mutationes, septem motus naturales, septem quæ conspiciuntur septem ætates, septem apud Græcos vocales, septem Græciæ sapientes, septem metalla, septem ostia Nili: hinc illud Poetæ, *Et diuersa ruens septem discurrit in ora.* septem in capite, sacra Palladis arce, fenestræ, septem quæ vna sibi muro circundedit arces, septem vocis mutationes, septem artes liberales, septem humanarum actionum causæ, septem de stirpe Homeri certantes vrbes, &c. Quid inquam hæc ad septenarii vires? Nam & de senario, ternario, quinario, cæterisque numeris mira prædicant quidam. Præstat in Hippocr. Aristot. & Galeni hortulos multis doctrinæ floribus peramænos arridentesque diuertere. O δὲ αἰὼν (inquit diuinus Hippocr. libello περὶ ἀρχῶν) τοῦ ἀνθρώπου ἐστὶ ἑπταήμερος, id est, Hominis ætas septenario dierum numero constat. Nā & plerique eorum; qui per dies septem nihil quicquam aut edere, aut bibere volunt, his ipsis diebus moriuntur, quia & contrahitur ieiunum intestinum, & ventriculis diuturna officii vacuitate, sui omnino redditur immemor. Semen quod post viri eiaculationem intra septem horarum spatium non fuerit in effusionem relapsum hæsisse in vitam pronuntiatur. Septimo post conceptionem die, spermaticarum omnium partium prima apparent rudimenta, habetque (ait summus Dictator) genitura septimo die, quæcunque corpus habere par est, septimestres partus ζώσιμοι sunt, non octimestres, septimo post partum die iactat reliquias vmbilici. Post bis septem incipit ad lucem visus eius moueri. Post septies septem liber etiam & pupulas, & totam faciem vertit ad motus singulos, Septimo mense dentire incipit, Post bis septem sedet

De septenarii virib. obseruationes medicæ & philosophicæ.

ſine caſus timore, Poſt ter ſeptem ſonus eius in verba prorumpit, Poſt quater ſeptẽ incedit, poſt quinquies ſeptẽ incipit lac nutricis horreſcere. Septimo anno dẽtes permutat, fitque vt ſcribit Hippocrat. lib. περὶ ἀρχῶν dentium tertia generatio à ſolidioribus alimentis, tũc loquendi integritas abſoluitur, vnde ſeptem apud Græcos vocales. Bis ſeptem annis peractis lucent pubertatis indicia, puellis enim erumpunt menſtrua, turgent mammæ, noua lanugine inſperguntur genitalia, totum corpus libidine titillatur, Mares vero τραγίζειν καὶ ἀφροδισιάζειν, id eſt, hircire, vocem aſperiorem edere, & venerem agnoſcere incipiunt, ob natiui calori ἐκλάμψεις. Poſt ter ſeptenos firmam aggrediuntur ætatem. Quarto, quinto, & ſexto ſeptenariis conſeruantur vires, eaque ætas virilis & conſtans dicitur. Septimus ſeptenarius quadratus eſt, Nonus climactericus & periculoſiſſimus iudicatur: Obſeruatum enim in multa hominum memoria expertumque eſt (vt notat A. Gellius in ſenioribus pleriſque, hũc vitæ annum cum periculo & clade aliqua venire, aut corporis morbique grauioris, aut vitæ interitus; aut animi ægritudinis. Elegans legitur apud eundem auctorem Diui Auguſti ad Caium Nepotem de anno climacterico congratulatio. Decimus ſeptenarius qui ſeptuageſimum annum complet meta creditur viuendi, quod Regius ille Propheta cœleſti numine plenus ita ceciniſſe eſt viſus: *Septuaginta anni dies ſunt hominis, hos vltra labor & dolor.* Sunt ergo ſeptimi dies menſes & anni (quos hebdomaticos vocant) maxime conſiderandi, quoniam inſignes in illis mutationes contingũt. Propterea monet Ficinus ille Platonicus vt qui vitam producere cupit, ſeptimo quoque anno Aſtrologum & Medicum conſulat: Aſtrologum quidem vt vnde vitæ impendet periculum intelligat: Medicum vero vt rectam victus rationem præſcribens, aſtrorum minas & vim maleficam effugiat. Ariſtoteles ſeptimo de hiſtoria

De anno climacterico.

tia Animalium hoc quasi eximium septenario tribuit. quod singulis septenariis mutationes maximæ contingunt Gale. sanitatis præcepta tradens, per septenariorum rationem, ætatum facit discrimina. Merito itaque Pythagorici septenarium rerum omnium principium, Tullius rerum omnium nodum nexumue (Geminam quippe vim habet vinciendi) Medici vero certa experientia persuasi, Regem inter decretorios dies appellarunt: Nam septimus dies multos iudicat, τελείως, πιστῶς, σαφῶς, ἀσφαλῶς καὶ ἀκινδύνως, id est perfecte, fide, manifeste, cum indice & sine periculo. Narrat Gale. cap. 7. lib. 2. de diebus decretoriis, se plures quam quadringentos homines acuto morbo laborantes, æstate vnica perfecte iudicatos vidisse. Cæterum licet septimus dies salutariter & perfecte vt plurimum iudicare soleat, quidam tamen (vt obseruat Galen. cap. 4. libr. 1. de diebus decretoriis) septimo die moriuntur, plerique etiam insignem in deterius mutationem eo die nacti, in sequenti aliquo decretorio intereunt. Id autem contingere solet, aut propter materiæ contumaciam & malignitatem, vt in febribus pestilentibus, aut propter expultricis facultatis imbecillitatem, aut denique ob meatuum obstructionem. De his qui septimo die interierunt, exstant elegantes historiæ 1. & 3. epid. Mulier quæ apud Plantimedem habitabat, cum primo die febre correpta fuisset, septimo interiit. Altera ex abortiuo partu phreniticа die septimo obiit. Adolescens qui in mendacium foro iacebat, septimo ἀπέθανεν. De his qui septimo die deterius se habentes, sequentibus diebus criticis interierunt exstant historiæ in epid. Æger tertius lib. 1. cum septimo die obtumuisset, vndecimo moritur. Æger duodecimus cum septimo die omnia exacerbata essent, quintodecimo interiit. Plura collige ex Epidemion libris.

Quid die interierunt.

De die quartodecimo, qui secundus est dignitate & viribus.

Cap. X.

Secundus dies vere & perfecte criticus est quartusdecimus. Huic veterum quidam maiorem in decernendo vim tribuunt, quam septimo, argumentum à Lunæ oppositione sumentes, in quo aspectus maior oritur inimicitia, quam quouis alio tempore: sed deliramenta sunt hæc & meræ nugæ. Nam septimus dies, & numero, & dignitate, principatum inter vere iudicatorios, (quos radicales vocant Barbari) obtinet, sed si 7. die perfecta non contingat crisis, nō est ante quartumdecimum exspectanda, nisi forte irritetur natura, aut copia, aut qualitate humoris, vel iuuetur à Medico: ita enim cogitur ante diem & præter institutū humorem excernere. De his, qui quartodecimo die perfecte iudicati sunt exstant commemorabiles historias in epid. & hoc vnum inter cætera eius diei dignitatem ac securitatem testatur, quod suum habeat indicē vndecimū. At nulla crisis perfecta & salutaris dici debet, nisi fuerit εὔσημος, id est bonis signis indicata. Verum in hac 14. diei historia multa obseruantur inuoluta, ac primum illud quæri potest, sit ne ex parium vel imparium dierum numero, Deinde vtrum sit acutorū morborum terminus. Quod ad primum attinet, certissimū est in supputatione arithmetica, 14. ex numero esse parium, quia in duos æquales secatur numeros, & ex duobus imparibus, quales sunt septenarii, perpetuo par numerus generatur, Hip. sententia decimaquarta sect. 3. lib. 1. epid. inter pares criticos numerat. Eius hęc sunt verba: Est autem primus decretorius circuituum, qui diebus paribus iudicant, quartus, sextus, octauus, decimus, quartusdecimus. Hæc si vera sunt, non erit quartusdecimus perfecte decretorius, quia perfecta crisis diebus contingit imparibus, & vt sæpe iam annota-

Dignitas diei quartidecimi.

An 14. dies par sit vel impar.

notauimus, Acuti morbi iisdem iudicātur diebus, quibus acerbantur, mouentur autem imparibus diebus, quia acutorum materia est bilis, cuius hæc est proprietas vt tertio quoque die moueatur. Nos quæstionem hanc ita soluendam putamus, diuersam esse Arithmeticorum & Medicorum supputationem: Numerant enim Medici per septimanas, ita vt octauus dies secūdæ septimanæ principium sit, & quartus decimus septimus sit secundæ septimanæ. Hoc docuit Hippocrates aphoris. 24. sect. 2. Septenorum (ait) quartus est index: Alterius septimanæ octauus principium. Itaque in Logismo Medico quartusdecimus dies ex numero erit imparium.

Solutio quæstionis.

An quartusdecimus dies acutorum morborum sit terminus.

Cap. XI.

DE acutorum morborum termino dubitandi occasionem præbuerunt dissentientes Hippo. loci. Nunc enim quartumdecimum, nunc vigesimum, nūc quadragesimum diem acutorum finem videtur agnouisse. De decimoquarto in Aphor. & Coac. prænotionibus hæc scriptis mandauit. Aphor. vigesimotertio sec. 2. τὰ ὀξέα τῶν νοσημάτων κρίνεται ἐν τεσσαρεσκαίδεκα ἡμέρῃσι, id est, Acuti morbi in quatuordecim diebus iudicantur prog. 143. Coacarum. τοὺς καυσώδεας δὲ κρίνουσιν αἱ τεσσαρεσκαίδεκα ἡμέραι, κουφίζουσαι ἢ ἀναιρέουσαι, id est: Ardenter febricitantes iudicant quatuordecim dies, vel ad interitū, vel ad salutē. In epid. plures historias annotaui eorum, qui acuto morbo laborātes septimodecimo & vigesimo iudicati sunt. Herophon decimoseptimo iudicatus est. Philini vxor 20. interiit. Cherion vigesimo iudicatus est, febre omnes acuta correpti. Section. 3. Prognos. vigesimum diem acutorum statuit terminum. Febres (inquit) malignissimæ quarto die, aut pri-

Dissentientes Hipp. loci de termino acutorum,

occi-

occidunt. Primus itaque ipsarum insultus sic desinit: Secundus ad septimum producitur, tertius ad vndecimum, Quartus ad decimumquartum, quintus ad decimumseptimum, sextus ad vigesimum. Hi igitur, impetus ex acutilimis morbis per quatuor ad viginti ex additione desinunt. In eodem progn. quadragesimum diem acutorum morborum terminum statuit. Prognosi vigesima quarta sect. 1. Libera (inquit) & facilis spiratio, maximam ad salutem vim habet in omnibus morbis acutis, qui cum febre sunt, & in quadraginta diebus iudicantur. Itaque pugnantia videtur loquutus Hippo. Interpretum quidam vt se ab his laqueis extricarent, Hippocrat. scripta ita conciliare ausi sunt, quartumdecimum diem non esse acutorum morborum terminum, sed quatuordecim tantum esse dies decretorios, si quis à tertio ad quadragesimum supputauerit. Hoc illi commento probabile quiddam afferre videntur, sed tamen Hippocra. splendori tenebras offundunt. Nam neque id somniauit vnquam Hippocr. neque vera sunt quæ ipsi proferunt. Plures quippe sunt, aut pauciores quam quatuordecim dies decretorii, à primo ad quadragesimum. Si enim vere decretorios numeres, sex erunt tantum septenarii ad quadragesimum vsque, septimus, decimusquartus, vigesimus, vigesimusseptimus, trigesimus quartus, quadragesimus. Si indices tantum, sex erunt etiam, quia quilibet septenarius suum habet indicem: si principes decretorios & indices simul iungas, erunt tantum duodecim: si his addere velis intercidentes, plures erunt quam quatuordecim. Itaque quocunque velis modo, aut plures erunt, aut pauciores quam quatuordecim. Ridicula ergo & tota nugatoria est hæc interpretatio. Nobis dissentientes hos Hipp. locos conciliare non erit difficile, si acutorum morborum naturam & differentias ob oculos proponamus. Acutos morbos definit Hippocr. in epid. qui celeriter, conti-

Explicatio quorundam amentitia.

Quid sit acutus morbus.

nenter

nenter & vehementer mouentur, adeo vt acuti morbi ex motu nomen sortiantur, propterea laudat Archigenem Galen. 2. de dieb. decre. quod non ex sola temporis breuitate, sed & ex motu & natura morbi, acutum, aut peracutum morbum appellare consueuerit: Eum namque qui lento motu & cum interuallis ad quadragesimum vsque protenditur, nemo sanæ mentis acutum reuera dixerit. Neque etiam morbus omnis, qui celeriter iudicatur, acutus dici debet, nec idem est acutus cum βραχυχρονίω, id est, breui ita enim ephemera febris acutus esset morbus, sed requiritur ad morbi acumen celeritas, continuitas, & vehementia. Quod si obiicias acuto morbo opponi πολυχρόνιον, id est, longũ (ita enim reperias apud veteres Medicos, morborũ alios esse acutos, alios diuturnos.) Respõdebo ex Gal. doctrina cap. 13. lib. 3. de dieb. decretoriis, ob dictionũ penuriam id contigisse, & καταχρηστικῶς acutum morbum diuturno opponendum. Statuatur ergo acutorum natura in celeri continuo & vehemen[ti] motu. Acuti porro duorum sunt generum, Quidam sunt peracuti, Quidam acuti simpliciter. Peracuti rursum, aut sunt ἀκριβῶς ὀξύτατοι, id est, extreme peracuti, Perperacutos dicunt quidam, aut peracuti simpliciter. Acuti etiam alii sunt peracuti simpliciter: Alii acuti ἐκ μεταπτώσεως id est, ex decidentia. Gal comment. ad aphor. 23. sectio. 2. annotauit verius & elegantius acutos dici debere per prioris status in alium mutationem, aut à sua specie degenerationem, quam acutos ex decidentia. Itaque retinent hi nomen tantum morbi acuti, sed illius naturam plane amiserunt, lento enim mouentur & incedunt gradu, vnde νοσήματα κωλυόμενα καὶ βραδέως κινούμενα, quasi cohibitos freno morbos, nec laxis habenis ad suum terminum properantes dicuntur. Horum quidam tales sunt per crisin imperfectam, quidam propter inæqualem vicissitudinem remissionis & exacerbationis. His ita iactis fundamentis dico extreme

Obiectio.

Acuti ex decidentia.

F

Vera explicatio quaestionis.

peracutos primo quaternario iudicari. Testem habeo Hipp. aphor. 2. sect. 3. prog. κακοηθέστατοι πυρετοὶ τεταρταῖοι κτείνουσιν, id est, febres malignissimae, horrendisq; comitatae symptomatis, quarto die interimunt. Peracuti simpliciter primo septenario iudicantur. Acuti simpliciter decimoquarto die, quod longissimum est, finiuntur, adeo vt morbi continuatum acumen plures quam quatuordecim dies excedere nō possit, id quotidianus rerum euentus commonstrat & ipsa suadet ratio: Acuti enim, vehementiam & celeritatem cū habeant comitem, magnam vim naturae inferunt: At apud Philosophos nullum violentum est perpetuum. Acuti ex decidentia ad quadragesimum vsq; prorogari possunt, de quibus intelligendus Hipp. in prog. non enim dixit simpliciter in acutis, sed cum addito, iis qui quadragesimo die iudicatur. Qui vero morbi decimo septimo aut vigesimo iudicantur, fuerunt ab initio parui, n[illegible], ad motum tardi, submersi, propterea in illis suppuratio a die decubitus, aut febris fieri non debet, sed a die vehementis & citatioris motus, quo acuti esse coeperunt. Itaque decimus septimus aut vigesimus ille dies, erit perpetuo decimusquartus. Haec quę multis obscuriora videri poterunt, exemplorum appositione clariora & illustriora euadent. Si quis febricitans quarto die phrenitide corripiatur & septimodecimo iudicetur, apud nos decimoquarto iudicatus creditur, quia coepit tantum quarto die morbus celeriter & vehementer moueri, at a quarto ad septimum decimum sunt quatuordecim tantum dies. Hoc nouerat ante Gal. Diocles. Phreniticos enim nō a primo die statim fieri, sed procedente morbi tempore enuntiauit. Si primum septenarium exegerit quis cū febre mitiori, & septimo die acute coeperit laborare, etsi is vigesimo die iudicetur, tamen decimoquarto crisin contigisse existimandum. Hoc confirmat Adolescens in Moelibea libr. 3. epid. Coepit decimo die delirare,

Quar-

Quartodecimo omnia exacerbata sunt, vigesimo valde insaniuit, vigesimoquarto interiit. Fuit illi vigesimusquartus, quartusdecimus a decimo. Vera est igitur summi Hipp. sententia: Acutos reuera morbos, intra quatuordecim dies, quod longissimum est iudicari, id est, morbi continuatum acumen plures quā quatuordecim dies excedere non posse.

De vigesimo die, qui tertius est radicalis.

Cap. XII.

Tertius inter principes decretorios a nobis statuitur 20. Est enim septimus a quartodecimo, & suū habet indicem septimum decimum. Multos hic secure iudicat & perfectum complet circuitum. Est hic acutorum morborum terminus, eorum dico, qui tardi fuerunt ab initio, aut quorum continuatum non fuit acumen. De eo maxima disceptatione certatur inter Medicos. Sunt enim qui vigesimum primum p̄ferant vigesimo, quod ille tribus constet perfectis septenariis, hic imperfectis. Eius sectę principes sunt Archigenes & Diocles. Celsus quoq; lib. 3. cap. 4. referens dies crisimos, quos antiqui sequebantur, vigesimumprimū recenset non vigesimum. Meminit etiam Hippocrat. vigesimi primi in epid. Aphorism. & libello de diebus decretoriis. Primo epidem. Circuitum (inquit) qui iudicantur diebus imparibus, primus est tertius, quintus, septimus, nonus, vndecimus, septimusdecimus, vigesimus primus. Aphorism. 36. sectio. 4. Sudores febricitantibus boni, qui manare cœperint die tertio, quinto, septimo, nono, vndecimo, decimoquarto, decimoseptimo, vigesimoprimo. Libello de diebus decretoriis Iudicantur (ait) febres primo die, septimo, vndecimo, decimoquarto, decimoseptimo, vigesimoprimo. Nos tamen certa experientia persuasi & ex summi Hip-

Authores qui 21. diem praeferunt 20.

pocrat. doctrina, vigesimo principatum decernendi tribuimus, non tamen vigesimum primum à decretoriis diebus omnino excludimus. Quod vigesimus dies, criticus potius dici debeat, quam vigesimusprimus, ipsa circuituum ratio, & totus dierum ordo satis superque suadent. Nam si vigesimusprimus perfecte criticus sit: Ergo & decimus octauus index statuetur, & post vigesimumprimum hi erunt critici, vigesimus quintus, vigesimusoctauus, trigesimus secundus, trigesimusquintus, quadragesimus secundus, sexagesimustertius, octogesimusquartus: At eorum nũquam meminit Hipp. in historiis suis vniuersalibus & particularibus, sed criticos omnes numerat a vigesimo, vigesimumquartum, vigesimum septimum, trigesimum quartum, trigesimumseptimum, quadragesimum, sexagesimum, octogesimum, centesimum. Quibus frequenter crises contingere solent. Poterunt singula hæc particularibus historiis illustrari. Cherion, Philini vxor, Eurianactis filia vigesimo die iudicati sunt, Abderitana virgo vigesimoquarto, Anaxion trigesimoquarto. Clazomenius quadragesimo, vt & qui in Dealcis horto iacebat: Vxor Iphicratis quadragesimo die pauca biliosa vomuit, octogesimo perfecte iudicata est: sic & Cleanatides octogesimo riguit, multum sudauit, integre iudicatus est Heropytus centesimo vigesimo perfecte iudicatur. Quid multis opus? Nullus vnquam (vt eleganter annotauit Galen. 2. de dieb. decretoriis) in epid. aut saluus euasisse, aut obiisse comperietur, in toto illo dierum ordine, qui est a decimo octauo & vigesimo primo, sed omnes illis diebus iudicati sunt, qui a decimoseptimo & vigesimo ordinem sumunt. Statuatur ergo vigesimus dies princeps & radicalis decretorius non vigesimus primus. Rationem affert Hipppoc. in progn. quia septimanæ integre supputandæ non sunt, vt neque dies, neque anni. Id vt clarius innotescat obseruatione dignum est, Tres esse cir-

Vigesimus potius est criticus & cur?

Historia.

Ratio Hipp.

circuituum ordines vniuersales, maximum, medium, minimum. Vigesimus minimus est, quadragesimus medius, centesimus maximus, Vigesimus quaternionibus constat, quadragesimus septenariis, centesimus vicenariis in se auctis & multiplicatis. Vigesimi quaterniones sunt sex. Quartus dies finis est primi & principium secundi, Tertium complet dies vndecimus & huius principium est octauus dies, Quartum, decimus quartus cum tertio coniunctus, Quintus cum quarto coniungitur & in decimumseptimum diem cadit, Sextus cum quinto copulatus in vigesimum diem cadit. Itaque vigesimus dies sex constat quaternariis, & tribus septimanis, ex quibus prima integra est, secunda cum tertia copulatur. Quod autem dies integri numerandi non sint, demonstrari potest ex logismo veterum Astrologorum, cuius mihi copiam fecit Doctissimus Medicus Franciscus Vertunianus ex Magni & Clarissimi Iosephi Scaligeri obseruationibus.

Mensis περιπάτου σελήνης sine horis appendicibus.

		Dies	*Horæ*	
Iudicato-	1	3	9	*Hippocrates, vt vulgus Astrolo-*
rii & in-	2	6	18	*gorum æqualium suorum puta-*
dicatorii	3	10	3	*uit Lunam ad idem pūctum Zo-*
dies	4	13	12	*diaci, a quo primum profecta fu-*
	5	16	21	*erat, redire viginti septem solidis*
	6	20	6	*diebus sine vllis appendicibus ho-*
	7	23	15	*rarum.*
	8	27	0	

Hęc ita intellige, vt primus dies criticus tres habeat integros dies & nouem horas quarti, secundus sex dies integros & 18. horas septimi, & ita de cæteris.

Mensis Lunaris profectionis A. Iosepho Scaligero obseruatus cum horis appendicibus.

	Dies	Horæ	Appendices horarum I	II
1	3	9	57	33
2	6	19	55	46
3	10	5	53	40
4	13	15	51	33
5	17	1	49	26
6	20	11	47	20
7	23	21	45	13
8	27	7	43	7

De secundo ordine dierum quos indices & contemplabiles vocant, ac primum de quarto die.

Cap. XIII.

Secundus criticorum dierum ordo eorum est, quos Hippoc. ἐπιδήλους κ θεωρήτας vocat, nos indices & contemplabiles, Indices, quod perfectam crisin indicent, contemplabiles, quod eorum obseruatio ad criseωn præsentionem Medico sit necessaria. Si enim illis diebus salutaria signa, qualia sunt coctionis, appareant, salutaris crisis die principi & radicali sperari debet, sin lethalia, qualia sunt in vrinis hypostasis nigra, in deiectionibus, aquæ, spumantia, nigra, viridia, liuida, in sputis rotundum, spumans & viride sputum, lethalis crisis exspectanda. Dies hi, tres tantum numero sunt, quia tres tantum septenarii, quartus, vndecimus, septimus decimus. Quartus septimi index est, vndecimus decimiquarti, septimusdecimus vigesimi. Neq; vero his iudicandi ius denegatur, decernunt enim aliquando, sed imperfectius, estq; exigua eorum vis propterea indices, verius & magis proprie dici debent quam

Cur indices dicti

quam iudices. Cæterum vt in decretoriis principibus, suus est dignitatis ordo, ita & in indicibus. Septimus primus erat δυνάμει καὶ ἀξιώματι, id est, viribus & dignitate. Quartus inter indices primas tenet, melius enim & perfectius septimum indicat quã vndecimus quartumdecimum. De quarto hæc scripsit Hipp. aphor. 24. sect. 2. τῶν ἑπτὰ ἡ τετάρτη ἐπίδηλος, id est, septenorum quartus est index & aphor. 71. sect. 4. Quibus die septimo morbi iudicantur, iis vrina rubram die quarto nubeculam habet. Est ergo quartus dies, primo per se, & ex sui natura perpetuo index septimi. Illud per se docte interpretatur Gal. cap. 11. libr. 1. de diebus decretoriis, si nihil rarũ & magnũ superuenerit, id est, si nihil externũ, aut internum contingat. Fieri enim potest ob externam aliquam causam, aut internam, vt quartus, septimum non indicet. Externarũ causarum nomine quatuor complector, Ægrum, Medicum, Astantes & exteriora, quæ aphor. 1. paucis complexus est Hippoc. δεῖ δὲ οὐ μόνον ἑωυτὸν παρέχειν τὰ δέοντα ποιεῦντα, ἀλλὰ καὶ τὸν νοσέοντα. καὶ τοὺς παρεόντας, καὶ τὰ ἔξωθεν, id est, Nec solum seipsum præstare oportet opportuna facientẽ, sed & ægrum, & adstantes & exteriora. Medicus peccat, ignorantia artis, audacia, timiditate. Itaq; si septimo die catharticum exhibuerit, etiamsi quarto signa apparuerint coctionis, crisin perfectam impediet, Æger vel Medici mandatis non obsequitur, vel sibi indulget nimium, aut impatiens est. Adstantium, ministrorum quippe domesticorum & clinicarum mulierũ errores sunt varii. Exteriorũ nomine multa cõplectimur, aerẽ, cibos, potus, animi pathemata, &c. quæ fusius persequitur Gal. cap. iã citato & commentario ad aph. 1. sect. 1. Si itaq; in his quatuor errores contingant, naturæ ordinarii motus impediuntur & circuituũ ordo interturbatur, vnde fit vt quartus nõ primo & per se, sed ex euentu septimi non sit index. Iam vero internarum causarum occursu plerumque accidit,

Quarti diei dignitas in indicando.

Internæ causæ.

quartum septimi indicem non esse. Interna hæc causa duplex est, Morbi natura & ægrotantis temperies, constitutio, habitus. Morbus si extreme peracutus sit, impediet, quominus quartus septimum indicet, quia iudicabitur primo quaternario: si tardius moueatur, vndecimo, quarto decimo aut vigesimo die soluetur. Idem de ægrotantis natura statui potest: Iuuenis enim & biliosus celerius iudicabitur quam senex & pituitosus. Statuatur ergo quartus dies ex se & ex natura sua perpetuo index septimi, modo nihil magnum & rarũ superueniat, id est, si neque Medicus quid peccauerit in victu instituendo, neq; æger, aut ministrorum quisquam, imo si neque extrinsecus vllus error commissus fuerit. Est & quandoque quartus dies sexti index, sed ex euentu, quia si quarto die praua appareãt signa, septimum diem non attinget æger, sed sexto morietur. Noui etiam aliquid molitur dies quartus. Nam si primo & tertio die exacerbetur morbus, non secundo, quinto die accessio exspectanda erit, nõ quarto, quod si quarto die contingat, nouum aliquid & sinistrum minatur. Est etiam quartus dies inter decretorios collocandus: Iudicat enim morbos extreme peracutos, vt summi Hippocr edicto confirmari potest, aphor. 2. sect. 3. progn. Febres, inquit, mirissimæ & signis securissimis firmatæ, quarto die desinunt aut prius, malignissimæ vero; & horrendis comitatæ symptomatis, quarto die aut prius occidunt. In epid. Pericles quarto die prorupto vniuersali sudore acutissima febre defunctus est, Caluus Larisseus femur dextrum doluit, 4. die circa meridiem mortuus est celerrime & acutissime. Verum raræ sunt quarti diei crises, sæpius enim in tertium aut quintum incidũt, quia acutorum morborum exacerbationes diebus fiunt imparibus: At iisdem apud Hippocr. iudicantur diebus morbi, quibus exacerbantur, propterea testatur Galen. se die quarto semel tantum crisin obseruasse, & Archigenem bis. Id

Quartus 6. index quomodo.

Quartus dies decretorius est.

autem

autem intellige in biliosis morbis, quales esse solent acuti fere omnes; Nam sanguinei quia paribus mouentur, paribus etiam iudicantur.

De vndecimo die qui index est decimiquarti.

Cap. XIV.

EST quoque vndecimus dies contemplabilis (ait diuinus senex aphor. 24. sect. 2.) αὕτη γὰρ τετάρτη τῆς ἑτέρης ἑβδομάδος, ipse siquidem quartus est alterius septimanæ, Non tamen ita perfecte quartumdecimum indicat, vt quartus septimum: Vt enim dierum perfecte iudicantium, vis sensim minuitur, ita & indicantium. Huius rei hæc vera mihi videtur ratio. Quoniam si quarto die cœpit natura humorem morbificum coquere, poterit eum breui temporis interuallo totum domare & septimo excernere. At si vndecimo tantum coctionem incoauerit, debilior fortasse decimoquarto, non semper excernet, sed ad septimumdecimum aut vigesimum relegabit: Quod si ante vndecimum, septimo quippe, aut nono coctionis signa appareant quantumuis leuissima & vndecimo magis luceant, perfecta crisis quartodecimo expectanda erit, modo Æger, Medicus, adstantes nihil peccauerint sintque externa rite comparata. Est etiam vndecimus dies decretorius multosque solet iudicare, nunc ad salutem, nunc ad mortem. Sect. 3. lib. 1. epidem. Melidia quæ iuxta Iunonis templum decumbebat vndecimo die perfecte copioso superueniente sudore iudicata est. Æger secundus eiusdem sect. Silenus vndecima die mortuus est, vt & æger duodecimus.

Cur minuatur vis indicantium dierum.

11. dies est etiam criticus.

Galen. cap. 7. lib. 2. de diebus decretoriis, se vno Autumno omnes vndecimo iudicatos obseruasse scribit.

De septimo decimo die qui index est vigesimi.

Cap. XV.

TErtii septenarii index est decimusseptimus, finis est quinti quaternarii & principium sexti. Archigenes & Diocles decimumoctauum malunt indicem statuere, quia vigesimum primum perfecte decretoriũ & principem agnoscunt. Verum vt in historia vigesimi annotauimus, si decimusoctauus criticus & index statuatur, omnis crisimorum dierum ordo immutabitur. Proferam Galen. elegans argumentum, quod est à contrariis. Si dierum ordo a decimo septimo ad centesimum validior est. Ergo imbecillior erit ordo, qui à decimooctauo exsurgit, & contra: At constat ordinem dierum, qui à decimoseptimo manant, validiorem esse: Erit itaque decimusseptimus potius criticus quam octauus decimus. Hippoc. auctoritate & historiis particularibus id confirmari potest. Meminit in epid. decimiseptimi non octaui, plures vigesimo, quadragesimo, sexagesimo, octogesimo, centesimo, iudicatos scribit, nullos autem quadragesimo secundo, sexagesimotertio, octogesimoquarto. Iudicabantur, inquit, multi circa vigesimum diem, alii circa quadragesimum, nonnulli circa octogesimum. Facient ad huius rei illustrationem, quæ capite duodecimo huius libri annotauimus. Cæterum obseruatione dignum est septimumdecimum, minus quidem perfecte iudicare, quam vndecimum & quartũ, sed potentius multo decernere, vt ea ratione a Gal. & Medicis omnibus inter validiores crisimos numeretur. Heropitus decimoseptimo die iudicatur. Duo fratres qui ad Epigenis theatrum decumbebant decimoseptimo die sunt iudicati. Hip. 1. epid. postquam de decimoseptimo multa prodidit, tandem in hæc verba erumpit. Neq; vnquam eorum, qui hoc modo ægrotassent, morbi recidiuam factam animaduerti.

Demonstratio Galen. de die 17.

De

De tertio ordine dierum quos intercidentes & intercalares vocant.

Cap. XVI.

TErtius criticorum dierum ordo, eorum est, quos παρεμπιπτούσας ἡμέρας dicunt, id est, intercidentes, intercalares, interrepentes, quoniam inter principes decretorios & indices intercidunt, intercalantur. Vocantur a quibusdam Prouocatorii, quod naturã prorient & ante tempus excernere cogant. Sunt autem in qualibet septimana intercidentes quidam. In prima, tertius & quintus. In secunda, nonus & tertiusdecimus. In tertia, decimusnonus. Hi ea prærogatiua decernunt, quia impares sunt: At acuti morbi cum imparibus iudicari solent. Quæ porro diebus intercalaribus contingunt crises, fere omnes imperfectæ sunt, q̃a quicquid illis diebus aggreditur natura, id præter institutum molitur, eruptione prius facta quam oporteat: Irritatur quippe maligna humoris morbifici qualitate, vnde fit vt cruda & cocta simul excernat, & cũ noxiis, laudabiles etiam humores pellat, hinc relapsus periculum. Nam licet vacuato humore noxio, videatur aliqua ex parte leuari natura, non habet tamen laudabilem succum quo recreari possit. Hoc eleganter expressit Hippocrat. libello περὶ χυμῶν, vbi relapsus tres causas agnoscit, ἐὰν προεκρηγνύωνται, ἢ προεκκρίνωνται ἢ ἐγκαταλείπωνται, id est, si prærumpant, aut prius excernantur, aut intus relinquantur. Quod relinquitur, aut humor est morbificus, aut qualitas morbosa, ἐμπύρευμα dicunt. Est autem προεκρήγνυσθαι ante tempus erumpere, dũ natura ab aliqua caussa lacessita, aut irritata, in immaturã iudicationẽ erumpit. Caussa illa, aut externa est, aut interna. Externa multiplex, Medic⁹, æger adstãtes καὶ τὰ ἔξωθεν. Interna, morb⁹ peracutus & malign⁹, paroxysmus & homores ita cõcitati, vt velut ebullientes erumpant ante coctionẽ, talis

Intercidentes cur dicti.

Cur decretorii sint.

Cur crises imperfectæ.

Quid sit ante tempus erumpere.

esse solet bilis temperamento calidissima & furens. Hæc dum naturam stimulant, eam ad excretionem quasi vltro impellunt, vnde cum cocto crudum simul excernitur, hinc recidiua, nulla enim in cruditate perfecta crisis spectari potest. Vt autem hæc iunioribus illustriora euadant, obseruandum est, Crises tribus modis contingere posse: Aut enim fiunt à natura sola vincente, quæ humorem morbificum sensim coquit, secernit, excernit. Tales in septenarios tres, 7. 14. 20. cadunt. Hos enim dies sibi elegit natura prærogatiua quadam occulta. Aut fiunt natura ita lacessita, vt ante diem, quem sibi ipsa ἀπαίδευτος, καὶ οὐ μαθοῦσα præfixerat, humorem non omnino coctum excernat: sic solent abortus cõtingere: sic ventriculus copia aut qualitatis mordentis acrimonia vellicatus, chylum nondũ plane coctum excernere cogitur. In hac imperfecta & velut abortiua crisi, naturæ, id est, facultati expultrici multum conceditur. At postremo fiunt crises à morbi solius ferocia & vehementia, Tales singulis diebus, etiam paribus contingere possunt, quia quolibet die moriuntur ægri.

De tertio, quinto, nono, tertio decimo, nono, & decimo diebus intercidentibus.

Cap. XVII.

Tertius dies, primus est non modo intercidẽtium, sed etiam omnium imparium: Eo enim morbi extreme peracuti iudicantur. Hoc & in epidemiis & in prognostico docuit Hippoc. Nam quod in vulgari codice legitur, primum diem criticum esse, emendandum putauimus cap. 3. huis libri. Diem porro tertium, ea tantum prærogatiua decernere volũt quidam, quia impar est, & eo die accessiones fiunt: At accessio ex internarum causarum est numero, quæ naturam stimu-

Tertius dies cur criticus.

lant.

lant. Alii, quia ad quartum accedit proxime, adeo vt quod natura quarto die moliri conatur, id præripit tertius: Quod ſi tardior ſit naturæ motus, quinto die exſpectanda criſis. Libro 3. epid. Thaſia mulier copioſo ſudore & menſium fluxu, tertio die à febre & grauiſſimis ſymptomatis liberatur.

Quintus dies intercalaris eſt & prouocatorius. De eo multa Hippoc. in epid. Plures (inquit) quinto die iudicabantur, ſed repetebat morbus. Æger ſeptimus ſect. 3. lib. 1. epid. Meton, quinto die iudicatus eſt, effluxit quippe è ſiniſtra nare ſanguis, & ſudauit, ſed imperfecta fuit criſis. Nam vt notat Hippocr. μετὰ δὲ κρίσιν ἄγρυπνος, παρέλεξεν, οὖρα λεπτά, id eſt, poſt criſin vigil remanſit, delirauit, vrinæ tenues apparuerunt. Libro 3. epid. mulier anginoſa, quæ apud Bitonem habitabat, & in Thaſo Philiſtes die quinto interierunt. *Quintus dies.*

Nonus dies intercidentium omnium eſt fortiſſimus. In medio enim ſeptimi & vndecimi eſt collocatus, vnde fit vt vel criſin vndecimo die futuram præripiat, aut eam quæ ſeptimo fieri debuit perficiat. Gal. inter decretorios ſecundi ordinis, nonum recenſet. Itaque diſſimilis videtur ratio intercedentium, & vere decernentium, ac indicum. Eorum qui perfecte iudicant, ſeptenariorum ſcilicet, vires ſenſim minuuntur. Nam ſeptimus dies præſtantius decernit, quam decimusquartus, & hic quam vigeſimus: Indicum quoque eadem eſt ratio: Quartus enim perfectius ſeptimum indicat, quam vndecimus decimumquartum. De intercidentibus non ita ſtatui poteſt, quia ex veterum omnium medicorum decretis, nonus dies, cum inter ſeptimum & vndecimum ſit ſitus, potentius decernit quam aut tertius, aut quintus. Libro 1. epidem. Herophon. 9. die iudicatus eſt. Dies decimustertius vt & decimus intercidentes ſunt, ſed omnium debiliſſimi & raro illis diebus contingunt criſes. Eſt tamen validior decimustertius, & Galen. 1. de diebus decr. cum

Nonus dies.

Non eadem ratio vere indicantiũ & intercedentium.

13. & 19. dies.

inter bene decernentes & non bene soluentes medium agnoscit.

De diebus vacuis & Medicinalibus qui sunt a primo ad vigesimum: ac primum de sexto.

Cap. XVIII.

HActenus dierum perfecte decernentium, iudicatium & intercedentium historiam satis accurate descripsisse videor. Nunc eorum qui interiecti sunt, vt sexti, octaui, decimi, duodecimi, decimioctaui, vires eadem methodo aperiendæ sunt. Dies hos vacuos & medicinales appellauimus: Vacuos quidem, quod nec iudicent, nec indicent, nec prouocent: Medicinales, quod illis cathartica exhibere possit Medicus. Decretorii etiam dici possunt, non quidem simpliciter & absolute, sed cum addito mali, nunquã enim perfecte & salutariter iudicant, sed pessime, infide, periculose, quoniam quæ illis diebus contingunt crises a morbi malignitate fiunt, non a natura, aut vincente, aut irritata. Hi suos habent dignitatis, vel potius malitiæ gradus. Alii namq; frequenter decernunt, vt sextus, Alii rarius, vt octauus & decimus, Alii rarissime vt duodecimus & sextusdecimus. Sextus dies omnium est pessimus, crudelis, infidus, septimo omnino contrarius, quem propterea Tyrannum vocat Galen. Nam ægros fere omnes ad exitium præcipitat, aut saltem in magnũ vitæ discrimen adducit. In Coacis prænotionibus, οἷσιν ἑκταίοισι ῥίγεα γίνεται δύσκριτον. Quibus sexta die rigores fiunt, iis ægre morbus iudicatur. Sudores sexto die manantes pessimi. Icterus sexto die lethalis. In epid. Dromeade vxor sexto die riguit & interiit. Æger secundus sect. 1. lib. 3. epid. Hermocrates sexto die ictericus factus, vigesimo septimo moritur. Philiscus sexto die interiit. Gal. cap. 4. lib. 1. de diebus decretoriis, sexti diei Tyrannidem his verbis expressit: Multos hic in Syn-

Vacuitur dicti & medicinales.

Quomodo sint decretorii mali.

Sextus dies Tyrannus.

Historia eorũ qui 6. interierunt.

6. diei malignitas.

Syncopem de repente coniecit, aut immodico sanguinis profluuio exstinxit, aut immoderatis vacuationibus, vel etiam catoche aut mania mulctauit, Alios vero in manifestam perniciem coniecit, icterum inuehens, parotidas suspectas, rubras quippe & vertiginosas excitans, & adhæc marasmis insanabilibus irretiens. Et quod demum mali genus ille dies non infert? Mihi quidem frequenter in mētem venit septimi diei naturam Regi assimilare, Sexti vero Tyranno. Ille siquidem boni instar alicuius principis, prospicit iis, qui a se iudicantur, vel supplicii malignitatem minuendo vel victoriam conferendo: At sextum diem vel pernicie illius, quem iudicandum cœpit, gaudere, vel eiusdem salute dolere comperies. Hæc Galen. Periculosæ ergo lethales & infidæ sunt sexti diei crises. Duos tantum reperias in epid. sexto die salutariter & perfecte iudicatos Larisseam, virginem & Heraclitem sect. 3. lib. 3. epid. *Historia eorũ qui 6 salutariter sunt iudicati & cur.* Larissea virgo viro matura, febre occupata χολώδει cūm sæuis symptomatis, die sexto perfecte ad salutem iudicata est. Sed tanquam mirum id prædicat Gal. & causam salutaris criseos, ad validum naturæ conatum refert, quæ triplicem in virgine vacuationem molita est, alteram per menstruam purgationem, alteram per liberalem hæmorrhagiam e naribus, Tertiam per sudorem toto fluentem corpore multum & calidum. Fuisse autem id rarum, satis indicant, hæc Hip. verba. ταύτῃ οὐχ ὑπέστρεψεν ἀλλ' ἐκρίθη, id est, Huic non reuersa est febris sed iudicata est: At rara non sunt artis. Quid si dicamus morbum fuisse sanguineum? Erāt enim οἱ πόνοι ἐν ἀρτίοισι, id est, dolores diebus paribus? Obseruarunt recentiores Medici *Sextus dies* sextum diē in morbis sanguineis magis esse iudicato- *in morbis san* rium quam septimum, quia morbi iisdem iudicantur *guineis criti-* diebus, quibus mouentur, mouetur autē sanguis die- *cus est.* bus paribus, vt docet Gal. lib. 3. de crisibus. Heraclides autē sexto die ictericus ab interitu vindicatur triplicis

vacuationis beneficio hæmorrhagiæ, diarrhœæ, perirhœæ. Cæterum dum Gal. sextum diem insidiosum vocat, de biliosis tantum qui imparibus exacerbantur diebus, non de sanguineis morbis loquitur.

De diebus octauo, decimo, duodecimo, decimosexto, decimooctauo.

CAP. XIX.

Octauus. OCtauus dies sexti naturam imitatur, est tamen minus periculosus. Habet interdum quartum sui indicem. Nam si quarto die praua appareant signa, & sexto morbus nō terminetur, in diem octauum cadet crisis. *Decimus.* Decimus dies, eiusdem fere est considerationis, Sect. 3. lib. 6. epid. mulieri cuidam decimo die copiosus erupit sudor. Libro 3. epidemion, In Thaso Pithion decimo die interiit. *Duodecimus.* Duodecimus numerum tantum addit diebus, neminem vnquam eo die iudicatum vidit Gale. *15. & 16.* Decimusquintus & sextusdecimus nullius sunt considerationis. *Decimus octauus.* Decimusoctauus apud Diocl. & Archigenem, iudex est 21. in Hippoc. & Gal. doctrina, nunquam inter decretorios numeratur.

De diebus criticis, qui sunt à vicesimo ad centesimum & vicesimum.

CAP. XX.

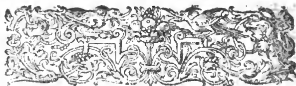
40. dies terminus omnium acutorū. VIcesimus dies, acutorum morborum terminus est longissimus, acutorum intelligo, qui absolute & simpliciter tales sunt: Nam acuti ex decidētia ad quadragesimum diem prorogātur, de quibus intelligendus ille Hippoc. locus, qui Aphor. 24. sect. 1. prog. scriptus legitur. Bona & facilis spiratio magnam vim habet ad salutem in omnibus morbis acutis, qui cum febribus sunt, & in quadraginta diebus iudicantur. Sūt autem a vigesimo ad quadragesimum vere critici septenarii tres, vigesimusseptimus, trigesimusquartus, qua-

quadragesimus, perit enim post vigesimum quaternionum vis. Anaxion Abderites, constitutione 3. lib. 3. epid. 34. die sudauit, perfecte iudicatus est. Qui in dealcis horto iacebat, quadragesimo die perfectam & salutarem habuit crisin. Idem contigit Clazomenio, cui cum humores pone aures vigesimo septimo die apparuissent, quadragesimo tandem, morbi periculo defunctus est. Post quadragesimum, cessat septenariorum vis, tūc soli vicenarii sunt critici, sexagesimus, octogesimus, centesimus, centesimus & vigesimus. Empyicos quosdam sexagesimo iudicatos vidit Hip. sect. 3. lib. 1. epid. Cleonactides octogesimo perfecte iudicatus est: Epicratis autē vxor eodem die interiit, vt & mulier quædam in Thaso. Sect. 3. lib. 3. epid. Heropythus centesimo vicesimo perfecte & salutariter iudicatur, Parius in Thaso, centesimo vigesimo moritur. Post centesimum & vigesimum perit dierum vis, mensibus tunc & annis fieri crises dicuntur aphor. 28. sect. 3. Plurimi affectus puerulis iudicantur, nonnulli quidem in quadraginta diebus, alii in septem mensib. Quidam in annis septem aphor. 7. sect. 5. Comitiales morbi quibus fiunt ante pubertatem, mutationem recipiunt: Quibus autem post vigesimumquintū annum fere commoriuntur. Apertius libello de semestri partu, Mulieribus (inquit) & fœtuum conceptus & abortus, & partus eo iudicantur modo, quo & morbus, & sanitas & mors, omnibus hominibus. ταῦτα δὲ πάντα τὰ μὲν καθ' ἡμέρας, τὰ δὲ κατὰ μῆνα ἐπισημαίνει, τὰ δὲ κατὰ τεσσαρακοντάδας, τὰ δὲ κατ' ἐνιαυτὸν, id est, Hæc vero vniuersa, partim diebus, partim mensibus, partim dierum quadragenariis, partim vero anno iudicantur. Hæc vera est criticorum dierum historia.

Vicenarij omnes critici à 40. ad 100.

Post 100. diē mensibus & annis numerare oportet.

Finis libri secundi.

LIBER TERTIUS, IN QVO CRITICORVM DIERVM CAVSSÆ OMNES explicantur.

Criticorum dierum caussæ necessario statuendæ sunt.

Cap. I.

CVTOS morbos, statis circuitibus & definitis temporibus, nunc paribus, nūc imparibus moueri, lōgo vsu & certa experientia iam à multis seculis est exploratum. Dierum non eandē esse vim, sed alios aliis potentius decernere, nemo nisi audax & demens negabit. Septenarios perfectissime iudicare, tū indices, postremo intercidētes luce meridiana est clarius. Naturæ certas esse leges nobis incognitas, quas ipsa inuiolatas & imutabiles seruat, nisi aut impedita, aut lacessita, omniū recte philosophantiū consensu est approbatum. Sed horum effectuum causas assignare ἀνθρωπίνην ὑπερβαίνουσι φύσιν, humani ingenii vires obscuris vallatas cancellis superat: Ita enim abditæ sunt, ita occultæ vt magnitudine sua obstupescentē animū suspendant. Multa (inquit Lucretius) tegit sacro inuolucro natura. Est hoc imbecillitatis humanæ asylū. Hic hærēt Philosophi, cæcutiunt Medici, stupet prophanū vulgus: nō minus quā in Euripi angusti in Eubæa freti

Natura motus certi.

Occulta in natura multa.

septies

ſepties interdiu noctuq; reflui motu, Oceani refluxu, Herculei lapidis ferrũ ad ſeſe trahentis viribus, Echenei piſciculi (Remorã vocant) nauẽ medio in mari impetu ventorũ actam ſiſtentis miraculo, Rhei bilẽ trahentis aut fugantis ꝓprietatibus. Eſt tamen horum omniũ phyſica & naturalis quædã cauſa. Cauſas ſi quis nullas eſſe ꝓfiteri audeat, is cum Heraclito innumeros incurrens abſurdorũ Labyrinthos, demonſtrationẽ & ſcientiam omnẽ è rerum medio tollet. Qui certos & ordinarios effectus ſuis cauſis deſtituet, is fortunæ & caſui omnia relinquet, quod vera ac ſolida nunquam patietur philoſophia. οὐδὲν (inquit admirandus Hipp. libro de aeribus locis & aquis) ἄνευ φύσιος γίνεται, nihil in natura, ſine naturá, id eſt, cauſſa naturali fit. At certum eſt ſolos ſeptenarios ſeptimum, decimũquartum, vigeſimum perfecte decernere, ſolos quaternarios quartum, vndecimum, ſeptimumdecimum ſecure indicare. Erit igitur eorum certa quædam & conſtans ratio. Eam veterum & neotericorum quã plurimi conati ſunt explicare, ſed tam variæ ſunt, multiplices & inter ſe diſſidentes eorum ſententiæ, vt ſi quis eas omnes velut apud Cenſorem aliquem profiteri aut ordine recenſere vellet, magnum & (vt poetæ loquuntur) improbum ſubiret laborem. Ego, licet hæc plus voluptatis quam vtilitatis Medico ſint allatura, quæcunque grauiores tantum Philoſophi Pythagorici, Arithmetici, Aſtrologi, Medici, de criticorum dierum cauſſis prodiderunt primum aperiam, Mox quid ſentiam paucis & breuius quam fieri poterit explicabo.

Prima opinio Pythagoræorum, qui ad numerorum vim omnia referunt.

CAP. II.

PYthagoram ſummum ætatis ſuæ philoſophum tanquã diuinum & venerandum admiratur Plato, *Pythagoræ authoritas.*

vnde olim Pythagorici σεβαστικοὶ dicti. Eum apud suos tantum existimationis adeptum fuisse scribit Tullius, vt si quid affirmarent in disputando, quum ex eis quæreretur, Quare ita esset, respondere non vererentur αὐτὸς ἔφα, hoc est, ipse dixit. Tantum eius opinio præiudicata poterat, vt etiam sine ratione valeret auctoritas. Præclara quidem sunt Pythagoræorum mysteria, sed in his superstitiosa quam plurima, maxime vero quæ de numeris & eorundem viribus prodiderunt.

Triplex in rebus ordo.

Triplicem hi in rebus ordinem statuunt specierum, figurarum & numerorum, sed numeros principatũ obtinere volunt, Ab his enim omnia pendere in his omnia consistere, Hos rerum omnium principia & elementa agnoscunt. Quin & numeros non solum inter efficientes causas, sed etiã inter substantias reponunt, Ens & vnitatem omnino confundunt. Sic autem ratiocinantur. Quemadmodum in numerorum materialium serie vnitas vnitati addita binarium cõstituit, eadem binario addita ternarium, & sic de cæteris: Ita vnitas substantia alteri addita binam efficit, adeo vt sicut vnitas numerum cui additur immutat, ita ipsa eadem, Ens cui adiungitur variat.

Numerorum vires.

Numeri pares et impares.

Ex numeris porro alios pares, alios impares esse volunt. Pares fœminas, impares mares appellant. Illos imperfectos, diuiduos, infœcundos: Hos perfectos, indiuiduos, fœcundos: propterea que principii rationem obtinere putant, imparem numerum ἰσχυρότερον vocant, parem ἀσθενέστερον. Hac numerorum superstitione delusi quidam, existimarunt herbam πεντάφυλλον dictam, quinarii virtute venenis resistere, dæmonas fugare, & eius folium vnicum bis in die ex vino sumtum quotidianam febrem curare, folia tria tertianam, quatuor quartanam.

Plato numeros celebrat.

Plato numerorum vim & dignitatem adeo extollit, vt neminem sine illis recte philosophari posse pronuntiet. Quærit diuinus ille philosophus, cur homo animal sit sapientissimum: Respondet, quia numerare

nouit.

nouit. Animam definit numerum seipsum mouentẽ. Sunt qui Aristotelem huius sectæ fautorem agnoscãt. Is enim primo de cœlo, Ternarium numerum naturæ legem appellat, secundum quem naturalia omnia disponantur, atque propterea corporum tres dimensiones, non plures esse putat, quod ternarius sit omnia, deducta demonstratione ex Pythagorica doctrina: Nullus in numeris ordo sine ternario, Arithmeticus namque Geometricus & Harmonicus ordo tribus absoluitur principio scilicet, medio & fine. Neque vero numerorum vim repudiauit admirandus Hippo. nam epistola quadam ad Thessalum filium hæc scribit. Ad numerorum scientiam multum studii adhibeto: Numerorum enim ratio, & ad circuitus, & ad transmutationes febrium præter rationem fientes, καὶ τὰς κρίσιας τῶν νοσεόντων, id est, ad iudicia ægrotantium ac securitates in morbis sufficiens erit. Concludunt itaq; Pythagorici, numeros iudicationibus præfici, & numerorum imperio omnia dispensaris, moueri, gubernari. Septenarios vere decretorios esse, quaternarios vero eorundem indices, ideo tantum putant, quod septenarii maxima sit diuinitas & quaternarii dignitas pene incredibilis. De septenarii diuinitate multa alias annotauimus quę hic transscribere nõ lubet, eius tanta est maiestas, vt σεβασμιὸν καὶ σεμνὸν, id est, sacrũ & venerandum veteres appellarint, alii maioris & minoris mundi numerum. Quaternarium vero numerũ perfectionis vocant Pythagorici, per quaternariũ iurabant, quaternione constare animam existimabant. Quatuor sunt in vniuerso elementa, quatuor in sanguineis animalibus humores, quatuor nutrici famulantes facultates, quatuor tantum causarum genera, quatuor anni tempestates, &c. quæ curiosus quis perscrutari poterit. Ob septenarii ergo & quaternarii dignitatem, septenarios & quaternarios criticos esse volunt, Sic septimestres partus vitales esse ob solius numeri vim

Aristoteles quid de numeris sentiat.

Hipp. numerorum vim non reiecit.

Cur septenarii & quaternarij sunt critici.

Septenarij diuinitas.

Quaternarij dignitas.

Cur impares potius critici. contendunt. Impares vero dies potius criticos esse quã pares, ex eo colligunt, quod impar sit velut masculus & ad agendum promtior, itaque humoribus calidis & agentibus magis conuenit quam patientibus; Agere autem magis biliosum humorem, substantia tenuissimum, temperamento calidissimum, qualitate acerrimum, ex ipsius elementi natura manifestum euadit: At acuti fere omnes a bile fiunt. In diuturnis morbis quorum materia contumax est, frigida & crassa, ad patiendum magis nata, crises diebus paribus cõtingunt, quia pares fœminei sunt & ad patiendum nati. Hanc fuisse summi Hippocr. sententiam contendunt Docti quidam. Quid enim (inquiunt) aliud sonant hæc toties ab Hippoc. decantata verba libello περὶ ἀρχῶν. Ὁ αἰὼν τοῦ ἀνθρώπου ἐστὶν ἑπταήμερος, id est, vita hominis dispensatur septenario aphoris. quinquagesimo nono sect. 4. Tertiana exacta, κρίνεται ἐν ἑπτὰ περιόδοισι τὸ μακρότατον septem circuitibus quod longissimum est iudicatur. Aphor. 36. eiusdem sect. sudores septimo die manantes boni. Aphor. 127. Coacarum progn. Icterus ante septimum diem insidiosus, aphoris. 23. sect. 2. Acuti morbi intra quatuordecim dies iudicantur. Aph. 61. sect. 4. febricitantem nisi diebus imparibus febris reliquerit, relapsus periculum subest. Vnicã ergo criticorum dierum caussam agnoscunt Pythagorici, numerorum scilicet dignitatem & vim.

Conuellitur opinio Pythagoraeorum & demonstratur numeris agendi vim nullam inesse.

CAP. III.

PRæclara sunt (fateor) Pythagoreorum hæc de numerorum miraculis & viribus placita, sed si philosophica trutina & Medica statera ponderetur, erroris plena omninoq; superstitiosa æquus veritatis æstimator iudicabit. Vt enim singula sigillatim excutiã; Numeris nullam agendi vim concedimus, Nullum hi in natu-

Numeris nullam inesse vim agendi & cur.

naturam habent imperium. Non sunt substantiæ, sed πρὸς τὴν τῆς ποσότητος κατηγορίαν an quantitatis eiusque discretæ categoriam referuntur: At quantitas apud Philosophos nullam agendi vim habet, Tribuitur omnis actio qualitati. Aristoteles duodecimo metaphysices capitibus penultimo & vltimo arguit Pythagoræos, qui numeros substantias separatas & entium caussas esse volebant. Galen. cap. 8 lib. 3. de diebus decretoriis. Omnia (inquit) quæ de numerorum viribus Arithmetici nugantur, tam facile absurda esse deprehenduntur, vt mirari mihi sæpe subeat, an sic Pythagoras ille simul & prudens fuerit, & simul numeros tanta posse existimauerit. Non posse autem ad numeros criticorum dierum causam referri, ita philosophatur Galen. eodem cap. Si numerus per se vim ha- *Galeni de-*
beret decernendi, acuti morbi διαπαντὸς, id est, sem- *monstratio*
per diebus imparibus iudicarentur nunquam pari- *contra Py-*
bus: At sæpe paribus iudicantur: Non ergo quia o- *thagoricos.*
mnis par numerus fœmina est, impar vero masculus, acutorum crises in imparibus fieri pronuntiandum. Est & alia Galen. demonstratio. Crisis motus *2. Ratio.*
est (definitur enim μεταβολὴ ὀξύῤῥοπος mutatio subita ad salutem aut ad mortem) At mutationes non à numeris fiunt, accidit quidem certis numeris, aut innumeratis dierum interuallis mutatio, quia motus omnis tempore perficitur, definitur autem tempus ἀριθμὸς τῆς κινήσεως κατὰ τὸ πρότερον καὶ τὸ ὕστερον, id est, numerus motus secundum prius, & posterius, Aristoteli quarto Physicor. Sed numerus quatenus numerus, nec agit in naturalia corpora, nec ea immutat. Pli- *Plinius con-*
nius lib. septimo naturalis historiæ cap. 40. contra nu- *tra numero-*
merorum vanitatem ita exclamat: Heu vana & impru- *rũ vanitate.*
dens diligentia, numerus dierum computatur, vbi quæritur pondus, alius de alio iudicat dies, & tamen supremus de omnibus, ideoque nullis credendum est. Quid quod bona malis paria non sunt etiam pari nu-

Dictum sapientis côtra numeros. mero? Mitto sapientis cuiusdam dictum, Numerorū per se nullam esse dignitatem. Quisq; enim numerū, quem amat, celebrare solet. Sic de Senario mira prædicant quidam, cum γάμον ϰ̀ τέλιον vocant, nuptiis eū accommodant & omnis generationis principium agnoscunt, quem tamen medici Tyrannum insidiosum & infidum vocant. Quod si serio philosophandū sit nobis, quomodo in hominis naturam imperium, aliquod habebit numerus, cum numerus per se nihil sit, & si metaphysicis credendum, non sit ens reale, sed intellectus tantùm. Nō esse ens per se ita demonstrari potest. Quod est multa simpliciter, nō est vnū simpliciter, & ꝓinde nec vnū ens per se: At numerus est multa simpliciter, vt docet Aristo. cap. 7. lib. 3. Phys. vbi ait, Numerū esse vnaplura, & decimo Metaphys. numerū vult esse multa vna. Quin etiā, ex duobus nunq̄ fit vnū per se, nisi illa inter se vniantur vnitate cōtinuitatis vel intentionis, aut alterum sit forma alterius: At vnitates ex quibus constat numerus, neque vniuntur inter sese in aliquod vnum continuum, neq; vna vnitas forma est aliarum: Non erit igitur ens per se. Adde quod si ex substantiarum vnitatibus non fit vnum per se, quomodo ex vnitatibus quantitatum fiet? Neq; vero ens reale dici debet numerus: Numerus .n. quatenus numerus, cōstat ex vnitatibus, omnis vnitas quedā est indiuisio, omnis indiuisio negatio est seu priuatio; Constat ergo numerus negationibus: At negationes sunt nō entia: Quod si obiiciat quis numerū a sensibus percipi, & ab Aristotele secundo de Anima inter obiecta communia reponi, propterea ens esse reale (liceat vocabulis vti scholasticis, quia ἐμφατικωτέρως rem exprimunt.) Respondebimus ex eodem Philosopho numerum ex continui solius negatione percipi: Sic tenebræ, cæcitas & priuationes fere omnes a sensibus percipiuntur, non sunt tamen vera entia. Quod autē numerus non sit ens reale docet multis in locis Aristote-

Marginalia: *Numerus nō est ens per se.* *1. Ratio.* *2. Ratio.* *3. Ratio.* *Numerus nō est ens reale.* *Obiectio.* *Solutio.*

stoteles. In prædicamentis scribit in partibus numeri esse ordinem, id autem fieri non potest, nisi quatenus ab intellectu percipitur. Octauo Metaphysices: Numerus inquit vnum non est, sed velut cumulus, aut si sit dicendum quidnam illud sit quod ipsum afficit vnum ex multis, ac si diceret: Nisi detur in numero vltima vnitas, quæ sit velut forma præcedentium, non fiet numerus vnum quid, id autem non fit nisi intellectu & satis imperfecte, hoc est, non ratione compositionis, sed solius ordinis qui mente colligitur. Tertio Physic. numerus est vna plura, quantam quædam. Est ergo numerus ens intellectus, non ens reale, non caussa efficiens, nō substantia, vt volunt Pythagorici, proptereaque nulla inest numeris agendi vis. Plato numeris multum tribuit, sed verisimile est (vt plerique sentiunt) eum non de materiali & vocali numero, sed de rationali & formali loquutum, & per numeros ipsas rerum naturalium formas substantiales intellexisse. Aristoteles dum libris de Cœlo ternarium naturæ legem dicit, non agnoscit eum numerum tanquā agentem caussam, sed (vt docti omnes interpretantur) legem ex causa manantem, aut caussæ iunctam cuius exemplo naturalia disponantur. Sunt enim mouentes omnes caussæ, certo præditæ numero, cuius ratione tanquam exemplari aliquo dispensantur, mouentur, gubernantur. Numerus ergo nihil agit, sed ratio numeri nobis incognita mira præstat. Septenarius quatenus numerus est, nullam efficiendi vim habet, sed eum sibi elegit numerum pro deliciis natura, eo mirum in modum oblectatur & gaudet, vnde fit vt septimo quoque die, mense & anno maximæ contingant mutationes. Cur autem eum numerum elegerit natura, pollicetur Hippoc. se aliquando demonstraturum, Nam ad finem libelli περὶ αἰῶνος hæc scribit, τὸ δὲ φύσεως τὴν ἀνάγκην, διότι ἐν ἑπτὰ τουτέων ἕκαστα διοικεῖται, ἐγὼ φράσω ἐν ἄλλοισιν, id est, Quamobrem au-

Auctoritates Aristotelis.

Platonis sententia explicatur.

Aristotelis locus de ternario explicatur.

tem & qua naturæ necessitate per septenariorum rationem singula hæc dispensentur alio loco aperiam, sed nunquam id præstat. Dicamus nos cum Theologis, Deum diei septimo benedixisse, eum filiis Israel tanquam celebratissimum commendasse, die septimo quieuisse ab operibus suis: vnde vulgatum illud. *Numero Deus impari gaudet.* Et antiquissimus ille vates Orpheus de septenario hæc cecinit:

Cur septimũ numerũ eligit natura.

Ἑβδόμην φίλησεν ἑκάεργος ἀπόλλων,

Ecce sagittifero pergrata est septima Phœbo.

Natura itaq; (quam ordinariam Dei potestatem, etiam mirus prædicat Hip. lib. de aeribus, locis & aquis) numerũ eum tanquam perfectissimum elegit, adeo vt conceptus, conformatio, motus, partus, vita, crises septenariis dispensentur, natura agente non numero.

Altera opinio eorum qui criticorum dierum causam ad Arithmeticam rationem referunt, eiusdemque confutatio.

Cap. IV.

SVnt ex Medicis docti quidam, qui criticorum dierum causam ad Arithmeticam compositionem referre conati sunt: Eorum hæc sunt præcipua fundamẽta, hæ hypotheses. Morbi acuti ad impares tendũt dierum numeros, & eos maxime, qui totius naturam induunt: Impares autem numeri qui totius naturam induunt, sunt septenarius & nouenarius. Nam cum numeri omnes denario claudantur, fit vt impares omnes qui denario continentur, vel ternarium, vel quinariũ, vel septenarium, vel nouenarium componant; At ternarius & quinarius nouenarii partes sunt: Supersunt ergo duo tantum, septenarius & nouenarius, ipsi nullos alios componentes. Acuti itaque morbi septenariis & nouenariis iudicabuntur. Partes porro numerorum de proximis suis totis indicant, sic Archite-

Opinio Perrerij. Hypotheses. Prima.

ctus ex fundamentis parietes, ex parietibus tecta colligit: Fit itaque vt tertius de quinto indicet & quintus de nono, Quartus autem de Octauo non indicabit in acutis, quia acuti imparibus exacebantur diebus, sed de septimo tantum, quia septenarii partes, in quas proxime resoluitur, sunt quatuor & tria, sed quaternarius propinquior est. Finita prima decade alteram rursum incipe, vel alterum quaternarium, senarium, octogenarium; Ita vndecimus criticus erit, quia quartus est à septimo decimusquartus omnium decernentium validissimus & perfectissimus, quia ab vtroque numero vim accipit. Est enim septenarius à septimo & à nouenario quintus, decimusoctauus criticus erit potius quam decimusseptimus, quia nonus est à nouenario, vigesimus primus etiam potius quam vigesimus de morbis discernit, quia septimus est à quartodecimo. Hæc criseon in morbis acutis est ratio. Morbi longi diebus mouentur paribus, iis præsertim qui totius naturam induunt: Sunt autem pares denario conclusi, quartus, sextus, octauus, decimus, de quibus indicabunt suæ partes, de octauo quartus, de decimo quintus, de sexto tertius, de quarto secundus. Ita philosophatur Augerius Ferrerius Medicus & Philosophus eximius. Sed quoniam noua hæc crisimorũ dierum ratio, Hippocraticę & veræ doctrinę splendorem obscurat, omnemq; decernentium dierũ κόσμον inuertit, eam in Lyceo Medico non admittimus. Nam nec tertius, nec quintus apud Hipp. vere sunt indices, sed intercalares tantum, nec quartus decimus omnium decernentium est validissimus. Septimum enim inter decretorios primum appellat Gal. δυνάμει καὶ ἀξιώματι, id est, viribus & dignitate. Nec octauumdecimum septimodecimo præferendum putamus, nec vigesimum primum vigesimo, vt iste contendit, ita enim vigesimusseptimus, trigesimusquartus, quadrage-

Morbi longi parib. diebus cur indicantur.

Conuellitur hæc opinio.

mus, sexagesimus, octogesimus, centesimus, nõ essent critici, quos tamen frequenter & perfecte decernere lib. 2. demonstrauimus & historiis quam plurimis illustrauimus. Valeat ergo Arithmetica hæc criticorum dierum demonstratio, maxime vero cum aliquã vim efficiendi tribuat numeris, qui cum sint quantitates & entia imperfecta, nihil quicquam agere apti natique sunt.

Opinio Astrologorum qui caussam salutaris & lethalis criseos referunt ad beneficos & maleficos Planetas.

CAP. V.

Astrologi (qui vulgo iudiciarii dicuntur) & Genethliaci fere omnes, non criseon modo, sed etiã euentuum omnium & humanarum actionum caussam, ad varios syderum aspectus, influxus coniunctiones referunt. *Ægyptiorũ opinio.* Primi omnium Ægyptii & Chaldæi Planetarum duo statuebant genera, Alios temperatos & salutares εὐκράτους καὶ ἀγαθοποιοὺς appellabant; Alios intemperatos maleficos, horribiles δυσκράτους καὶ κακοποιούς. Illos vulgus Astrologorum bonas fortunas vocat, quales sunt Iupiter, Sol, Venus, Mercurius: Hos malas fortunas, quales sunt Saturnus & Mars: si cum illis coniungatur Luna, fausti erunt & felices dies, si cũ his infausti & lethales. *Abrahami Auenesre authoritas.* Abrahamus Auenesre septem vult esse mundi gubernatores, qui per cœlos tanquam instrumenta oberrantes, coaceruatis stellarum omniũ influentiis, eas in hæc inferiora distribuunt: Eos reuera Medicos dici debere putat, quoniam ex iis sanitas aut mors. Mercurius ille ter maximus libello de decubitu infirmorum vim quandam inesse astris maleficã, quæ imperfectæ & lethalis criseωs caussa sit, apertissimis verbis declarat. *Mercurius trismegistus.* Medicus inquit, ægri decubitum explorare debet; Quod si horam qua ægrotare cœpit, exqui-

exquisite deprehẽdere nequeat, spectare debet, quomodo cœlum affectum sit, & ad quam stellarum luna rationem habeat oppositam scilicet, vel quadratam; Cum maleficis enim si conformetur noxium morbũ facit, cum beneficis salutarem. Ptolomeus primo quadripartiti: Erraticarum, ait, stellarum atque fixarum circumuolutio calores, ventos, niues in ambiente aere efficit. Idem centum sententiarum, cap. 6. Super ægrotis criticos dies inspice ac lunæ peragrationẽ in angulis figuræ sexdecim laterum; Vbi enim eos angulos bene affectos inueneris, bene erit languenti, contra male si afflictos inueris. Sexdecim porro angulorum, quidam sunt pleni, qui respondent diebus criticis radicalibus, & sunt quartus, octauus duodecim*, sextus decimus; Quidam semipleni qui respondent indicibus, & sunt secundus, sextus, decimus, quartusdecimus: Alii semidimidiati, qui respondent intercidentibus, & sunt tertius, septimus, vndecimus, quintusdecimus: Alii sunt vacui vt primus, quintus, nonus, tertiusdecimus. Tanta fuit quorundam Astrologorũ vanitas & superstitio, vt singulis planetis peculiares morbos designarint, Saturno quidem, quartanas febres, lepram, scirrhum, cancrum, strumas, maligna vlcera, incubum, melãcholiam, hepatis & lienis obstructiones, hæmorrhoides, varices, herniam, vteri præfocationem, Ioui cephalalgiam sanguineam, synochos, ephemeras febres, anginas, pleuritides, peripneumonias, phlegmones, apoplexiam. Marti tertianas febres, Hemitriteos, phrenitidem, maniam, hæmorrhagiam, choleram morbum, icterum, dysenteriam, erysipelata, exanthemata, herpetes, carbunculos. Soli febrem continuam, cordis palpitationem. Veneri œdemata, priapismum, satyriasin, gonorrhœam, imaginariã venerem, insaniam ex amore, morbum gallicum. Mercurio, vertiginem, tusses siccas, linguæ vitia. Lunæ epilepsiam, arthritidem, hydropem, Paralysin, Lethar-

Ptolomeus.

Morbi peculiares planetarum.

Saturni.

Iouis.

Martis.

Solis.

Lunæ.

Mercurij de morbis Planetarum opinio.

gum,coma,caron,catharrhum:Hoc idem voluit Hermes ille trismegistus. Qui,inquit sub Saturno & Mercurio decumbūt,tardi sunt & ad mouendos artus imbelles, frigidum sentiunt, lucem auersantur, crebra ducunt suspiria,mœticulosi sunt,vox illis acuta & exilis,paruus pulsus,respiratio minutula. Qui sub Marte & Sole decumbunt iracundi sunt,siticulosi, facies saturato rubore suffusa est,inordinati & inæquales pulsus lingua aspera,oculos huc illuc voluūt cum δυσφορίᾳ & anxitudine pene incredibili. Neque vero planetis tantum, sed etiam singulis Zodiaci signis peculiares morbos assignant Astrologi. Arietis apud eos morbi sunt,epilepsia,auriū,narium,oculorum,dentium,oris dolores,scabies,impetigo,pustulæ.Tauri,omnes colli & gutturis affectus,angina,scrophulæ.Geminorum morbi ex sanguine fiunt in manibus, brachiis & humeris. Cancri, pruritus, lepra, depilatio. Leonis, qui in corde & diaphragmate. Virginis qui in testibus & abdomine, atque ita de cæteris. E cœlo igitur dierum & horarum felicitatem ac infelicitatem deriuant Astrologi & Genethliaci, cœloque & Astris maleficam vim tribuunt. Superstitiosam hanc & vanitatis plenam opinionem , Medici quidam iudiciarii sequuti sunt, criseos salutaris, aut insidiosæ caussam ad benignum aut maleficum sydereum aspectum referentes. Itaque simul atque decumbere cœpit æger, planetarum influxus & quomodo affecta sint sydera intuentur. Ad huius falsi dogmatis confirmationem possumus grauissimorum Medicorum & Philosophorum, Hippocrat.scilicet,Platonis,Aristotelis, Gale. & aliorum auctoritates proferre;Hippoc.lib.de aeribus, locis & aquis hæc scriptis mandauit: Medicum astrorum exortus considerare oportet præcipue vero arcturi & Pleiadum occasum; Morbi enim in his maxime diebus perimunt homines: Sed & periculosissima sunt ambo solstitia, periculosum & æquinoctium vtrum-

Singulorum Zodiaci signorū morbi.

trumque; Itaq; neq; illis temporibus cathartica exhibere, neq; vrere, neq; secare oportet priusquam prætereant dies decem aut plures. Secundo libr. de Diæta: Astrorum ortus, eorundem occasus agnoscere Medicum oporte, vt inde mutationes totius mundi, ex quibus morbi hominibus oriuntur obseruet, & libello περὶ ἀρχῶν: De rebus sublimibus in cœlo non est institutum dicere, nisi quatenus ex iis sanitas & morbus, ex iis bonum & malum, ex iis vita & mors. Videtur itaq; Hippoc. cœlo & astris maleficam vim & quasi necessitatem tribuere. Nam primo de Diæta, omnia inquit eueniunt per cœlestem ac diuinam necessitatem & quæ volunt, & quæ nolunt, libr. de natura hominis ab eadem necessitate omnia contingunt. Hinc illud θεῖον in morbis lib. de aerib. locis & aquis & 1. progn. Hanc admirandi Hipp. sententiam sequutus videtur diuinus Plato cũ plerisq; in locis, tum vel maxime in Timæo: Suadet enim vt diligenter inspiciamus, quid ex vario astrorum occursu, circuitu, aspectu cuiq; nostrum euenturum sit. Astra namque alia frigus, alia calorem inducunt, & cuilibet animanti peculiare subest in cœlo astrum. Aristoteles libro de Cœlo, de ortu & interitu, de generatione animal. & meteor. Omnia hæc inferiora à superioribus pendere, esseque superiora inferioribus contigua apertissimis verbis declarat. Quin & primo politicorum Thaletem Milesium ex Astrorum obseruatione oleæ caritatem prænũtiasse scribit. Plinius cœlo & Astris maleficam vim tribuit, & quod commemorabile est, minimum animal formicam, siderum vim sentire. Marsilius Ficinus in qualibet stella dæmonem statuit. Ad siderum ergo infelicitatem crifeos lethalis caussam referunt Astrologi iudiciarii, & prout cœlestia illa corpora feliciter vel infeliciter affecta sunt ita & nos & actiones nostras aut damno aut commodo afficere volũt, ex eorũ aspectu triquetro (vt aiunt) quadrato, sextili, oppo-

sito, futura omnia prædici posse pertinaciter adstruũt, diem & horam cum suis minutis, quã æger laborare cœpit obseruant, erectaque eo momento figura cœli, æquatis quatuor cardinibus & positis suo loco planetis, locorum apheticorum conditionem speculantur dominiq; ascendentis & significatoris morbi sitũ & constitutionem, sumtoque inde iudicio ægritudinẽ lethalem aut salutarem, diuturnam aut breuem vaticinantur. Quæ an vera sint ad Lydium (vt aiunt) lapidem & veritatis libellam nunc reuocare placet.

Conuellitur hæc Astrologorum opinio, & demonstratur cælo atque Astris nullam inesse vim maleficam, nec diuinatrici Astrologiæ credendum.

CAP. VI.

Præclarũ Catonis dictũ.

QVod olim de Aruspicibus Cato, id ego de iudiciariis & diuinatoribus Medicis dicere possum. Mirabatur ille, quod non rideret Aruspex, Aruspicem cum vidisset. Quota enim quæque res euenit prædicta ab his? aut si euenit quippiam, quid afferri potest cur non casu id contigerit? Non minor est diuinatricis Astrologiæ quam Aruspicinæ vanitas. Quam multa (inquit Tullius 2. de Diuinatione) ego Pompeio, quam multa Crasso, quam multa ipsi Cæsari à Chaldæis dicta memini, neminem eorum, nisi senectute, nisi domi, nisi cum claritate esse moriturum, vt mihi permirum videatur, quemquam exstare, qui etiã nunc credat iis, quorũ prædicta quotidie videat re & euentis refelli. Diuinatricem eam Astrologiam Philosophi omnes, Pythagoras, Democritus, Plato, Panætius Stoicus, Archelaus, Aristoteles & neglexerunt & repudiarunt: vana enim sunt ridicula & debilissima eius artis fundamenta. Ex astrorum quippe aspectu, humanæ vitæ casus & crises omnes præuideri posse impuden-

dentissime iactitant, proptereaq; natalitia cuiusque astra obseruanda esse medico: Quin & astra necessario in nos agere contendunt, eorumq; alia beneficia, alia malefica esse volunt, quæ singula absurdissima esse, ne dum veritatis pallio velata ratione & sensu (certissimis rerum omnium κριτηρίοις) demonstrare aggredior. Atque vt sigillatim singula persequar, Quomodo ex stellarum aspectu morbi euentus & humanæ vitæ casus præuideri possunt, cum incognitæ sint astrorum omnium vires? stellarum quippe infinitus est numerus & magnitudo pene incredibilis. An non per stellarum incognitarum influxum, aliarum, quæ cognitæ sunt, effectus, aut impediri, aut variari poterunt? vana igitur & incerta erit prædictio. Scio quid respondeant Astrologi, se longa annorum obseruatione rerum statos & definitos euentus millies comprobasse. Sed an ignorant, quod naturæ genius Aristoteles prodidit, motus cœli esse incommensurabiles eandemq; cœli faciem, eundem stellarum positum sæpe euenire non posse, vt vix liceat homini semel in vita eandem cœli totius faciem intueri? Iam vero natalitia cuiusque astra obseruare qui prodest, cum in conceptu potius & conformatione partium beneficam aut maleficam vim, si quam habeant, impertiãtur planetæ? plus enim in conceptu quã in partu ponderis esse fatetur Ptolomæus: At quis horam conceptus & conformationis explorare poterit? Solus (ait Galen. libello an omnes particulę simul fiant) qui fœtum plasmauit nouit creator. Potestne eo momento, quo decumbere incipit æger, siderum omniũ aspectus, influxus, conuersiones obseruare medicus (cum & densissimæ sæpe obseruẽtur nubes) & ita rapidus sit stellarum motus, vt cõstellatio prius transuolet, quã à nobis deprehendi queat? Sed demus, stellarum omnium vires illis esse cognitas, & primam decubitus horam, imo & momentum, poterit ne ex eo aspectu crisis totiusque morbi euentus

Ratio I. *Responsum Astrologorũ* *Secunda.* *Tertia.* *Quarta.*

præsentiri? Cœlum apud Philosophos vniuersalis est caussa, cuius vis licet infinita sit, per particulares tamẽ caussas & elementares determinatur. Sol nunquam sine homine hominem generat, requiritur ad effectum productionem agens particulare, & certa quædã materiæ dispositio, quæ vniuersalis illius agentis vires immutat, euertit, alterat. Non ergo ad criseon præsentionem astra tantum spectare debet Medicus, sed peculiares caussas, ægrotantis quippe naturam, temperiem, morbi ideam, magnitudinem, mores & motus. Sic nauium periti gubernatores, non ex Ioue, Saturno aut Marte imminentes tempestates præuident, sed ex aere, ventis, nubibus, sic rustici & agricolæ non à stellis, sed ab aere aeris dispositiones agnoscunt. Vt ergo aerem illi ex aere: ita Medici ægri salutem & perniciẽ ex ægro, id est, iis quæ in ægrotante apparent, non ex

Quinta. cœlo & astris præuidere debent. Præterea si varius ille stellarum influxus & aspectus sola statuatur criseon & criticorum dierũ caussa: Ergo qui sub eodem aspectu & eadem hora decumbent, eodem omnes modo iudicabuntur: At obseruatum est eodem momento ægrotasse quam plurimos, eorũ tamen alios interiisse, alios superstites euasisse. Quã multi (inquit Phauorin' apud Gell.) omnis ætatis, sexus, sub diuersis stellarum motibus nati, eadem in naui fluctu, obruti eodẽ genere mortis eodemq; ictu temporis interierũt: Quod sane nunq̃ euenerit, si momenta nascendi singulis attri-

Sexta. buta, suas vnũ quodq; leges haberent. Quid? an nõ gemellorum conceptus, conformatio, partus, eadẽ hora, & sub eodẽ aspectu perficiuntur? At dissimiles eorum mores, affectus, casus sepe obseruamus. Proclus & Euristhenes Reges Lacedæmoniorum, fratres fuerũt gemini, eorum tamen & exitus vitæ dissimilis, & rerum gestarum gloria dispar fuit. Vana igitur & incerta ad morborũ prognosin ea stellarum cõtemplatio. Impiũ vero & Christiano indignum, quod diuinatrix hæc Astrolo-

ſtrologia contendit, agere in nos cœleſtia corpora neceſſario, Sapiens enim (vt ſacræ teſtantur paginæ) dominabitur aſtris, & vt iam demonſtrauimus vniuerſalis cauſſa non agit, niſi pro diſpoſitione particularis. Proferam Bardezanes Syri, non inelegans contra iſtos ſtellarum influxus & neceſſitatem argumentũ. Apud Seras (ait) lex eſt prohibens occidere, fornicari & adorare ſimulacra, vnde in illa regione nullum templũ conſpicitur, nulla mulier meretrix, nulla adultera, nemo homicida, nec voluntatem alicuius illorum ardentiſſima ſtella Martis in medio cœli conſtituta ad cædem hominis coegit, nec Venus Marti coniuncta vt alienam quiſpiam ſollicitaret vxorem potuit efficere; Atqui ſingulis etiam apud eos diebus, in medium cœli, Martem peruenire neceſſe eſt, & in tanta regione ſingulis horis naſci homines non eſſe negandum. Itaq; nec natalitia ſidera, nolentes Seras ad homicidium compellunt, aut Brachmanas ad eſum carnium; Nec Perſas à ſceleratis nuptiis remouent, nec Medos prohibent vita defunctos canibus exponere, nec Parthos multas ducere vxores: Singulæ namque gentes vt volũt & quando volunt libertate ſua vtuntur, legibus moribuſq; obedientes. Socrates ſapientia clarus, illud quicquid eſſet, non natalitiis ſideribus ſed aſſiſtenti numini acceptũ referebat. Iſocrates, cum ei filiũ exhiberet quidam, & quæreret quid ei neceſſarium arbitraretur, *δεῖ ἐουγξαφει διόυ καὶ νου*, id eſt, penna opus eſſe (Reſpondit) & mente. Nullam ergo neceſſitatem habent aſtra, nec agunt in nos, niſi vt cauſſæ vniuerſales. Quod vero Aſtra quædam benefica, quædam malefica eſſe volunt & commentitium id credimus, & erroris ac vanitatis plenum. Nunquam mors à cœlo, ſed à materia elementari cum vitio proprio, nunquam inferiorum corporum tumult' à cœlo ſunt, ſed à materiæ motibus inordinatis, cœleſtis harmoniæ legibus nõ obſequentibus. Quęcunq; in

Aſtra nullã habent neceſſitatem in homines.

Elegans argumentum Bardezanes.

Iſocratis dictum.

Aſtra nõ eſſe malefica.

ſublunari regione contingunt mala, tumultuantis potius & deficientis materiæ opera ſint, quã benigni cœli. In cœleſti illa harmonia, quæ ex luminum omnium conſpiratione reſultat, omnia perpetuo conſonãt, per eam nihil in ſublunari mundo vnquã diſſonat: quod ſi aſperum & diſcors quidpiam audiatur, id ad cœli tactũ referri nõ debet, ſed ad quatuor iſtas ſublunaris cytharæ chordas. Qui cœlo maleficam vim tribuit, qui ſtellis morborum cauſas aſſignat, nõ minus reprehenſione dignus eſt, quã qui naturam corpus noſtrũ diſpenſantem morborũ cauſam agnoſcit: At hęc ipſa morborũ eſt medicatrix Hipp. in epid. Furor eſt benignã cœli virtuté maleficii accuſare, Non fiunt (ait Philoſophus) mſtõra, facultatis informantis errore, ſed materiæ ſolius, quæ qualitate aut quantitate peccat vitio, cur ergo cœli virtutem ſeminis facultate nobiliorem & diuiniorem damnabimus? Ceterum quas illi planetis elementares qualitates aſſignant, vt hic frigidus ſit, ille calidus, hic ſiccus, ille humidus, ſi non actu, ſaltem effectu, eas non agnoſcimus. Vt enim aſtra omnia lucida ſunt, ita omnia calefacere neceſſe eſt; lux quippe omnis apud Philoſophos calefacit: At ſiderum omniũ vna eſt eademq; lucis origo. Sic in plenilunio noctes ſunt calidiores, quia lumen ampliſſimum. Hoc cum viderent Aſtrologi, ad influentias recurrere, & in ſtellis præter lumen, influentiam agnoſcere coacti fuerũt, ſic Saturnum per lucem calefacere quidem, ſed per influentiam refrigerare volunt: ita duplicem in qualibet ſtella facultatem ineſſe putant, Alteram communem, quæ eſt vis illuminandi & calefaciendi; Alteram propriam quæ eſt ab influentia, vt in Saturno refrigerandi. Quæ quam ſint abſona quis non videt? Non ſunt in vno eodemque ſubiecto duæ facultates contrariæ. In heterogeneis corporibus diuerſæ nonnunquam facultates comperiuntur, ſed in homogeneis nunquam: At aſtra vnius ſunt naturæ & ſimpliciſſima

Aſtra omnia calefacere.

ma corpora benigna & prospera omnia, nũquam per se malefica. Si enim (vt notat Gellius ex Phauorino) mortis hominum rerumq; humanarum omniũ tempus, ratio & caussa in cœlo & apud stellas forent, quid de muscis, aut vermiculis, aut echinis multisq; aliis minutissimis terræ marisq; animantibus dicerent Astrologi: an ista quoque iisdem quibus homines legibus nascerentur, iisdemq; itidem exstinguerentur, vt aut ranunculis quoque & culicibus nascendi fata sint de cœlestium siderum moribus attributa: aut si id non putarent, nulla ratio videretur cur ea siderum vis in hominibus valeret, si deficeret in cæteris. Quæ autem in aduersam partem allatæ sunt Hippoc. auctoritates, cœlum in hæc inferiora agere & mutationum omnium causam esse vniuersalem conficiunt tantum. Quod etiam voluit Aristot. dum cœlum inferioribus his esse contiguum non mathematico sed physico cõtactu scribit. Agere autem cœlestia omnia in hęc inferiora motu tantum & lumine existimauit idem Philosophus, vnde fit vt in æquinoctiis, & solstitiis ob aeris alterationem, cathartica exhibere, secare aut vrere vetet Hippoc. & aphor. 5. sect. 4. Sub cane & ante canem difficiles velit esse purgationes. Illud autem Hippocr. θεῖον τι referunt omnes non ad cœli sed aeris constitutionem. Explodatur ergo vetus illud Astrologorum dogma, & astris benigna tantum nõ malefica vis concedatur. Exsibiletur è Christianorum cœtu diuinatrix illa Astrologia, quam D. Basilius vanitatem appellat occupatissimam, Ambrosius inutilem & impossibilẽ, Cyprianus vanam, falsam, ridiculã. Aut enim aduersa euentura dicunt hi, aut prospera: si prospera, & fallũt, miser fies frustra exspectando: si aduersa dicunt & mentiuntur, miser fies frustra timendo. Si vera respondent, eaq; sunt non prospera, iam inde ex animo miser fies, antequam è fato fias. Si felicia promittunt eaque euentura sunt, tum plane duo erunt incommoda.

Reiicienda Astrologia diuinatrix.

Elegans contra diuinatores argumentum.

Nam & exspectatione suspensum fatigabit, & futuri gaudii fructum spes tibi iam deflorauerit. Nullo igitur pacto vtendum est istiusmodi hominibus res futuras præsagientibus. Neque iudiciariis his medicis fides adhibenda, qui ex syderum solo aspectu crises totumque morbi euentum tuto præsentiri posse impudentissime iactitant.

Altera Astrologorum & Medicorum quorundam opinio, qui criticorum dierum causam ad solam Lunam referunt.

Cap. VII.

Maximæ sunt siderum omnium & cœlestiũ corporum in hæc inferiora vires, sed Soli ac Lunæ principatus omnino deferendus est. Sunt duo hæc vniuersi lumina & fulgentia sidera, Alterum maius, alterum minus. Sol annos Luna menses regit. Solem itaque diuturnis, Lunam acutis morbis præesse volũt quidam. Sol vt quatuor anni temporum, veris, æstatis, autumni, hyemis auctor est: Ita humores quatuor singulis tempestatibus immutat, propterea scripsit Hippoc. lib. de natura hominis, morbos qui non diebus, sed mensibus mouentur, æstiuos quidem hyeme, hybernos vero æstate finiri. Solis mirabiles sunt, & pene diuini effectus, vnde Deus olim & creditus, & habitus. Heraclito fons dicitur cœlestis lucis, Tullio dux & moderator reliquorum Luminũ, Quibusdam cor mundi, Aristoteles stellam appellat salutarem, prosperã, & γεννητικὴν, quod rerum omnium sit procreatrix & parens: Eius enim calore viuifico vniuersa exhilarantur, ac vigent, arbusta gemmas trudunt, terrã floribus redimitur, animalia cuncta amoris stimulis incitantur, in amplexus venereos ruunt ac vberrimo fœtu syluas, terram, mariaque frequentãt, nihil denique in sublu-

Solis effectus mirabiles.

ſublunari hoc mundo eſt ferax, niſi vis illa præpotens Solis fœcunditatem largiatur. Lunæ autẽ μεγάλα ſunt (inquit Galenus capit. 2. libr. 3. de diebus decretoriis) τὰ ἔργα περὶ τὴν ἐν τῷδ' οὐσίαν, ἀλλὰ τῶν ἡλίου δεύτερα, id eſt, magnæ ſunt in hæc inferiora vires & effectus varii, ſed qui tamen Solis effectibus cedant & ſecundas teneant. Hæc humorum eſt concicatrix & motrix. Hæc in humida omnia corpora habet imperium. Luna (inquit) Lucilius alit oſtrea, implet & echinos murib⁹, fibras & pecu addit, Sola omnium capitatarũ cœpa luna ſeneſcente augetur, iuueneſcẽte flacceſcit, quaſi ſideris curſum peroſa. Hæc terras ſaturat (ait Plinius) accedenſq; corpora implet, abſcedens inanit, Luna plena cancri pingueſcunt, patet etiam ſanguinem hominum cum eius lumine augeri ac minui, frondes quoque ac pabula ſentire ea omnia eadem penetrante vi. Hæc menſibus præeſt, vnde illud Ouidii:

Luna Vires.

Luna imperiũ in humida corpora.

Luna regit menſes, huius quoq; tempora menſis
Finit, &c.

Qua ratione lunam μήνην antiquitus dictam notat Diodorus Siculus, & ab eo nomine μῆνα, id eſt, menſem deriuari, Eam Philo ὑπηρέτιν καὶ διάδοχον ἡλίου, Solis miniſtram & ſucceſſorem vocat. Maxime ſunt igitur Lunæ in hæc inferiora vires, Ipſa, vt ſcribit Gale. cap. 2. lib. 3. de diebus decretoriis, iis quæ oriuntur è terra dat incrementum, animantia ſaginat, menſtrua ſtato tempore mulieribus ſollicitat, morbo comitiali laborantium circuitibus auxiliatur. Hæc autem omnia pręſtat & motu ſuo, & lumine. Lumen à ſuperioribus omnibus, ſed præſertim à ſole mutuatur, hinc variæ apparent nobis Lunæ ad Solem accedentis, vel recedentis formæ, configurationes, ſchematiſmi, φάσεις dicunt Græci. Prima Lunæ mutatio nihil fere luminis eiaculatur: fit autem cum gradibus quindecim à Sole abeſt, vocatur hic Lunæ affectus σύνοδος, id eſt, tempus coitus & coniunctionis Lunæ cum Sole, ab

Luna Vim omnem à Sole accipit.

Luna configurationes varia.

Prima. aliis interlunium, nouilunium, intermenstruũ, Luna
Secunda. silens. Durat fere trium dierum spatio. Quarto die è coitu Solis egressa, liberam faciem quasi pudore suffusa non audet ostentare, sed falcatam tantum, tuncq; μηνοειδὴς nuncupatur, distat à Sole quadraginta quin-
Tertia. que gradibus. A quarto ad septimum sensim incrementum capit, tumque dimidiatam faciem ostendit, διχότομος, id est, in duas æquales partes dissecta dicitur, aut ἡμίτομος, quia mediũ iam inter à nouilunio ad plenilunium exegit, nonaginta gradibus abest à Sole. Vn-
Quarta. decimo die tota propemodum est illustrata, portione tantũ exili remanente, vnde ἀμφίκυρτος, id est, vtrinq; gibba & curua dicitur; Distat tunc temporis centũ tri-
Quinta. ginta quinq; gradibus à Sole. Tandem decimoquarto die perfecte & vndiquaq; illustrata, liberam plenamq; faciem ostendat πανσέληνος appellatur. Ita ergo se habent Lunę à coitu Solis ad plenilunium vicissitudines. Rursum vbi post plenilunium & rutilantem illũ splendorem ad Solis congressum properat, totidem nobis
Sexta. ostendit schematismos: Nam quarta sequenti die fit ἀμφίκυρτος vt erat vndecimo, deinde tertio septenario
Septima. διχότομος, postea μηνοειδὴς: Tandem donec cum Sole
Octaua. rursum congrediatur sensim decrescit & velut abdita
Nona. lumen suum non impertitur. Quemadmodum porro Luna crescente augentur omnia, vt in animalium cerebellis, ossium medullis, ostreis cernere est: ita eius abeunte lumine exarescunt inferiorũ corporũ humores. Cum igitur per quaternarios & septenarios Luna moueatur, crises quaternariis & septenariis cõtingere
Opposita. volunt Astrologi. Hæc enim à prima accessione ad op-
Quadrangula. posita quadrangula, aut quadrangulorum media loca defertur, insignes parit alterationes, in quadrangulis septimo die magna fit agitatio, in quadrangulorũ mediis vt quarto die, non ita vehemens. At in oppositionibus maxima commotio excitari solet, quia Luna & signa, tum radiis, tum qualitatibus sese mutuo oppugnant.

gnant. Ex quibus colligunt Aſtrologi, quadrangulorũ media quæ quarto die contingunt, exiguam habere vim decernendi, ſed indicandi maximam, quadrangulis maiorem vim ineſſe, oppoſitionibus vero multo maiorem. Si (aiunt) exempli gratia ægrotare ceperit quis, Luna arietem occupante, ſeptimo ſequenti die maximas alterationes patietur, quia eo die Luna cancrum ſignũ frigidum & humidum arieti calido & ſicco contrarium tenet. Sunt ex Aſtrologis quidam, qui Lunam non ſolum pro variis ad Solem & duodecim ſigna Zodiaci ſchematiſmis, mutationes inſignes in his inferioribus excitare volunt, ſed etiam pro diuerſo eius motu & poſitu ad alios planetas, tũ ad ſtellas fixas res mirabiles facere contendũt. Itaq; Lunam in principio ægritudinis cum malefico aliquo planeta coeuntem, aut in eius quadrato, vel oppoſito exiſtentem maximas alterationes producere cum ad hoſtiles alios aſpectus peruenerit, ſiue decretorio ſiue non decretorio die id contingat. Hæc de Lunæ viribus & imperio prædicant Aſtrologi. Quibus aliqua ex parte videtur aſſentiri Galenus vt proprio capite demonſtrabitur. *Opinio quorundã Aſtrologorum.*

Conuellitur ea Aſtrologorum opinio & demonſtratur, Lunam ſolam per ſe criticorum dierum cauſam non eſſe.

Cap. VIII.

Criſes in humorales tantũ morbos cadere omnibus, vt opinor eſt, exploratũ: Lunam vero in humida omnia corpora imperium aliquod habere experientia ipſa fidem facit. Non tamen propterea criticorum dierum hanc vnicam & ſolam cauſſam (vt ſentiunt Aſtrologi) eſſe volumus, his perſuaſi rationibus. Criſis motus eſt humorum, fitque vt iam ex Galeno annotauimus, τῆς φύσεως διαχρινούσης ἀπὸ τῶν *Ratio 1.*

χεῖς τῶν τὰ μοχθηρὰ καὶ παρασκευασάσης πρὸς τὴν ἔκκρισιν, id est, natura secernente humores noxios à bonis eosque ad excretionem præparante. Si Luna motum hūc facit, aut à se vim eam mouendi habet, aut ab alio, vt aspectu, reflexione, lumine, quadratura, oppositione: Si à se, non magis septima die mouebit quam octaua, quæ enim primo & per se insunt (ait Philosophus) semper insunt: si ab alio vt oppositione & quadratura, tunc solum mouebit Luna, cum in eo erit aspectu aut loco; At decumbat hodie Socrates, cras Plato, vterque septimo iudicabitur, cum tamen in eodem aspectu Luna non sit. Obseruauit Gale. cap. 7. lib. 2. de diebus Decretoriis, se plures quam quadringentos homines acuto morbo laborantes æstate vnica, septimo die perfecte iudicatos vidisse, non tamen omnes eadem die & sub eodem aspectu ægrotare cœperunt. Præterea si Luna criticorum dierum caussa statuatur, vim eam aut à Sole accipiet, aut à signis Zodiaci; Galen. enim 3. de diebus decretoriis duplicem tantum Lunæ influxum agnouit, alterum à Sole, alterum à signis obliqui orbis, quæ motu proprio singulis mensibus permeat. Si à Sole vim eam decernendi accipit Luna; Ergo ij tantum morbi septimo die iudicabuntur, qui nos in nouilunio aggredientur. Nam alioqui, nec diei septimæ Luna dimidia, nec quartædecimæ plena respondebit, in quibus quadrangularis & aduersa Solis configuratio ciet humores. Si à signis Zodiaci, ergo & sextus dies & decimustertius erunt perfecte critici: Nam cum inferiora permeans epicycli velocius fertur Luna, sexta die ad quadrata signa pertingit, & interdum tertiadecima ad opposita, cum vero superiora permeans tardius circumfertur sæpe octaua vel nona in quadrangulari apparet loco; Cum ergo Luna omnes quartas motiones & circuitus æquales non sortiatur, non potest quartanæ aut septimanæ criseos caussa ad vnicam & solam

Secunda.

ſolam Lunam referri. Iam vero quomodo ſola Luna criticorum dierum cauſſa ſtatui poterit, cum poſt vigeſimum diem ſeptenarii omnes ad quadrageſimum ſint critici, vt vigeſimusſeptimus trigeſimusquartus, quadrageſimus, pereatq; quaternionum vis, poſt quadrageſimum vero vicenarii ſoli ad centeſimum vſque decernant, vt ſexageſimus, octogeſimus, centeſimus, pereatq; ſeptenariorum vis? Sed & ſi Luna ideo tantũ criſes per quaternarios & ſeptenarios molitur, quia Lunæ motus per quadras & ſeptimanas perficitur, cur non ſimiles in animalium generatione, conceptu, vita, nutritione, actione producit effectus? At quis vnquam obſeruauit ſeptimo quoq; die ventriculũ perfectius coquere, ſemen in vterum iniectum validius eſſe, cæteraq; naturæ opera die ſeptima felicius aut infelicius edi? Si in ſolis morbis ſeptenarios hos Lunæ motus vim ſuam exſerere putas, mirum profecto erit cœli quartas tam anguſtis arctare cancellis. Proferam hic elegans Fracaſtorii argumentum. Certiſſimum eſt, actionẽ omnem non niſi contactu fieri. Cœli cõtactus mathematicus non eſt ſed Phyſicus; Emittitur ergo à cœlo quidpiam, non corporeũ, minueretur enim ſenſim, ſed ſpirituale, qualitas quippe contrario carens, quæ ideo momento diffunditur, vt lumen: Qualitas hæc ſpiritualis aut primas producit qualitates, vt lux calorem, aut vim aliquam fugandi, trahendi, non ab hac vi criſes fiunt, cum in indiuiduis hæc omnia inſint magis ꝓprie; Ergo à cœleſti lumine: At lumen nõ alia die magis calorem ſuggerit quam alia, niſi quo plus ad terram reflectit, quod in Sole quidem accidit, quanto aut propinquior, aut directior eſt: In Luna vero quando plus luminis à Sole accipit, accipit autem plus, quo magis ab eo remouetur: Quare cum octaua die magis recedat, quam ſeptima, pluſque luminis & caloris impertiatur, octaua erit potius critica quam ſeptima. Poſtremo ſi luna ideo criticorum dierum ſtatua-

Tertia. *Quarta.* *Quinta.* *Sexta.*

tur caussa, quia per quadras & septimanas mouetur, necesse erit semper quadras & septimanas Lunæ cum morbi quaternionibus & septenariis concurrere: At rarissime contingit vt septenarii morborum dies cum septenariis Lunæ coincidant, estque perpetuæ veritatis septenarios omnes perfecte decernere. Non potest igitur Sola Luna proxima & immediata criticorum dierum caussa statui. Eius maximas in hæc inferiora vires non negamus, sed quicquid præstat, id Lumini tantum & motui referendum putamus. Quod enim crescentis Lunæ tempus plantationi sit opportunum, id ideo contingit, quia largiore semina humore cibata velocius adolescunt, decrescentis vero Lunæ tempus cedendis arboribus ideo est commodũ, quia tunc luna siccior. Laudat Hesiodus nonam Lunæ diem arboribus conserendis & decimamtertiam, quia insita vis radicibus pleniore iam lumine spargitur, decimã-sextam negat idoneam plantationi, quia deficiens lumen germina satis non euocet. Sunt ergo omnes Lunæ effectus à lumine: At lumen criticorum dierũ proxima & immediata caussa esse non potest.

Noua opinio Fracastorii, qui dierum criticorum caussam refert ad motum humoris melancholici.

Cap. IX.

Doctissimus Fracastorius libello de caussis criticorũ dierum, nouam & inauditam crisimorum dierum rationem commentus est. Refert omnia ad motũ humoris melancholici, cuius cũ hæc sic proprietas, vt quarto quoq; die moueatur, quaternarios omnes ideo criticos esse putat. Sunt autem eius opinionis hæc præcipua fundamenta. Raro contingit vt transeunte in humores vitio aliquo, vnus tantũ humor corripiatur: Nam vt plurimum vel duo, vel plures vitiũ idem con-

Fundamẽta Fracastorij.

concipiũt,aut ſimul,aut poſt. Quippe in ea ſanguinis maſſa, quæ intra venas continetur, confuſi cõmixtiq; ſunt & reliqui vocati humores,bilis,pituita & melancholia, ſed ita vt partim actu, partim potentia in ea maſſa ſint,potentia quidem,quia ad minimas & indiuiſibiles particulas rẽdacti ſunt,actu vero quia proprii generis rationẽ habent:Ob eam igitur confuſionẽ tato fit vt labes vnius alteri non cõmunicetur. Dũ vero putreſcere incipit humor,fit ſtatim eius ſecretio,naturæ ſolius vi,deinde excretio: Humor qui ſecernitur ſi ſimplex ſit,neq; alio adulteratus, criſin nullã efficiet, ſed paroxyſmũ tantum, quotidianũ quidẽ, ſi pituitoſus ſit,tertianũ,ſi bilioſus,quartanum, ſi melancholicus. Quod ſi permixti ſint & confuſi humores, nunc omnes ſimul mouebuntur,nunc vnicus tantum,nunc duo,vnde dierũ alij placidiſſimi,alii acerbiores, alii acerbiſſimi erũt.Placidiſſimi illi ſunt, in quib. nulli humores mouẽtur, acerbiores,in quib. vnus,acerbiſſimi in quib. omnes,& hi ad criſes ſunt aptiſſimi, quia magis irritatur natura, à quo ſtimulo fiunt criſes. *Primum.*

Porro quoniam nec criſis fit niſi digeſto præparatoque humore,perfecta autem abſolutaq; digeſtio non eſt,donec quod craſſius eſt ac ſegnius digeſtum ipſum ſit,craſſior vero & ſegnior omnibus eſt melancholia: Inde fit vt potiſſimum circa melancholiæ & motus & digeſtiones attendantur criſes. Fit autem melancholiæ motus per quaternarium : Fient igitur criſes per quaternarium melancholiæ circuitum.Demus exempli gratia bilem in aliquo ægrotante peccare, eamque cum pauca pituita & melancholico humore permiſtã eſſe,ſimulatque putreſcere incipiet bilis, reliquos etiam inquinabit humores, itaque grauis erit primus ille paroxyſmus. Secunda dies quietiſſima redibit, in qua nullus humorum fiet motus, ac tertia paroxyſmũ quidem bilis ſentiet, criſin tamen non faciet, tum quia ſtimulus nondum maximus, tum quia totum *Secundum.*

nondum digestum est: Quarta autem dies motum habebit melancholiæ, sed latentiorem, quia non multũ est quod tunc mouetur de melancholia, partim quidem quia sub peccabat solũ, partim quia putrefactio eius quodammodo pendet à bile, qua cessante in die quarta, aliquem quidem motum dat melancholia, ob concepta putrefactionis semina, sed paruum & latentẽ, quia origo & fomes putrefactionis quiescit. Quinta, bilis motum videbit: sexta nullius: at vero septima acerbissimum omniũ paroxysmum apportabit, concurrentibus simul humoribus omnibus qui peccabãt, ac largius melancholia, quoniam ex alterius contagione & impulsu non parum motionis recipit: Qua die quoniam & digesta fuit melancholia (fuerat enim subtilis & pauca, nata cito terminum recipere) cõtinget crisis: stimulus enim acerbissimus in ea fit & totum digestum est, in aliis autem diebus aut stimulus abfuit, aut digestio.

Tertium. Cæterum cum melancholiæ modi & conditiones multiplices sint (sæpe enim pauca est, sæpe multa: interdum crassior, interdum tenuior, modo tenacior, modo soluta magis, modo calidior, modo frigidior) ex hac diuersitate fit, vt putrescẽte cholera, quandoq; simul & eadem die computrescat melancholia, modo in initio paroxysmi, modo in medio, modo in fine: interdum non simul & eadem die sed secunda tantum: interdum & tertia solum fortasse & quarta tantum. In acutis morbis prima die motus fit vtrisque humoris, quia acuti morbi à tenuiori & pauca & calidiori materia fiunt: In tardis autem & diuturnis, quorum materia frigida est, crassa & tenax, moueri melancholiam accidit non nisi die tertia: quod si materia crassissima sit, fortasse non nisi quarta: In medioeribus autem morbis, quorum materia media est quantitate, qualitate & crassitie, die secunda moueri incipiet, & cõputrescere melancholicus humor. Ex diuerso itaq; melan-

melancholici humoris motu diuersæ contingunt crises & tres eorum ordines statui possunt. Nam si prima die cum cholera simul & melancholia commoueatur (vtar verbis Fracastorii) quod in acutis fit morbis, quartanariæ periodi erunt 4.7.10.13. raro enim vltra hos protenditur status in acutis. Si extreme peracutus sit morbus crisis in quartum diem cadit, quia materia paucissima est, subtilissima & feruens: si acutus segnior ad decimumtertium diem prorogabitur, si medius inter extreme peracutos & acutos mitiores, septimo die iudicabitur, atque hic primus erit criticorum dierum ordo. Secundus ita numerari debet. Si nō prima die, sed secunda solum motum dederit melancholia, quod in mediocribus morbis accidit, tum quaternariæ periodi erunt 2.5.8.11.14.17.20. vltra autem rarissime in mediocribus producitur status, sed 11.14.17.& 20. maxime erunt critici. At si tertia solum die motum recipiat melancholia, quod in chronicis morbis fit, in quibus crassa valde, & tenax, & multa materia est, periodi quidem erunt 3.6.9.12.15.18.21.24.27.30. raro autē vltra contingunt crises. Maxime autem criticus horum erit vigesimusprimus, mox vigesimusseptimus, mox quintusdecimus. Si enim materia crassa quidem ac tenax sit, pauca autem in eo genere ad quartum decimum status erit, si vero crassa ac valde multa ad 27. si vero in eo genere mediocris ad vigesimumprimum. Hæc noua est Fracastorii de dieb. decretoriis opinio satis meo iudicio implicata, quam acutis & necessariis argumentis conuellit eleganter Ferrerius libello quem edidit de diebus decretoriis.

Tres ordines dierū criticorum.

Primus.

Secundus.

Tertius.

Conclusio Fracastorij.

Conuellitur opinio Fracastorii.

Cap. X.

Mirum est eximium hunc Philosophum in stabiliendis nouę suę opinionis fundamētis ita mi-

fere allucinatum fuisse, vt infinitos laqueos non præuiderit, quibus se irretiri mox sentiet. Nam cum ad venationem causarum duo sint tantum canes, ratio & experientia. Quæcunq; à Fracastorio de diebus criticis proponuntur, rationi & experientiæ omnino aduersarii æquus veritatis iudex æstimauit. Obseruatum est longa experientià, dierum alios esse vere criticos & principes, tales sunt septimus, quartusdecimus, vigesimus: Alios indices, eiusmodi sunt quartus, vndecim⁹, septimusdecimus. Alios intercidentes quales sunt tertius, quintus, nonus, tertiusdecimus, nonusdecimus. Hoc primus omnium admirandus Hippocrat. prodidit, Hoc voluerunt Heraclides, Archigenes, Philotimus, Hoc millies mille in locis scriptum testatumque reliquit Galen. At noua hæc opinio, omnẽ veteris doctrinæ auctoritatem erroris insimulat, dum nouũ criticorum dierum ordinem comminiscitur: Tres enim eorum statuit ordines. Primi ordinis sunt 4.7.10.13. 16.19.22.25.28. Secundi 5.8.11.14.17.20. Tertii 6.9. 12.15.18.21.24.27.30. Quis quæso decimum diem, decimumsextũ & decimumnonũ inter vere decretorios & primi ordinis vnquã obseruauit? Quis octauũ & decimumquartũ eiusdem esse ordinis vnquẽ expert⁹ est? *Impugnatio prima.* Quis veterum vigesimumsecundum, vigesimũoctauũ decernere vnquam voluit? Experientiæ ergo & veterum omnium auctoritati aduersatur noua hæc criticorum dierum confusio. Sed & rationi quoq; pugnantia profert Fracastorius. *Impugnatio secunda.* Primum enim pro rato id adstruit crises in eos tantum morbos cadere, quorũ materia intra venas continetur: Quod quam sit absurdũ quis non videt? Partium omnium phlegmone, aut alia inflammatione obsessarum materia putrescens extra venas est: At in illis inflammationibus criticos dies & peculiares crises obseruauit Hippoc. & nos medicinam facientes experimur quotidie. Sic Hepatitis propriam habet crisin per vrinas si conuexa, per alui proluuiem,

luuiem,si caua phlegmone infestentur. Sic ventriculi erisypelas,quod febre indicatur lipyria,propriam habet crisin choleram,id est,bilis sursum deorsumq; vacuationem,quod ita in Coacis indicauit Hippocr. τὰ λειπυρικὰ μὴ χολέρας ἐπιγινομένης οὐ λύεται, id est, lipyriæ febres non nisi cholera superueniente exsoluuntur. Quis in earum inflammationum crisibus, caussam ad humoris melancholici motum referet,cum erisypelas à pura & impermistabile,phlegmone autem ex solius sanguinis affluxu fiat? Quod autem ille contendit nunquam humorem purum & impermistum in corpore reperiri,falsum est.Nam in vesicula fellea,bilem sinceram neque alio quouis humore adulteratã contineri docet αὐτοψία & ipsa etiam suadet ratio ; secernitur enim à massa sanguinea & à vesicula trahitur,occulta quadum nobisq; incognita proprietate. Præterea dum putat Fracastorius humorem vnum putrescere non posse,quin & alii omnes eandem statim contrahant labem, omnem intermittentium febrium & paroxysmorum naturam euertit funditus. Nam in tertiana febre sola bilis putrescit, in quotidiana sola pituita,in quartana solus melancholicus humor ; accenduntur quidem omnes si eorum vnus flammam conceperit, sed solus qui paroxysmum creat putrescit humor, alioqui spuriæ essent omnes intermittentes nulla vnquam exquisita tertiana. Iam vero quid opus est coctione humoris melancholici in omnibus morbis,vt somniat Fracastorius? Solus qui peccat humor coquendus est,secernendus,excernendus,solus enim ille naturam ad excretionem stimulat:At acuti fere omnes à bile fiunt & diebus mouentur imparibus, sola igitur bilis mirificanda ,nec vt perfecta fiat crisis melancholici humoris coctio exspectari debet. Adde quod, si humoris melancholici coctio semper exspectanda esset, nunquam die tertio crisis contingeret, quia melancholicus humor quarto tantum die moue-

Impugnantia 3.

Quarta.

Quinta.

Sexta.

tur: At sæpe tertio die iudicantur morbi extreme peracuti, & tertium diem primum intercidentium numerant omnes Medici: Explodatur ergo nouum hoc dogma, experientiæ & rationi omnino repugnans.

Quid Hipp. de criticorum dierum caussis sentiat.

Cap. XI.

Hippocratem criticorum dierum caussam ad numeros retulisse existimarunt docti quidam. Nam libello περὶ ἀρχῶν de septenarii viribus multa eaque præclara scriptis mandauit, vitam hominis septenariis dispensari voluit, & epistola quadam ad Thessalum filium numerorum rationem ad τῶν νοσεόντων τὰς κρίσιας, ad ægrotantium iudicia conferre pronuntiauit. Necessitatem autem naturæ, & cur per septenarios singula contingant, pollicetur quidem se aliquando explicaturum, sed rei (vt opinor difficultate perterritus, id non præstat. Ego diuinum Senem numeris tantum tribuisse, vt eos criticorum dierum caussas esse voluerit, nunquam mihi persuasi, sed septenarium, naturæ quandam legem, cuius ratione tanquam exemplari omnia dispensentur agnouisse credidi. Sic Arist. libris de cœlo, ternarium naturæ legem appellat, secundum quem naturalia omnia disponantur. Neq; etiam ad Lunæ vim & siderum aspectus, criticorum dierũ caussam vnquam retulisse Hipp. legimus: Sola igitur experientia in explicandis critimorum dierum viribus cōtentum fuisse, cum Arabum principe Auicenna existimamus. Obseruauit admirandus ille vir, naturam dũ regulariter & definito motu humores regit, imparibus diebus mouere, idq; ex tribus potissimũ. Primum ex iis quæ diebus tũ paribus, tũ imparibus cōtingunt; vidit parium crises imperfectas, impariũ perfectissimas. Secundo ex his quæ diebus indicibus apparent, vidit septenarios quoslibet suos habere indices, quib. si co-

Sola experientia contentus fuit Hippoc.

Prima obseruatio.

Secunda.

ctionis

ctionis signa appareant, salutaris septimo quoque die crisis sperari debet. Tertio ex paroxysmorum obseruatione, vidit acutos morbos imparibus exacerbari diebus, propterea iisdem diebus crisin exspectandum esse. Solent enim iisdem diebus iudicari morbi, quibus exacerbantur. Huius experientiæ rationem aliquã afferre conatus est lib. 4. de morbis. Iudicãtur (inquit) morbi dieb. imparibus, quia trahit corpus de vẽtriculo diebus paribus, expellit autem diebus imparibus si sanus sit homo. Itaq; in ægris primũ colligitur humor, deinde collectus se cernitur, tandemq; excernitur. Dũ colligitur nulla fit pugna, dum collectus est, iam naturæ facessit negotium, tunc exacerbationes fiunt, irritatur natura ad excretionem, fitq; crisis, propterea eodẽ libro diebus imparib. cathartica exhibere vetat Hipp. Qui enim diebus imparibus medicamento forti vsi sunt, nimiũ sunt purgati & multi perierunt, at qui cathartico diebus paribus vsi sunt, hi nimiũ purgati sunt nunquam. Hęc Hipp. de diebus decretoriis.

Tertiò.

Cur diebus imparibus morbi iudicentur.

Opinio Gal. de caussis criticorum dierum.

Cap. XII.

GAlenus, Hippocratis obseruatione & experientiã non contentus, caussam criticorum dierum per astrologica principia demonstrare conatus est, idque vt amicorum præcibus obtemperaret. Itaq; præcipuam crisimorum dierum caussam ad Lunæ motum & lumen referendam putat. De eo motu & lumine multa ex veterum Ægyptiorum doctrina repetit lib. 3. de diebus Decretoriis, vultque varios esse Lunæ aspectus tetragonos, trigonos, diametros, & quoniã Lunæ motus per quadras & septimanas perficitur, ideo septenarios & quaternarios in acutis morbis potenter decernere contendit. Vt autẽ demonstret vigesimum diem potius esse criticũ quam vigesimũ primũ, mensem sin-

Tres menſes lunares. git,quem criticum & medicinalem vocat: Cuius natura vi innoteſcat, illud in primis annotandum, tres menſes lunares pro vario Lunæ motu ab Aſtrologis

Menſis coniunctionis. conſtitutos fuiſſe. Primus συνοδικὸς dicitur,id eſt,coniunctionis ſeu conſecutionis, eum μηνιαῖον χρόνον ſimpliciter vocat Galen. Eſt autem totum illud tempus, quod inter vnam coniunctionem & aliam interiacet; menſem hunc viginti nouem dierum , duodecim horarum minutorumque quadraginta eſſe tra-

Menſis peragrationis. dunt recentiores. Secundus menſis περιοδικὸς dicitur, id eſt,peragrationis, quo Luna ab vno Zodiaci puncto recedens ad idem punctum integro circuitu emenſo redit,ſeptem eſt atq; viginti dierum & horarũ

Menſis apparitionis. octo. Tertius menſis φάσεως dicitur, id eſt, apparitionis,illuminationis,illuſtrationis. Eſt autem interuallum à primo naſcentis Lunæ conſpectu, ad vltimum vſq; diem euaneſcentis. Hic menſis inæqualis eſſe ſolet nunc longior, nunc breuior, longior quo minori tempore occultatur luna, breuior quo diutius deliteſcit lumenque ſuum non impertitur, conſtat tamen vt plurimum viginti ſex diebus & horis duodecim.

Gal. quartũ finxit menſem & cur. Gal.cum his menſibus dies ſuos accommodare non poſſet,quod vel ſuum excederent numerum,vel eum non complerent, cumque videret ex tribus his menſibus demonſtrari non poſſe vigeſimum diem potius eſſe criticum quam vigeſimumprimum, quartũ menſem commentus eſt,quem medicinalem vocat. Menſis peragrationis id non docet,quia eius menſis tres ſeptimanæ viginti dies & duodecim horas conſtituunt, qui numerus medius eſt inter vigeſimum & vigeſimũ primum,adeo vt ſi tunc contingat criſis,nec huius ſit, nec illius diei. Ex menſe coniunctionis id demonſtrari non poteſt;Sunt enim huius menſis ſeptimanæ longiores:tres quippe ſeptimanæ duos & viginti dies cum horis tribus continent. Neque etiam id docet menſis illuſtrationis,quia in determinatus eſt,modo breuior, modo

modo longior: Quartus ergo ſtatuendus eſt menſis peragrationis & illuſtrationis, & ſimul iunctis menſibus conflatus: ſi namque vtrumque iungas naſcentur quinquaginta tres dies cum viginti horis: ſi dies tres in æquales ſecentur partes, naſcetur menſis medius viginti ſex dierum & 22. horarum, cuius menſis quælibet ſeptimana ſex erit dierum cum horis ſeptem, duæ vero ſeptimanæ dies 13. & horas vndecim, tres ſeptimanę dies viginti & horas quatuor continebunt. Itaque tertiæ ſeptimanæ finis in vigeſimum diem cadet, vnde hic potius criticus quam vigeſimusprimus ſtatuendus. Hæc Gal. eſt de criſimorum dierũ cauſſis ſententia, quam & Aſtrologi & Medici omnes damnarunt. Fictitium enim & portentoſum eum menſes vocant. Legite quæ de eo menſe contra Gal. ſcripſerunt. Picus Mirandulanus, Petrus Aponenſis, Hieronymus Cardanus, Manardus Fracaſtorius.

Ne quid ſentiamus de cauſſis dierum criticorum.

Cap. XIII.

POſteaquam ex his diſſentientium opinionũ paulo ſpinoſioribus ſenticetis euaſimus, iam tempus eſt, vt in tutum & tranquillum portum nos recipiamus, & quid de criticorum dierum cauſſis ſit ſentiendũ, breui dilucidaque oratione aperiamus. Dierum criticorum cauſſam duplicem agnoſcimus; alteram materialem, efficientem alteram. Materialis, humor eſt noxius, qualitate, aut quantitate peccans, non melancholicus tantum, vt voluit Fracaſtorius, ſed etiam bilioſus, pituitoſus, ſanguineus, ſiue ille ſimplex ſit, & ſyncerus, ſiue adulteratus: In ſolos enim humorales morbos criſin cadere cum Galen. & Auic. exiſtimamus. Efficiens cauſſa duplex eſt, Altera vniuerſalis & remotiſſima, altera particularis, interna proxima. Vniuerſalis non

Cauſſa duplex criticorum dierũ.

Materialis.

Efficiens.

Vniuerſalis.

criseωn modo,sed & omnium motionum,quæ in sublunari hac regione contingunt caussa, statuatur cœlũ, cuius vires fere omnes Luna inferior & citima terris excipiat easq; nobis communicet.Eam Auerrhoes tertia colliget, nullius fere in medicina considerationis esse vult. Particularis & proxima criseωn caussa natura est quam siue facultatem corpus dispensantem cũ Gal.siue calorem insitum cum Hippoc.siue temperiẽ, siue spiritum voces nihil interest. Hæc licet ἀπαίδευτος καὶ ἀμαθής,licet consilii & rationis sit expers,motus tamen edit certos & constanti ordine definitos , vt ratione & consilio quasi niti videatur. Hæc apud Hippoc.primo de Diętα μοῖραν habet πεπρωμένην,id est,fatalem vitæ & mortis necessitatem. Hæc vt scribit Galen. secundo de diebus decretoriis)ordinata quędam res est,quæ motiones suas statis circuitib.perficit.Hæc sibi ipsi leges imponit,quas nunquam euertit ; sed tamen quasi μεμαθήκει, facere sic ipsa didicerit & cõsueuerit,eas sine inconstantia & ordinis mutabilitate exsequitur.Hæc vnica est morborum medicatrix. Hæc sola crises molitur,dum humores coquit, secernit,excernit γινέται γὰρ κρίσις natura secernente humores noxios à bonis,eosque ad excretionem præparante. Hęc vias etiam occultas inuenit, quibus morbos expellit, vnde Synesius & Plotinus eam velut magnam agnocunt, Zeno artificiosum ignem vocat, quod habeat quasi viam quandam & sectam quam sequatur, Anaxagoras mentem appellat. Quod si errare eam contingat aliquando,id à materiæ contumacia & eiusdẽ ἀνομαλία fit. Quæcunque in corporibus nostris contingunt mala,tumultuantis potius & deficientis materiæ opera sunt,quam sapientis naturæ.Statuatur ergo natura,criticorum dierum particularis & proxima caussa efficiens.Materialis vero sit humor omnis. Videamus nunc quomodo vtraq; caussa ad crises & solutiones morborum concurrat. Quod tardior sit & celerior

Particularis.

Natura mirabiles proprietates.

Naturæ errores a materia sunt.

Quomodo ad crises concurrant efficiens & materialis caussa.

celerior crisis, id partim materiali, partim efficienti caussę acceptũ referimus. Quod nũc pari, nunc impari die contingat crisis, id ad materialem tantum caussam humoris scilicet peculiarem motum referimus. Quod septenariis tantum perfectæ & salutares crises perficiantur, id totum efficienti non materiali concedimus. Quæ quoniam multis obscuriora videri poterunt, illustranda sunt nobis. Celeritas & tarditas criseos, materiæ dispositionem & efficientis vim sequitur. Humor si temperamento sit calidus, substantia tenuis & qualitate benignus, facilius à natura domabitur, celerius coquetur & excernetur: si crassus, frigidus & contumax, difficilius coquetur: si item validior sit natura celerius coquet, si debilior, tardius. Paritatis vero & imparitatis caussa, ad solum humoris motum referri debet: Nam bilis tertio quoque die mouetur, pituita quotidie, melancholicus humor quarto die: Ergo biliosi omnes morbi imparibus iudicabuntur diebus, vt sanguinei & pituitosi paribus, quia iisdem diebus iudicantur morbi quibus mouentur, soletq; in idẽ tempus incidere crisis cum accessione. Cur autẽ bilis tertio quoque die, melancholia quarto, pituita quotidie moueatur explicare difficilimũ est. Alexander Aphrodiseus rationẽ aliquam reddere conatur. Quo minus (ait) materiæ subest, eo lentius redit accessio; ita autẽ à natura comparatum est vt sanguis qui nostra aleret corpora esset largior, continuamque putrescens succenderet febrem. Secundum locum pituita obtinet, nam & hæc corpus alere potest. Bilis flaua tertium occupat, quoniam ob suam acrimoniam nihil alimenti præstat: At atrã bilis fortis est postremæ, naturæ infesta, quæ membra exedit & interimit. Sed hæc vera periodi causa non est. Nam humoris copia longiorem tantum, aut breuiorem paroxysmum facit, nõ paritatem & imparitatẽ. Bilis flaua etiamsi copiosior sit, non frequentius quam tertio die, nec melancholia fre-

Vnde tarditas & celeritas crisis.

Vnde paritas & imparitas.

De motu humorũ opinio Alexandri.

quentius quam quarto efferatur. Si acuti omnes morbi, quia vt plurimum à bile fiunt, eaque copiosissima, licet continuo affligant, imparibus tamen diebus ob bilis motum exacerbantur. Causa igitur tertiani, quotidiani & quartani motus ad humoris proprietatem referenda est: hæc autem proprietas occulta est, nec minus admiratione digna quam magnetis aut catharticorum qualitas. Fit itaq; ob solius materialis caussæ conditionem & motum, vt crisis nunc paribus, nunc imparibus contingat diebus. Quod vero soli septenarii perfectæ sint critici, id totum efficienti caussæ tribuimus. Natura definitum sibi elegit tempus, quo motus suos & crises perficit. Tempus illud sola experientia manifestum euadit: At docet experientia septimo die, decimoquarto, vigesimo perfectas & salutares crises sæpe contingere. Sunt igitur præfixi illi dies & à natura ordinati. Cur autem septenarium potius, quam alium numerum sibi pro deliciis elegerit natura, licet altioris sit contemplationis, hoc tamen ideo factum volumus, quia rerum omnium Parẽs & Creator Deus eam naturæ legem imposuit. Nam & diei septimo benedixit Deus, & eum filiis Israel tamquam celebratissimum commendauit, & septimo die post absolutam vniuersi istius, quod oculis cernimus creationem, quieuit ab operibus suis. Natura ergo cuiusque particularis crises septimo quoque die perfectas molitur, nec eas alio vnquam aggreditur die, nisi aut impedita, aut lacessita, vnde fit vt intercidentibus diebus interdum contingant crises, vt postea demonstrabitur. Iuuari porro naturam hanc particularem ab vniuersali illa & cœlesti non inficiamur, vt si quando accidat lunæ septimanas cum septenariis morbi diebus concurrere, crisis inde speretur facilior feliciorque.

Caussa periodi ad proprietatē humoris referēda.

Cur soli septenarij perfecte sint critici.

Cur septenariū numerū elegit natura.

Cur

Cur vigesimus dies sit potius criticus quam vigesimusprimus.

Cap. XIV.

VNicus hic superest nobis eximendus scrupulus, qui multorum ingenia quam diutissime torsit, Cur, cum septenarii omnes perfecte sint critici, vigesimus dies sit potius criticus, quam vigesimusprimus. Vulgare responsum est vigesimũ diem finem esse tertiæ septimanæ, quia ex tribus septimanis, sola prima integra numeranda est, secunda cum tertia copulatur, adeo vt quartusdecimus dies finis sit secundæ & principium tertiæ. Alii dicunt ex summi Hippoc. doctrina in Progn. septimanas integras numerandas non esse, vt neque dies, neq; annos proptereaq; tertiæ septimanæ finem in vigesimum diem cadere: Sed non satisfacit nobis, nec philosophantium animos explet vtraq; interpretatio: Non enim explicat cur priores duæ septimanæ integræ sint & tertia imperfecta, nec cur crisis quæ vigesimoprimo die (qui tertium complet septenarium) contingere deberet, vigesimo die vere semper anticipet. Galen. vt id demonstraret, mensem commentus est criticum & medicinalem, ex mense peragrationis & illustrationis simul iunctis conflatũ. Sed quoniam fictitium illum mensem Astrologi & Medici omnes improbarunt, cogimus etiam nos à Galen. decretis recedere & alias fortasse probabiliores huius rei caussas ex efficienti & materiali petitas proferre. Ita igitur philosophari libet. Certissimum est, crisin omnem naturali motu perfici, coctio quippe, secretio, excretio naturalis facultatis munia sunt: At naturalis motus ab animali in eo distinguitur, quod animalis, id est, voluntarius in principio sit velocior, in fine tardior, fatigatur enim sensim; Contra naturalis in principio tardior est, in fine celerior: Natura itaque dum primos septenarios compleuit, tertium non o-

Vulgaris interpretatio.

Galen. ratio nulla.

Rationes nostra.

Prima.

mnino perficit, sed ad finem suum celerius properat, & crisin vigesimo primo futuram præuertit, adeovt in vigesimum cadat. Quod autē naturalis motus in fine velocior sit, docet Aristot. quinto & octauo Physicorum nec nō, primo & secundo lib. de Cœlo. Strato autem discipulus Theophrasti id duobus illustrat exemplis. Alterum est aquæ defluentis ex tegulis, quā si quis ex alto cadentem intueatur, videbit eam in principio fluere continuam, mox diuulsam, dum ad terram accedit proxime; Diuellitur autem ob maiorem impetū & celeritatem, quia fertur circa finem motus. Alterū, si lapis è sublimi loco proiiciatur, grauiorem ictum faciet in fine illius spatii, per quod mouetur, quā in medio. Ex parte igitur efficientis caussæ, naturæ scilicet, probabilis hæc ratio afferri potest. Altera est ex parte materiæ. Materia morbifica septimo die, aut quartodecimo iā attenuata, mirificata, & quasi omnino à natura deuicta vigesimumprimū diem nō exspectat, sed vigesimo quasi sponte & nulla vi à natura extruditur, vt si quis arborē ter manibus excusserit, aut parietem ter ariete percusserit, quarto ictu quasi sponte corruet. Ceterum non est perpetuæ veritatis, crises omnes in vigesimum diem cadere; Nam & plerique vigesimo primo perfecte sunt iudicati, vt propterea Archigenes & Diocles vigesimumprimum potius criticum, quam vigesimum esse voluerint, sed contra eos libr. 2. disputauimus.

Naturalis motus in fine velocior est.

Secunda ratio.

Quæ caussa sit dierum indicantium & intercidentium.

CAP. XV.

CVm quilibet septenarius suū habeat indicē quartum scilicet, eius rei causam scrutari placet. Axioma est Physicū & Arithmeticū, partes de proximis suis totis indicare. Hoc exemplo rerū externarum satis patet, quarū perfectionē integritatemq; mox ad futuram iudica-

Cur quartus 7 indicet. Ratio 1.

indicamus, visis ꝓpinquis partibus, vt cũ architectus ex fundamẽtis parietes, ex parietib. tecta perfectamq; ipsam domũ mox appariturã colligit. At cõstat septenarii partes, in quas proxime resoluitur, duas esse, quatuor scil. & tria, sed quaternariũ propinquiorẽ esse: Indicabit ergo quartus septimũ, vndecimus qui secundę septimanæ quartus est, decimumquartum & decimusseptimus qui tertiæ septimanæ quartus est vigesimum. Quin etiam quartus dies septimanæ medius est, paremque cum extremis habet societatem vnde fit vt si primus dies morbum discutere aggrediatur, ei finem 4. imponat, si 1. nihil tentet, sed 4. morbum iudicare aggrediatur, 7. finem imponat, *Caussa intercidentiũ dierum.*

De intercidentiũ dierum caussis pauca quędã lib. 2. annotauimus. Quęcunq; dieb. his contingunt crises, ꝑter naturę institutũ fiunt, eruptione prius facta quam oporteat, ꝙ appellat Hipp. lib. περὶ χυμῶν, προεκρήγνυσθαι, id est, ante tẽpus erumpere, dũ natura ab aliqua caussa lacessita, aut irritata in immaturã iudicationẽ erũpit. Fuerat primũ hoc naturæ institutum, hanc ea sibi legẽ ꝑfixerat, nunquam nisi septenariis crises moliri, sed ob materiæ inordinatos motus cogitur eam legem euertere, & reliquis diebus quos intercalares vocãt, vt tertio, quinto, nono, decimotertio, humorem nondum plane coctum, aut cum noxiis salutares quoq; excernere, vnde imperfecta crisis, hinc relapsus. Sunt enim apud Hippocr. tres tantum relapsus caussæ ἐὰν προεκρηγνύωνται, ἢ προεκκρίνονται, ἢ ἐγκαταλείπωνται, id est, si prærumpant, aut prius excernantur, aut intus relinquantur. Caussæ porro naturam cogentes ante tempus, id est, ante septenarios crisin moliri, aliæ sunt externæ, aliæ internæ. Externæ sunt Medicus, æger, adstantes & exteriora. Medicus peccat sæpe ignorantia, audacia, timiditate. Æger vel medici non obsequitur mandatis, vel sibi indulget nimium. τὰ ἔξωθεν varia sunt, quæ naturæ ordinarios *Ratio I.* *Tres caussæ relapsus.* *Causa naturã cogentes.* *Externæ.*

motus interturbant vt animi pathemata, intempestiua victus ratio. Sic apud Hippocratem in Epidemiis, Philonis filia quia septimo die lautius cœnauit, interiit. Internæ caussæ naturam stimulantes tres sunt, Morbus caussa morbi, & paroxysmus. Morbi si peracutus sit & malignus, naturam ante septimum diem humorem excernere coget. Caussa morbi humor est, qui furens & concitatus (ὀργασμὸν humoris vocat Hippocrates) ante coctionem foras erumpit. Accessio vt scribit Galen. cap. 8. libr. 3. de diebus decretoriis, ex eorum etiam est numero, quæ irritant & prouocant, propterea in acutis morbis crises diebus contingunt imparibus, quia in his accessiones fiunt. Sunt hæ dierum intercidentium, & criseon, quæ in illis accidere solent, omnes caussæ. Hoc vnicum superest annotandum intercidentes dies in acutis tantũ morbis reperiri, nec vltra vigesimum diem excurrere, quia post vigesimum, humoris impetus sensim languet, nec ita cõcitatus est, vt naturam irritare possit. Atque hæ sunt criticorum dierum & principium, & indicantium, & intermittentium caussæ, in quarum enarratione, si quid est, quod doctiorum offendat animos, rogo obtestorque eos, ne id tam exilitati ingenii quam rei magnitudini tribuendum putent.

Interna caussa.

Intercidẽtes dies in acutis tantũ morbis reperiuntur.

Finis libri tertii & vltimi de crisibus.

Laus Omnipotenti Deo.

ME-

METHODVS VNIVERSALIS AD PROGNOSIN ET CRISES OMNIVM MORBORVM,

sed præcipue acutorum conferens.

Quæ in quolibet morbo spectanda sint.

Cap. I.

Ria in omni morbo Medico diligenter aduertenda docet Galen. mille in locis, διάγνωσιν, πρόγνωσιν & θεραπείαν: Ex quibus postremum propter se expeditur (officium namq; est Medici, curare apposite ad sanandum.) Reliqua duo propter tertium; Incogniti enim aut deplorari affectus curationẽ nunquam aggredietur prudens Medicus. *Tria in omni morbo consideranda.*

Diagnosis circa tria versatur, morbi scilicet, caussæ morbificæ & affectæ partis notitiam. *Diagnosis.*

Prognosis indicat vincere ne an vinci morbus possit. *Prognosis.*

Curandi ars normam præscribit & regulam conuenienter cuique medendi per Diætam, Chirurgiam, Pharmaciam. *Curatio.*

Diagnosis, natura ac tempore prior est, & vt scribit Hippoc. libello de arte, si sufficiat Medicus ad cognoscendum, sufficiet ad curandum. *Diagnosis prior.*

Prognosis dignitate diagnosin antecellit: Futuros enim morborum euentus præuidere admirabile est, & quasi diuinationi proximum. Cu- *Prognosis nobilior.*

Curandi ars nobilissima. randi ars omnium nobilissima, quia finis apud Philosophos nobilior est iis quæ ad finem. Ab hac nomen accepit medicina; propter hanc medici olim quasi mortales quidam Dii & crediti, & habiti, quod mortalibus hominibus vitalem vitam & sanitatem impertirentur. *Diagnoseos tria capita.* Diagnoscεως tria sunt tantum capita, dignotio morbi, partis affectæ & caussæ morbificæ: Quæ tria interdū certissimis & syllogisticis signis (Græci τεκμήρια vocant nonnunquam sola artificiali coniectura dignoscuntur. Morbi aut externi sunt aut interni. Externi, qui sensibus patēt, omnibus etiam rudioribus sunt noti: Interni vero, quia oculorum aciem & obtutum effugiunt, periti artificis expertiq; medici industriam postulant. Quam sæpe ait (Celsus) similitudines bonis & peritis imponunt: Sunt tamen propria cuiuslibet morbi symptomata, quæ eius ideam speciemq; detegunt; Ea exposuit eleganter Gal. 1. de locis affectis: *Affectuum signa unde petenda.* Affectuum enim signa ex quatuor in vniuersum deriuat fontibus, excretis scilicet; doloris proprietate, situ & accidentibus propriis. Non satis est Medico affectus speciem nosse, pars quoq; affecta dignoscenda est, diuersa quippe vnius eiusdemque morbi instituitur curatio, pro varia partis quam obsidet natura, temperie, *Partis affectæ signa.* substantia, præstantia, situ & sensu. Affectarum partiū signa ex quinq; velut fontibus haurienda putat Gale. actione læsa, situ partis, doloris proprietate, excretis & *Caussarū cognitio necessaria ad curationem.* accidentibus propriis. Qui affectum & partē affectam præclare nouerit, multum in re medica ille profecerit, sed ignorata morbi caussa, quomodo curationem aggredietur? Caussę enim coniunctæ debetur curatio, vt antecedenti præcautio. Morbum ergo, partem affectā & caussam morbificam inquirere debet Medicus, si in Diagnosi velit excellere. Ego hic dignoscendorum & curandorum affectuum methodum præscribere non institui, alterius sunt hæc & longioris contemplationis: ea tantum quę ad prognosin & acutorum morborum

rum

rum crises spectant, his libr. inquirere consilium est. Quomodo igitur in prognosi debeat se exercere Medicus, & non modo criseos, sed etiam totius morbi euentum præsentire, breui, facili ac Hippocratica methodo aperiamus.

Prognoseos vtilitas & à quibus prognostica omnia signa petenda sint.

CAP. II.

VT nauis peritus ille dicitur gubernator, qui imminentes ventorum tempestates tanquam è specula præuidēs in tutum & tranquillum portum se recipit. Ita prudentis expertique Medici nomen is meretur, qui morborum exitus & crises præsentiens, aut vnde vitæ impendet periculum indicat, aut certam salutis spem pollicetur. Quisquis futuros morbi euentus bene prædixerit, is vulgi & adstantium calumniam vitabit. Maximam de eo omnes concipient opinionem, remediorum denique dignitatem is conseruabit: Non sunt enim temere profananda remedia, quæ multis fuere præsidio, & desperatis medicinam facere vetat Hippoc. Qui aliter fecerit, in ancipiti versabitur perpetuo & leui momento huc illud distrahetur, nauis instar, quæ interfluctus sine clauo iactatur. Propterea initio Prognost. hæc scripsit admirandus Hippocrates τὸν ἰητρὸν δοκέει μοὶ ἄριστον εἶναι πρόνοιαν ἐπιτηδεύειν, id est, Medicum prouidentiæ operam dare optimum esse mihi videtur. Verum in præsagiendi hac arte multa sæpe obuersantur fallacia: Nam dum furit humor habetque ὀργασμὸν, nihil tuto prædici potest, quia ex commigratione ad locum nobiliorem leuis morbus ingrauescit, ex transitu ad ignobiliorem sanatur grauissimus: Quoniam vero frequens est in acutis morbis ille humorum ὀργασμὸς, ideo dixit Hipp. aph. 19. sect. 2. Acutorũ morborũ non

Vtilitas Prog.

Fallax interdũ ars præsagiendi.

Cur non sint certa prædictiones in acutis morbis.

omnino certas esse prædictiones, neque mortis neq; salutis. Monstra (inquit Auerrhoes) superant vniuersam præsagiendi artem: At in morborum solutionib. monstra sæpe contingunt. Prudens ergo sit Medicus in præsagiendo, nec præceps sit aut temerarium eius iudicium. Gal. in prædicendo se nunquam deceptum fuisse gloriatur, quod semper sine festinatione diligentiam & sine tarditate grauitatem adhibuerit. Prædicendi hanc artem primus omnium, quorum memoria ad nos peruenit Hippoc. diuino afflatus numine ita exposuit, vt nihil omnino desiderari possit. Ego quæ sparsim ab eo sunt tradita, hic in epilogum & certam summam colligam, facili hac methodo.

Vnde petenda sunt signa prognostica.

Prognostica omnia signa è duobus velut fontibus haurienda sunt, morbo scilicet, in quo euentus quæritur, & ægrotantis natura. In morbo tria spectanda sunt species seu idea, magnitudo, motus & mores. Speciem indicant signa propria pathognomica dicta: magnitudinem ἐπιγινόμενα, id est, superuenientia, motum & mores, ἐπιφαινόμενα, id est, apparentia. In ægro tria considerantur qualitas corporis, actiones & excrementa. Qualitas spectari debet in colore, figura & mole totius, sed præsertim faciei. Actiones tres sunt naturalis, vitalis, animalis. Naturalis in coctione lucet maxime. Vitalis in pulsu & respiratione. Animalis triplex est, motrix, sensifica, interna, externa, & princeps, vt imaginatio, memoria, ratiocinatio. Excrementa, alia sunt vniuersalia, vt vrinæ, deiectiones, sudor, vomitus: Alia particularia cerebri, oculorum aurium, Thoracis, ventriculi, intestinorum, renum, vesicæ, vteri, &c. Ex his omnibus prognostica signa petenda sunt.

In morbo 4. consideranda.

In ægro quæ spectanda.

Tabula signorum omnium prognosticon capita continens.

Signa omnia prognostica ex duobus petenda sunt, nempe ex

- *Morbo, in quo tria spectanda sunt.*
  1. *Species, quam demonstrant signa pathognomonica.*
  2. *Magnitudo, quam indicant superuenientia.*
  3. *Motus & mores, quos apparentia.*
- *Ægrotãtis natura, in qua tria considerantur.*
  - *Qualitas corporis qua cernitur in*
    - Colore
      - *Naturali*
      - *Non naturali*
    - *Figura*
      - *Simili*
      - *Dissimili*
    - *Mole*
      - *Crassiore*
      - *Tenuiore*
  - *Actiones res sunt*
    - *Animalis triplex*
      - *Motrix*
      - *Sensifica*
      - *Princeps*
    - *Vitalis quæ in duobus conspicua est*
      - *Pulsu*
      - *Respiratione.*
    - *Naturalis quæ in coctione potissimum lucet.*
  - *Excrementa*
    - *Vniuersalia*
      - *Vrina*
      - *Deiectiones*
      - *Sudores*
      - *Vomitus*
    - *Particularia*
      - *Capitis*
      - *Thoracis*
      - *Ventris*
      - *Renum & c.*

Quaenam ex morbi natura prognostica petenda sint.

Cap. III.

VT præcipuum diagnoſeos caput circa morbi dignotionem verſatur, & vt princeps indicatio θεραπευτικὴ ex morbi natura petenda eſt (indicat quippe morbus ſui ablationem per contraria) ita omnis fere præſagii vis pendet ex dignotione exacta morbi, in quo euētus quæritur. In morbo hæc ſpectāda ſunt, ſpecies, magnitudo, mores & motus. Speciem detegūt ſigna propria, παθογνωμόνικα dicunt Græci & ἀχώριστα, Magnitudinem ἐπιγινόμενα, id eſt, ſuperuenientia. Mores & motum ἐπιφαινόμενα, id eſt, apparentia. Illuſtremus hæc pleuritidis vnius exemplo. Pleuritidis ſigna pathognomonica ſunt lateris dolor pungens, dolor ob intemperiem & diſtentionem, pungens ratione membranæ, quæ eſt exquiſitiſſimi ſenſus. Difficultas ſpirandi, tum quia ab inflammatione augetur vſus reſpirationis, tum quia organorum reſpirationi dicatorū adeſt anguſtia. Pulſus durus & inæqualis ſerrę modo tactum feriens, durus ratione inflāmationis & partis obſeſſæ, quæ membranea duraque eſt, inęqualis ob inæqualem arteriarum intemperiem. Febris continua, eaque acuta propter cordis viciniam. Tuſſis exſudante ſero in pulmones. Hæc ſigna morbi ſpeciem, inflāmationem ſcilicet lateris neceſſario indicant. Magnitudinem vero pleuritidis indicant ſigna ἐπιγινόμενα, id eſt, ſymptomata ſuperueniētia, quæ per humoris propagationem fieri ſolent: eiuſmodi ſunt in pleuritide phrenitis, alui fluxus, ortopnœa, faciei & oculorum rubor, maculæ per thoracem erumpētes, dorſi & ſcapularum rubor, omnia hæc pleuritidis maximæ & inſanabilis ſigna ſunt. Motum & mores pleuritidis denuntiant ἐπιφαινόμενα, quæ humoris morbifici qualitatem malignam detegunt, proindeque morbi longitudinem,

In morbo tria conſideranda.

Pathognomonica ſigna pleuritidis.

Epigenomena.

Epiphanomena.

tudinem aut breuitatem, talia in sputis & linguæ colore consideranda sunt. Sputum (inquit Hippocra. Aphor. 12. sect. 1. αὐτίκα ἢν ἐπιφαίνηται ἀρχομένης βραχύνει, ἢν δὲ ὕστερον ἐπιφαίνηται μηκύνει, id est, si statim in pleuritide appareat, breuiorem morbum arguit, si vero postea, longiorem. De linguæ colore hæc etiam scripsit Hippocrat. Quibus pleuriticis continuo lingua bile fucata est, septimo die iudicantur, subliuida autem bulla continuo in lingua humescens difficulter exsolutum iri morbum ostendit. Quæ in pleuritide obseruauimus, in reliquis omnibus morbis acutis spectare debet Medicus. Ergo ex his tribus, specie morbi, eiusdem magnitudine & motu, moribusque prognostica signa peti possunt. Si speciem morbi consideret Medicus, salutarem aut lethalem affectum præsagiet: Sunt enim morbi quidam in sua specie insanabiles. Sic apud Hippoc. Aphor. 42. sect. 2. soluere apoplexiam fortem impossibile, debilem vero non facile. Sic apud Galen. omnis intemperies æqualis, est insanabilis: appello æqualem intemperiem eam, in qua temperamentum non amplius immutatur, sed alteratum omnino & immutatum est. Hæc duplex, vniuersalis, vt hectica tertii gradus vt elephantiasis, & particularis vt gangræna. Est autem ideo insanabilis, quia ex Aristotelis doctrina in Metaphysicis sanitas non nisi ex sanitate, at in æquali ea intemperie sanitatis nulla supersunt vestigia: adde quod a priuatione habitus denuo comparari non potest, hic autem alienatio est temperamenti. Hippoc. libro de vulneribus capitis, ex vulneris specie præcipua sumit prognostica, rimas occultas periculosas esse vult: sed quintam speciem fracturæ, quam recentiores ἀπήχημα vocant, periculosissimam scribit, & ideo calamitatem vocat. Ex superuenientibus signis (ἐπιγινόμενα dicunt) prognostica peti possunt: Quoties enim hæc superueniunt morbi magnitudinem denuntiãt. Sic in pleuritide & peripneu-

Morbi quidam in sua specie lethales.

Intemperies æqualis æqua.

Cur insanabilis.

Ex superuenientibus quæ prog. n. peti possunt

monia alui fluxus superueniens malum, Aphoris. 16. sect. 6. sic in angina capitis dolor prægrandis & fecum iniussa excretio desperatam anginam prænuntiat: fit enim dolor per expressionem seri in iugulares venas & carotides arterias, quæ prorepunt ad caput. Excretio autem fecum iniussa, fit a forti lati laryngis obstructione, vnde fumidus vapor cum liberum non habeat exitum, diaphragma & musculos abdominis comprimit: sic in hepate singultus superueniens malum. Ex epiphænomenis & apparentibus signis, maxima salutis & mortis, celeritatis & tarditatis, securitatis & periculi petuntur indicia. Talia sunt cruditatis & coctionis signa: sic sputum in pleuritide, breuiorem aut longiorem morbum prænuntiat, deiectiones in morbis aluinis, vrinæ in hepatis & venarum affectibus, sed de his lib. 1. satis fuse disputauimus.

Prognostica ex epiphænomenis.

Prognostica ex Ægrotantis natura petenda, ac primum ex qualitate corporis.

Cap. IV.

Tria in ægro spectanda.

In ægris tria spectare debet Medicus, qualitatẽ corporis, actiones & excrementa. Qualitatẽ habitumue considerat Hippoc. in colore, figura & mole totius, sed præsertim faciei, quod hæc prima omnium sese det in cõspectum Medici. Faciei color multiplex esse potest, sed triplicem præcipue obseruat Hippoc. rubrum, liuidum, nigrum: Rubor faciei nõ refluus, vt in his, qui verecundia erubescunt, sed aliquantulum stabilis, (πρόσωπον ἐξέρυθρον vocat in prorhetico) triplex est: Naturalis isque cum decore, laudabilis est: Non naturalis, apparet ad futuram hæmorrhagiam criticam, & contra naturam faciem vultuosam appellat in Coacis & aspectu terribilem, quam lethalem iudicat: phrenitidem enim aut conuulsionem prænuntiat ab incendio cere-

Faciei color multiplex.

Rubor triplex.

dio cerebri. Liuidus color perpetuo lethalis, tum in solidis partibus, tum in excrementis, prog. nona sect. 1. oculorum venæ liuentes pessimæ. Prognosi vndecima eiusdem sectio. palpebra liuescens lethalis. Aphor. 68. Coacarum. Quæ liuent in febribus, mortẽ in propinquo esse significant. Eodem lib. lingua liuida mortifera est. Niger color idem fere minatur periculum, peius tamen est partes liuere quam nigrescere, quia fit interdum nigredo per decubitum humoris atri: sic sæpe vrinæ nigræ fundũtur, at liuor natiui caloris exstinctionem perpetuo arguit. *Liuidus color.*

Figura faciei duplex est, aut similis, aut dissimilis. *Figura faciei duplex.* Quæ similis est sanorum, maxime vero sibi ipsi, laudatur Apho. 4. sect. 1. prognost. *Similis.* Dissimilis aut est deprauata, aut omnino à se mutata & pene emortua. *Dissimilis duplex.* Deprauata cernitur in oculorum & narium peruersione, *Deprauata.* de qua aphor. 49. sect. 4. In febre non intermittente si labrum, aut supercilium, aut oculus, ant nasus peruertantur, in propinquo mors est. Quæ omnino à se mutata est, describitur in initio progn. (πρόσωπον διεφθορὼς *Cadauerosa* vocat in Coacis, alibi faciem cadauerosam.) Est autem *Moles faciei.* eiusmodi. Nares acutæ. oculi concaui, collapsa tempora, aures frigidæ & contractæ, cutis circa frontem dura, calor totius faciei niger, aut liuidus.

Moles in crassitie & tenuitate spectanda est. Apho. 28. sect. 2. Febricitantium non omnino leuiter corpus permanere, & nihil minui, vel etiam plus quam ratio postulat contabescere, malum. Illud enim morbi longitudinem, hoc maximam imbecillitatem significat. In Coacis prænotionibus, facies ex tumescente residens salutaris: Et sectione quinta libri secundi Epide.

Sic cui febricitanti facies die critico extenuetur, sequenti die soluetur omnino morbus.

Prognostica ex actionibus petenda, ac primum quæ ex animalibus actionibus.

CAP. V.

EXplorata corporis qualitate (quia hæc prima omnium ſeſe dat in conſpectum) actiones omnes percurrere debet Medicus. Actionum aliæ ſunt animales, aliæ vitales, aliæ naturales. Animales a Galen. ita diſtinguuntur, vt aliæ ſint κινητικαὶ, id eſt, motrices, aliæ αἰσθητικαὶ id eſt, ſenſificæ, aliæ ἡγεμονικαὶ, id eſt, principes. Sentiens facultas duplex, interna; cuius obiectum commune eſt, (Philoſophi ſenſum communem vocant, quod ad eum tanquam cenſorem & iudicem externorum ſenſuum ſpectra ferantur) & externa; cuius obiectum ſingulare eſt. Principes facultates tres ſunt, imaginatio, quæ ſpectra ab omni materiæ contagio libera concipit, ratiocinatio, quæ vniuerſalium rerum ideas ſpeculatur, & memoria, quæ notionum omnium communis arcula ſingula ſeruat & condit. Ab his omnibus prognoſt. ſigna eruuntur. Atque vt à motrice aggrediar:

Animalium facultatum distinctio.

Motrix facultas vel debilis eſt, vel deprauata. Debilitatis ſigna in decubitu & tremore lucent. Decubitus aut naturalis eſt, aut contra naturam. Naturalis & ſanorum ſimilis is eſt, qui fit in alterutrum latus, manibus, pedibus cruribuſque modice reflexis, quæ figura media eſt: hunc laudat Hippocra. 1. prognoſt. Optimi (inquit) ſunt decubitus, qui ſanorum ſimiles exſiſtũt, & aphoriſm. 6. ſect. 2. Prognoſt. Conuerti facile con...it ægrotum, & in attollendo ſe leuem eſſe. Decubitus contra naturam, aut pronus eſt, aut ſupinus. Pronus delirii ſignum eſt, modo torminum, aut conſuetudinis & mollitiei nulla ſit excuſatio aphoriſ. 18. ſect. . prognoſt. Supinus peior eſt, quia maxima mo-

Motricis prognostica. Decubitus differentia.

tricis

tricis imbecillitatem arguit: Quod si prolabatur in pedes (ἐρρίψιν vocat Hippocrat.) pessimum Aphor. 14. sect. 1. prog. signum. Est enim nota emortuæ & exstinctæ omnino facultatis. Tremor symptoma est etiam imbecillioris motricis facultatis, sed ille tantum lethalis est, qui ab exhausto fit: sic acute febricitantes & phrenitici fere omnes, tandem tremuli moriuntur. Deprauati motus voluntarii symptoma est conuulsio vniuersi corporis, aut partium. Conuulsio vniuersi corporis si sit ab inanitione, lethalis. Aphoris. 3. sectione quinta. Conuulsio particularis periculo non vacat: sic temporalium musculorum conuulsio, quæ dentium stridore denuntiatur, praua est; progno. 20. sect. 1. Dentibus stridere in febribus, si cui a puero familiare non sit, furiosum est & lethale, & aph. 60. Coacarum. Qui ad manum exsiliunt, male se habent. *Tremor.* *Deprauata motricis symptomata.*

Sensifica facultas duplex est, interna & externa. Internæ prognostica petuntur ex ἀναισθησίᾳ, id est, sensus vacuitate irritatis sensibus. sic in dolorificis caussis non dolere pessimum, aphoris. 6. sect. 2. Quicunque dolentes dolorem non sentiunt, iis mens ægrotat, id est, sensus communis: Tria enim ad dolorem requiruntur, agens, patiens & diiudicans: agens obiectum est dolorificum, intemperies & solutio continui, patiens pars est sensibilis: diiudicans, sensus est communis, qui in cerebro pro tribunali sedens, ante se positas & ad pedes genuaque iacentes rerum imagines contemplatur. In sitifera caussa non sitire, malum: Aphor. 59. Coacarum sitis, quæ præter rationem in acuto morbo sedatur, omnino mala. Sic phrenitici βραχυπόται, id est, parum & raro bibentes, tandem tremuli fiunt, aut conuelluntur. Externæ facultatis sentientis signa prognostica, in singulis αἰσθητηρίοις, id est, sensuum organis, apparent, vt oculis, auribus, lingua. Aphoris. 49. sect. 4. Si cui in febre acuta videndi vis, audiendiue pereat ægro iam debili exsistente, in propinquo *Sensifica facultatis Progn.* *Sentiens interna.* *Tria ad dolorem requiruntur.* *Sentiens externa.*

 mors

mors est, & in Coacis prænotionibus: In acuta febre aures obsurdescere furiosum.

Principum facultatum prognost.

Principum facultatum prognostica in mentis constantia, aut inconstantia, morum similitudine, aut dissimilitudine lucent. Aphor. 33. sect. 2. In quouis morbo mente constare & bene se habere ad illa, quæ offeruntur bonum: contra vero malum. Aphorism. 110. Coacarum. Quæ circa res necessarias versantur deliria, pessima, apho. 52. eiusdem operis. Moderati hominis proterua responsa, malum denuntiant, & Aphor. 48. præter consuetudinem quid facere malum est & dementiæ proximum.

Somnus quid.

Prognostica ex somno.

Ad animales facultates refert Hipp. somnum & vigiliam, neque id immerito. Somnus enim definitur ab Aristotele ἠρεμία τοῦ πρώτου αἰσθητικοῦ, id est, quies primi sensorii, & a Gal. facultatum animalium quies. In prognost. interdiu vigilare, noctu dormire bonum, at neque noctu, neque interdiu dormire malum, Aphor. 1. sect. 2. In quo morbo somnus laborem facit mortiferum, Aphor. 2. Vbi somnus delirium sedat bonum. Aphor. 133. Coacarum, somni profundi nec turbulenti firmam & stabilem crisin significant.

Prognostica quæ ex vitali facultate petuntur.

Cap. VI.

Vitalis facultas spirituum procreatrix, in sanguineis & perfectis animalibus, duobus indiget ad sui conseruationem, pulsu, & respiratione; Ex his ergo prognost. signa eruenda sunt. De prænotione ex pulsibus. Hippocrat. ne verbum quidem vllum in progno. non tamen eam videtur omnino ignorasse. Nam libello de alimento, de humoribus & secundo de morbis, pulsus morbi & sanitatis signa esse vult Herophilus arteriarum pulsus morborum indices miro artifi-

Pulsum non ignorauit. Hippoc.

cio

cio expreſſit. Galen. modulos omnes & quaſi metricas leges, nec non rationem prænoſcendi libris decem & ſeptem ita accurate expoſuit, vt ſeipſum ea in re viciſſe videatur. Celſus pulſui tanquam fallaciſſimæ rei fidendum non eſſe ſcribit, & ſane (ſi verum amamus) fallit ſæpe arteria, niſi ratio ſumma prius adhibeatur, quam præſagium edas. Sunt peculiares quorundam naturæ, in quibus ſæpe obſcurus, alias nullus omnino percipitur pulſus. Multa ſunt quæ momento pulſum immutant, vt omnia animi pathemata. Nihil ergo de pulſu ſtatuendum, antequam externarum cauſſarum vis deferbuerit, omniſque ſedata ſit corporis perturbatio. Priuſquam de pulſu certum edat præſagium Medicus, cauſſas omnes alteratas percurrat animoque perluſtret: Eiuſmodi autem trium ſunt generum. Naturales, non naturales, & præter naturam. Ad naturales refero ſexum, ætatem, temperiem, habitum corporis, anni tempus. Non naturales aut ſunt neceſſariæ, vt aer, cibi & potus, ſomnus & vigilia, motus & quies, affectus animi: aut non neceſſariæ, vt balnea, venus cæteraque id genus. Hæc omnia pulſum immutant varie, prout facultatem validam, vel imbecillam reddunt, vſum augent, vel minuunt, arteriam duriorem, vel molliorem reddunt: Sunt enim tres tantum pulſuum continentes cauſſæ, efficiens facultas vitalis, finalis (vſum vocat Galen.) nutritio, temperatio, expurgatio & inſtrumentaria, arteria ſcilicet.

Gal. in pulſuum doctrina excelluit.

Pulſus ſæpe fallit.

Quæ obſeruare debet medicus antequàm de pulſu præſagium edat.

Pulſuum cauſſæ continentes tres.

Ex pulſu ſalutis & mortis certiſſima petuntur indicia. Pulſu enim conſtante nemo interire poteſt, ſolus hic vitæ & cordis fidelis eſt nuntius. Ergo ſolus hic virium & facultatum vitalium index erit. Pulſus magnus vehemens, validus ſecuritatem perpetuo pollicetur, languidus vero, debilis & paruus imbecillæ facultatis eſt nũtius. Inæqualitas pulſus ſemper damnatur ſi perſeueret. Intermiſſio iuuenibus periculoſiſſima: repentinam quippe illis mortem minatur, niſi ex

Pulſus vires indicat.

arteria-

arteriarum obſtructione & oppreſſione fiat, minus pueris,minime ſenibus. Reliqua ex Galen.ſcriptis repete.

Progn.reſpirationis.

Reſpiratio cum ad vitalis facultatis ſubſidium ſit comparata, eius etiam robur atque conſtantiam oſtendit.De reſpiratione multa Hippoc. in progn. & epid.Aphor.24.ſect.1.prog.Reſpiratio facilis & libera in omnibus morbis acutis præclare ſemper ad ſalutem apparet & facit.Aphoriſ.23. eiuſdem ſect. Reſpiratio frequens & parua,aut dolorem, aut inflammationem partium diaphragmate ſuperiorum denotat.Reſpiratio magna & ex longis interuallis ſignum eſt delirii. Reſpiratio parua, minutula & rara, interitus iamiam futuri certiſſimum eſt indicium. Reſpiratio frigida e naribus & ore ducta,pernitioſa eſt.

Prognoſtica quæ ex facultate naturali petuntur.

CAP. VII.

Hypochondria naturalis œconomiæ diſpoſitionem indicant.

Hypochondrium naturaliter cōſtitutum.

Inæqualitas triplex.

NAturalis facultatis prog. ex coctione primum petenda ſunt;coctionis autem ſigna in vrinis & deiectionibus maxime ſunt conſpicua,de quibus ſequēti cap.diſputabitur.Sed inter cætera naturalis œconomiæ bonam aut malam διάθεσιν demonſtrant hypochondria. Maxima ſane ex hypochondriis ſalutis aut mortis petuntur indicia : Nulla fere in arte medica prognoſis recte inſtituitur, quæ hypochondriorum contactum non admittat. Hypochondrium (ait Hip. aphor.26.ſect.1.Progn.)optimum eſt, ἀνώδυνον τὲ ἐὸν καὶ μαλθακὸν καὶ ὁμαλὸν, id eſt, doloris expers, molle & æquale. Contra inæquale & dolorificum peſſimum. Inæqualitas porro hypochondriorum triplex a Gal. obſeruatur,in qualitate ſcilicet,in quātitate, & in cōſiſtentia. Qualitatis inæqualitas cernitur,cum calent ea, reliquis partibus algentibus : De ea inæqualitate loqui-

loquitur Hippoc.apho.4.sect.2 progn. Caput frigere, manus, & pedes, ventre costisque calentibus, malum; optimum vero est totum corpus æqualiter calidum esse ac molle. Quantitatis inæqualitas duplex est, distentio scilicet & contractio. Distentionis caussa triplex, inflammatio, inflatio a flatulento spiritu, & scirrhus. *Distentionis caussa triplex.* Contractio nunquam fit proprio vitio hypochondriorum, sed alieno, vt a diaphragmatis inflammatione: *Contractio hypochondrii.* Diaphragma enim inferiore parte tegitur peritonæo, quod viscera omnia & partes in ventre inferiore contentas instar sacci complectitur: itaque dum retrahitur ab inflammatione diaphragma, trahit secum peritonæum, & cum eo naturalia omnia organa; hinc hypochondriorum intro sursum retractio.

Prognostica ex excrementis petenda vniuersalibus, ac primum ex sudore.

Cap. VIII.

Tertius superest signorum prognosticωn fons ab excrementis hauriendus. Excrementa alia sunt vniuersalia, alia particularia. Vniuersalia quatuor sunt, sudores, vrinæ, deiectiones, vomitus. In sudore quinque spectanda sunt quantitas, qualitas, tempus, excernendi modus & locus. *In sudore quinque spectanda.* De quantitate hæc prima lex sanciatur. *Quantitas.* Vt nihil paucum est criticum, ita quod nimium est, damnatur. Quod enim paucum excernitur, aut malignos & multos humores naturæ dominatu regi non posse, aut summam naturæ fatiscentis exsolutionem denuntiat. Aphor 1. Coaca. Qui ex rigore perfrigidi, exiguo sudore madent, vt se collegerint, moriuntur. Aph. 43. eiusdem operis. οἱ ἐφιδρῶντες ἐν πυρετῷ κακοήθεες, id est, qui leuiter exsudant in febre, maligne habent. Qualitatem sudoris considerat Hippocrat. in calore & frigore. *Qualitas sudoris.* Debet salutaris & criticus sudor calidus esse, non frigidus. Aphor. 37. sect. 4. Frigidi

gidi sudores cum acuta febre mortem, cum mitiori autem morbi longitudinem significant. Est enim frigus duplex, aliud priuatiuum, alterum positiuum; Illud fit per absentiam natiui caloris ab interceptione, retractione, inopia; Interceptio obstructionem, retractio phlegmonē, inopia exhaustum indicat, quorum quodlibet pessimum est. Positiuum frigus fit per præsentiam humoris frigidi, pituitæ scilicet acidæ, aut vitreæ, quæ cum difficile excutiatur, longitudinem arguit morbi. Tertio requiritur tempus sudoris, id est, dies criticus: Qui enim aliis diebus erumpunt, suspecti esse solent. Aphor. 36. sect. 4. Sudores febricitantibus boni, qui manare cœperint die tertio, quinto, septimo, nono, vndecimo, decimoquarto, &c. Qui vero non ita fiunt, laborem, & morbi longitudinem, & recidiuas significant. Excernendi modus maxime etiam spectandus est. Debet confertim, non sensim & paulatim erumpere sudor, qui enim sensim stillat ab exsolutione est, qui confertim ab excretione. Postremo locū sudoris considerat Hipp. Bonus ille est, qui per totum corpus effluit, prauus autem, quo caput tātum, ceruix & clauiculæ roris instar exsudant. Hæc omnia vnico Aphor. complexus est mirus Hip. sect. 1. progn. his verbis. Sudores optimi sunt in omnibus morbis acutis, qui diebus criticis contingunt: Boni etiam sunt, qui per totum corpus fiunt. Pessimi autem sunt frigidi, & qui tantum circa caput, faciem & ceruicem exudant. Hi enim cum acuta quidem febre mortē, cum mitiore vero longitudinem morbi prænuntiant.

Frigus duplex, priuatiuum & positiuum.

Tempus sudoris.

Excernendi modus.

Locus.

Prognostica vrinarum.

CAP. IX.

EX vrinis certissima coctionis & cruditatis, salutis & mortis petuntur indicia: coctionis quidem & cruditatis primo & per se, quia vrina hepatis & vena-

rum

rum eſt excrementũ,ſalutis & mortis per accidẽs.In vrinis duo obſeruare debet Medicus, liquorem & contenta.In liquore tria ſpectanda ſunt,ſubſtantia, quantitas & qualitas.Subſtantia aut tenuis eſt aut craſſa,aut mediocris,eaque vel perſpicua, vel turbulenta. Vrina tenuis vel eſt cum febre,vel ſine febre.Quę ſine febre, meatuum tantum vrinę dicatorum,aut hepatis,lienis, & viſcerum obſtructionem arguit, nonnunquam etiã paroxyſmum epilepticum minatur iis,qui morbo obnoxii ſunt.Quæ eſt cum febre,cruditatẽ in vniuerſum arguit,& ſi ſumma adſit virium imbecillitas mortem, aut periculum ingens minatur:ſin autem conſtent vires,morbi longitudinem,aut abſceſſum imis in partibus prænũtiat.Craſſa vrina talis eſt,aut μετρίως, id eſt, moderate aut ὑπερβολικῶς,id eſt,in exceſſu. Quæ moderate craſſa eſt laudatur, arguit enim caloris natiui robur, cuius imperio τὰ ὁμογενῆ congregantur. Quæ craſſiſſima eſt,dolores,abſceſſus prauos, morbi longitudinem, recidiuas prænuntiat, quia aut propter nimium calorem,aut propter immodicum frigus aut ob partium diuerſæ naturæ confuſionem talis euaſit.Vrinæ perturbatæ in febre acuta cum virium robore diuturnitatem,cum imbecillitate mortẽ ſignificãt: quod ſi perturbatæ mingantur,& tales remaneant, ſintque iumentorum ſimiles,dolorem capitis,delirium, conuulſionemque præſagiunt.

Duo in vrinis obſeruanda. *Subſtantia vrinarum.* *Tenuis vrina quid indicet.* *Craſſa vrina quid indicet.* *Vrina perturbata.*

Prognoſtica ex vrinarum quantitate hæc ſunto. Copioſa vrina ſi ab euidente cauſſa non fiat, aut à naturæ motu,(vt in perirrhœa critica contingit) ſemper praua eſt,& vt ſignum,& vt cauſſa;vt ſignum,quia vel humoris crudi abundantiam, vel renum calidiorem intemperiem,aut eorundem exſolutionem,aut denique totius corporis colliquationem indicat;vt cauſſa, quia vires deiicit, ſpiritus natiuumque calorem diſſoluit. Pauca vrina ſine febre, aut meatuum vrinariorum obſtructionem,aut excretricis & ſecretricis renũ facul-

Prognoſtica ex quãtitate vrinæ. *Copioſa vrina quid indicet.* *Pauca vrina.*

facultatis imbecillitatem arguit: Cum febre acuta, si nulla sit excusatio sudoris critici mox erupturi, aut maximum indicat incendium serum exhauriens, aut serosi humoris translationem symptomaticam ad superiores partes, vtraque caussa lethalis est.

Qualitas Vrinarum. Qualitas vrinarum in colore potissimum & odore spectanda est. Colores aut extremi sunt, aut medii: extremi duo, albus & niger. Intermedii quamplures. *Alba Vrina quid indicet.* Albus color sine febre nihil lethale præ se fert, cum febre, periculosus est: quia vel summam natiui caloris, imbecillitatem ostendit, vel vniuersæ bilis translationem ad caput, vel magnum hepatis incendium, quo sanguis vna cum bile absorbetur. *Nigra.* Vrinæ nigræ, si tales sint generatione perpetuo sunt lethales, quia aut natiui caloris exstinctionem denotant, aut maximum incendium omnia torrefaciens: Si tales sint permistione humoris atri, salutares aliquando & criticæ esse possunt. legite quæ de albis & nigris vrinis fusius annotauimus ca. 8 l. 1. *Rubra Vrina multiplex.* Vrina prærubra, si talis sit ab inflammatione feri, initio morbi longitudinem arguit, in statu vero mortem: si rubra sit bilis permistione, aut hepatis inflammationem denotat, aut ductuum vesiculæ felleæ obstructionem: si talis sit permistione sanguinis (cruentam vocant) aut est ab vniuerso corpore, aut a renibus & vesica: Ab vniuerso corpore, ob plethoram, vel suppressionem solemnis vacuationis, vt mensium, hæmorrhoidum. Si a renibus, id per anastomosin, diapedesin & diæresin contingere potest, ab erosione & ruptione periculosa est. Atque hæc sunt, quæ in liquore obseruare debet Medicus. Quæ autem in tentis lu-ceant, & quæ ex his prognostica peti possint, capite nono lib. 1. exposuimus, quæ hic repetere non lubet.

Progno-

Prognostica ex deiectionibus & vomitionibus petenda.

Cap. X.

IN deiectionibus, quas διαχωρήματα aut ἀποχωρήματα appellare solet Hipp. quinque obseruare debet Medicus, substantiam, qualitatem, quantitatem, tempus, & excernendi modum. Si substantiam spectes, optimum est (ait Hipp. aphor. 13. sect. 2. progn.) excrementum alui molle, cohærens & moderate crassum. subiungit postea aphor. 16. omne excrementum crassescere debet, eunte ad iudicationem morbo. Cõtra aquosum valde & liquidum prauum. Qualitas in colore & odore consideranda est. De varietate & prognosi colorum in deiectionibus, hoc protulit edictum aphor. 20. 21. 22. 23. sect. 2. progn. Album excrementum aut viride, aut vehemẽter rufum, aut spumosum, prauum est: His vero magis lethalia fuerint nigra, aut pinguia, aut liuida, aut æruginosa. In Coac. prænot. si cui febricitanti bilis atra sursum deorsumue exeat, lethale. Excrementa κάκοδμα, id est, male olentia damnantur. Quantitatem & tempus designauit Hipp. eadem sect. Aphor. 13. Copia cibo ingesto proportione respondere debet, & apho. 15. Quin & pro copia ingestorum egerere oportet bis aut ter in die, noctu vero semel, sed plura mane, quemadmodum consuetum est homini. Postremo excernendi modus considerandus est. Debet non multum & sæpe excerni, quia periculum est, ne in animi deliquium incidat: frequens enim & plurima vacuatio est periculosa: Nec sæpe & parum; fatigatur enim (ait Hip. Aphor. 19. sect. 2. progn.) homo, si frequenter surgere cogatur, & vigilias vtique contraxerit. Hoc idem in coacis breuius scriptum legitur. Deiectio, quæ multum ac sæpe mouetur, aut sæpe ac parum praua est; hæc enim vigilias, illa autem viuium exsolutionem forte intulerit.

In deiectionibus. *5. obseruanda.* *Substantia.* *Qualitas.* *Quantitas & tempus.* *Excernendi modus.*

Vomi-

Vomitionis eadem fere eſt ratio quę deiectionum. Vomitus ille apud Hipp. laudatur, qui pituitam exhibet accurate mixtam cum bile, qui neque admodum craſſus, neque multus: Vomitus autem porraceus, niger ac liuidus peſſimus. Eſt etiam lethalis rubor vomitus, maximeque ſi ægre vomatur. Si vero omnes colores idem homo vomit, valde pernitioſum hoc eſt. Atque hæc ſunt excrementa vniuerſalia, ſeu communia, quæ in quibuſque morbis communiter apparent, eoſque ſoluunt. Particularia cerebri, oculorum, aurium, thoracis, ventriculi, inteſtinorum, renum, vteri excrementa, in particularibus morbis deſcribenda ſunt. Nos generalem tãtum hic methodum præſcribimus, proptereaque præcipua tantum prognoſeos capita, quæ ex morbi ſpecie, magnitudine, motu, & ægrotantis natura, qualitate ſcilicet, actionibus & excrementis peti poſſunt perſtrinximus. Reliqua ex Hip. progn. prorrhetico & Coac. repetenda ſunt.

FINIS.

INDEX

INDEX RERVM ET VERBORVM

QVÆ IN HOC OPERE CONTINENTUR, copiosissimus.

A.

Somnus

FINIS.

